

1985

Gegužės - May

Nr. 5

KARYS

KARYS

1985
Nr. 5 (1612)

Leidžia — L.K.V.S. RAMOVĖS NEW YORKO SKYRIUS

TURINIO SKYRIAI: Karinės Žinios, Mokslas ir Technika, Spaudoje Pasižvalgius,
Kronika ir Šaulių priedas — Tremties Trimitas
Redaktorius — Balys Raugas, 415 Main St., Delran, N.J. 08075
Administratorius — Alfonsas Samušis

Ivairių autorių straipsniai, skelbiami KARYJE, nevisada reiškia redakcijos ar leidėjų nuomonę.
KARYS išleidžiamas kiekvieno mėnesio pradžioje. Jam skiriamus straipsnius siųsti redaktoriaus adresu. Rankraščiai redakcijoje nesaugomi.

Prenumerata JAV-bėse ir užsienyje: metams U.S. \$17.00, pusmečiui U.S. \$9.00, atskiro nr. U.S. \$2.00.
Pinigus siųsti šiuo adresu: KARYS 341 Highland Blvd., Brooklyn, NY 11207, USA

Čekius arba Money Orders adresuoti tik KARYS vardu, - ne "Warrior" ar kt.
Keisdami adresą nedelsdami praneškite KARIUI, pažymėdami naująjį ir senąjį adresą.

KARYS (ISSN 0022-9199) is published monthly except July and August by Lithuanian Veterans Assoc. RAMOVĖ
341 Highland Blvd., Brooklyn, N.Y. 11207. Subscription \$17.00 per year (single copy \$2.00). Second class postage paid
at Brooklyn, N.Y. POSTMASTER: Send Address changes to KARYS, 341 Highland Blvd., Brooklyn, N.Y. 11207

TURINYS

Viršelio 1 psl. — Viktoro Liaukaus paveikslas, viršelio 4 psl. — Nemuno vaizdas Gudijoje	
II Pasaulinio karo pabaigos 40-metį minint:	
B. B. — Karo baigmės karinė apžvalga	193
Dr. B. Nemickas — Jaltos aido vinguliai	195
Dr. V. Sruogienė — Karo pabaigos atsiminimai	200
J. Būtėnas — Lietuviškasis perkūnas virš Atlanto	201
K. Leknicko atsiminimų užbaiga	202
J. Abraitis — Karinė tarnyba Gedimino pulke	205
A. Skirka — Tarnaujant Lietuvos kariuomenėje	209
A. Budreckis — Lietuvos Didžiosios Kunigaikštijos urėdai	212
Dr. P. Reklaitis — Dideli darbai kartografijoje	215
R. Vilkas — Lietuvos laivyno likimas	218
KARINĖS ŽINIOS	221
SPAUDOJE PASIŽVALGIUS, KRONIKA	222
TREMTIES TRIMITAS, red. S. Kaunelienė; rašytojo J. Gliaudos žodis šauliams, dramaturgo A. Kairio triveiksmė drama "Ugnies daina" ir kt.	227

ATSTOVAI:

Baltimore — K. Česonis, California — A. Audronis, Chicago — K. Juškaitis, Cleveland — J. Citulis,
Australia — V. Šalkūnas

PLATINTOJAI

AUSTRALIJOJE

Albertas Žvirblis, 65 Walscott St., North
Geelong, Vic. 3215
W. Paluk, 1 Brentnall Ave., Blair Athol
5084, SA
S. Pačėsa, 7/31 Valentine Street, Yagoona,
NSW, 2199

KANADOJE

TORONTO, ONT. — V.A. Aušrotas,
St. Prakapas.

JUNGTINĖSE AMERIKOS VALSTYBĖSE

BOSTON, MA — S. J. Minkus
CHICAGO, IL — "Gifts International",
"Parama", Baly's Radio & Television
DETROIT, MI — V. Čižauskas (Šv.
Antano Parapijos Spaudos Kioskas),
V. Perminas
OMAHA, NB — Jonas Smailys
WATERBURY, CT — "Spauda"
WOODHAVEN, NY — "Romuva"

V. VOKIETIJOJE

Juozas Nevulis, 6793 Bruchmuehlbach-
Miesau 2 Bahnhofstr. 11

SPAUSDINA

Franciscan Press,
341 Highland Blvd., Brooklyn, N.Y. 11207

Isteigtas Lietuvoje 1919 —
Nepriklausomybės kovų —
metais.

KARYS

Atgaivintas Jungtinėse
Amerikos Valstybėse 1950
metais.

PASAULIO LIETUVIŲ KARIŲ - VETERANŲ MĖNESINIS ŽURNALAS

Nr. 5 (1612)

GEGŽĖ — MAY

1985

PRIEŠ 40 METŲ EUROPOJE BAIGĖSI ANTRASIS PASAULINIS KARAS

II Pasaulinio karo pabaigos keturiasdešimtmečiui pasaulio spauda parodė daug dėmesio. Gan iškilmingai buvo paminėtas Vakarų Sąjungininkų išsikėlimas Normandijoje, su dėmesiu prisimintos paskutiniosios 1945 metų pavasarį vykusios lemtingosios kovos, privedusios prie Vokietijos kapituliacijos. Ypatingas dėmesys buvo skirtas Jaltos konferencijai, lėmusiai ne tik Vokietijos likimą, bet pakeitusiai ir visos Europos žemėlapi. Ta proga pasigirdo stiprių balsų, siūlančių revizuoti Jaltos susitarimus. Ir lietuvių išėivijoje šis balsas rado platų atgarsį. Mūsų vadovaujančiuose sluoksniuose šis klausimas buvo gan plačiai diskutuotas, ta-

čiau vieningos nuomonės neprieita.

Karys, nesišliedamas nė prie vienos šiuo klausimu pozicijos, II Pasaulinio karo 40 metų sukakčiai paminėti skiria tris straipsnius: B.B. Karo baigmės paskutinių karo veiksmų apžvalgą, dr. Br. Nemicko samprotavimus apie Jaltos konferenciją ir dr. V. Sruogienės prisiminimą iš pokario lietuvių tremtinių nuotaikų. Taip pat buv. Lietuvos kario K. Leknicko atsiminimų pabaiga, spausdinta Kario kovo mėn. laidoje ir šiame numeryje, paliudija Lietuvos kario skaudų likimą, nusitęsusį iki paskutinių II Pasaulinio karo dienų.

Red.

ANTROJO PASAULINIO KARO PABAIGA EUROPOJE

B.B.

Antrojo Pasaulinio Karo pabaigos pradžia laikytina 1945 m. vasario m. 4 - 11 dienomis, kai Jaltoje (Krymo pusiasalio pietinis uostas) J.A.V., Anglijos ir Sovietų Sąjungos valstybių vadai susirinko padalinti Europą į dvi dalis su pasižadėjimais, kad užimtose valstybėse leista laisvai apsispręsti ir sudaryti demokratines vyriausybes! Rytų Europos srityje, sovietų užimtuose kraštuose tokios valstybės, Stalino išskirtinu reikalavimu, turi būti draugiškos Sovietų Sąjungai. Ten pat buvo susitarta ir sąjungininkų armijų Europoje susitikimo linija.

Tuo metu (vasario m. 18 d.) Vokietijos rytų frontas šiaurėje nuo Prūsijos ėjo pietų link per Lenkijos vidurį, per Karpatas — Čekoslovakiją, Vengriją, Rumuniją. Vakaruose — nuo Šiaurės jūros pagal Maas upę, rytinę Belgiją, Voges'ų kalnais

iki Švicarijos sienos. Frontus ties Torgau skyrė virš 80 mylių tarpas; Italijoje — amerikiečiai su anglais pasiekė pietinius Lombardijos pakraščius.

Jau balandžio m. 25 d. prie miestelio Torgau, apie 30 mylių į pietus nuo Wittenberg'o, ant Elbės upės kranto susitiko amerikiečių pirmos gen. Hodge armijos su rusų marš. Koniev'o Ukrainos fronto priekiniais daliniais. Šį susitikimą amerikiečių 69 divizijos priekinio patulio viršininkas ltn. Albert Kotzenbue aprašo sekančiai: "1945 m. balandžio mėn. 25 dienos vėsoką rytą Elbės vakarinėse atšlaitėse viešpatavo mirtina tyła. Apie kilometro atstume stūksojo Torgau kaimelis (kairiamė Elbės upės krante). Sustabdę patulį, žiūronais stebėjau į kaimelį įeinantį kelią ir pastatus, ant kurių kaborojo balti skarmalai — vėliavos. Privaziavus kaimelį nesimatė jokios gyvybės ženklų, tačiau važiuojant centrine gatve tarpduryse matėsi baimingais veidais stoviniuojantys gyventojai — užkalbinti aiškino, kad čia ateis rusai, prievartaus moteris ir žūdydys visus žmones. Kaimo gale vieno namo durys buvo praviros ir nesimatė žmogaus; smal-

sumo vedinas paspyriau duris, kurios girgždėdamos nerangiai atsidarė. Viduje už stalo palenkę galvas ramiai sėdėjo ūkininkas su žmona ir trimis vaikais, atrodo tarytum prieš valgį meldėsi — visi buvo nusinuodiję iš baimės galimo rusų teroro.

Priartėjęs prie Elbės upės kairiojo kranto, kitoje upės pusėje per žiūronus pamačiau iki šiol nematyta apranga vaikščiojančius žmones. Panaudoję vietines valtis su parengtais ginklais persikėlėme į upės dešinį krantą — ten radome pakraštyje suguldytus šimtus vyrų, moterų, vaikų lavonų; aplinkui išmėtyti apversti vežimai, sunkvežimiai, drabužiai, namų reikmenys... Praslinkus keletai minučių, keistais apdais pasirodė ginkluotų rusų kareivių grupė, kurie gana tolokai nuo mūsų sustojo ir prasižioję stebėjo mus. Tai buvo apie 13:40 val. (1945 m. balandžio m. 25 d.). Po minutės neįtikios tylos aš ir su manimi buvę patrolio kariai jiems saljutavom; po to labai nerangiai rusai saljutavo mums. Nepasikeitę nei vienu žodžiu, nei kuriais nors ženklais, mes grįžome į valtis ir į kairįjį Elbės upės krantą. Tai buvo pirmas neoficialus susitikimas su mūsų tuometiniu sąjungininku rusais. (C. Ryan, "The Last Battle", pg. 470).

Tą pačią dieną 16:40 val. apie 20 mylių į šiaurę nuo Torgau prie Elbės upės tos pačios amerikiečių divizijos kito patrolio viršininkas ltn. W.C.

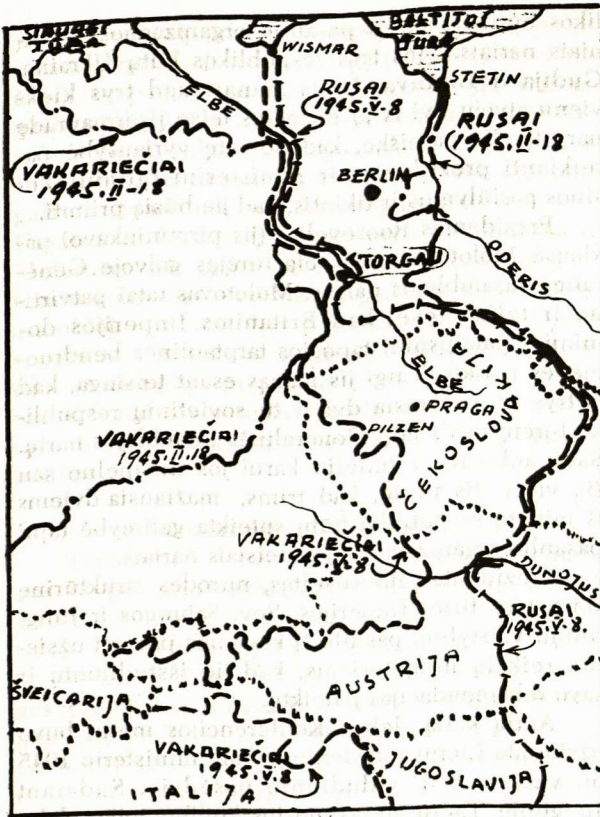
Robinson sutiko rusų patrolį, iš kurio keturi rusų kovotojai su juo nuvyko į priekinės užtvartos vadovietę sudaryti oficialų kontaktą. Sąjungininkų kariuomenių susitikimas buvo atšvestas 10 dienų vėliau prie Torgau su vodka, kaviaru ir balalaikų muzika rusų pusėje, dalyvaujant gen. Bradley ir marš. Koniev.

Nežiūrint kad vokiečių jėgos siaurame ruože buvo padalintos į dvi dalis: — šiaurėje su dalimi Olandijos, Danija, Hamburgo ir Hertz'o aukštumų sritimis, pietuose didesne dalimi Čekoslovakijos, Austrija, šiaurine dalimi Jugoslavijos ir Italijoje į šiaurę nuo Milano — Venecijos linijos, vokiečiai desperatiškai paskutinėmis jėgomis dar bandė išsilaikyti.

Gegužės m. 2 d. sovietai milijonine armija apsupo Berlyną, dėl to Churchill'is labai susijaudino ir pyko, kad Eisenhower'is nesustiprino 21 armijų grupės, kad užimtų Berlyną anksčiau už rusus, nors tuo metu Montgomerio 21 armijų grupė buvo dar prie Weser'io upės. Tuo laiku 12 Bradley armijų grupė artėjo prie Bohemijos aukštumų, gi gen. Patton'o 3 armija peržengė Čekoslovakijos sieną, ir priekiniai daliniai pasiekė Prahos priemiesčius (Eisenhower'is įsakė atsitraukti į Pilsen'ą). Italijoje 15 Clark'o armijų grupė peržengė Po upę.

Amerikiečių 5-sios šarvuotųjų divizijos kariai prie Elbės kalbasi su raudonarmiečiais

Karinė padėtis 1945.5.8.

Gegužės m. 7 d., kai buvo paskelbta Vokietijos kapituliacija, prieš vakariečių armijas rusai atsirado šiaurėje ties Wismar iki Elbės upės dešinio kranto, Elbės ir Mulde upių dešiniaisiais krantais nusitęsė iki Chemnitz, toliau į rytus link Drezden, Goerlitz, pro Sudetų kalnų rytinę pusę ligi Karpatų kalnų, toliau į pietus link Brno, Graz ir rytinės Jugoslavijos sienos; vakariečių jėgos rikiavosi: — pirmoji kanadiečių ir antroji anglų armijos šiaurėje prie Baltijos jūros, pradedant Wismar'u link Schwerin'o kairiuoju Elbės upės krantu link Stendal toliau amerikiečių devintoji armija Stendal — Magdeburg, pirmoji pagal Mulde upę link Hale, trečioji — Chemnitz, Pilsen, rytiniais Bohemijos miškų pakraščiais iki Mauthausen. Septintoji — tarp Mauthausen, Salzburg'o Inscruck'o pirmoji prancūzų armija — nuo Insbruck'o iki Šveicarijos sienos. Iš Italijos pusės amerikiečių penktoji armija pasiekė Brenner tarpekį ties Insbruck'u ir anglų aštuntoji — Austrijos - Jugoslavijos ir Italijos sienų trikampį.

Paliaubų sutartis pasirašė su vakariečiais už vokiečių armiją marš. Jodl, už laivyną adm. Friedenburg; Italijos fronte gen. Alexander kapituliacija

prėmė iš marš. A. Kesselring; su sovietais — marš. Keitel, gen. Stumpf ir adm. Friedenberg.

1945 m. gegužės m. 5 - 8 d.d. buvo sustabdytos taikos ir laisvės labai didžiausios žmonijos istorijoje tarpusavio skerdynės Europos kontinente ir jo aplinkoje, tačiau po to keturiasdešimties metų bėgyje grėsmė dar didesniai žmonijos žudymui padidėjo, taikos vardan žmonių ir tautų pavergimas tęsiasi, už geležinės uždangos tebėra pavergtos pabaltijo valstybės, Lenkija, Čekoslovakija, Vengrija, Rytų Vokietija, Jugoslavija, Albanija, Rumunija sovietų kontrolėje; Maskva pasiekė Mongoliją, Kurilus, Sachaliną, priglobė Koreją, Vietnamą, Angolą, Afganistaną, Etijopiją ir kitus kraštus.

1945 m. spalio m. 18 d. Nuernberg'e buvo pradėtas dvidešimties "kriminalistų prieš žmoniškumą" teismas, kuris tęsėsi 10 mėnesių. Dalis jų nusižudė dar teismo metu. 10 buvo pakarti, kiti patalpinti kalėjimuose.

JALTOS AIDO VINGULIAI

BRONIUS NEMICKAS

Jaltos Konferencijos 40-ties metų sukaktis, viena, sužadino domeni Jaltos susitarimais ir, antra, parodė mūsų pasimetimą juose. Mūsų organizacijos ir spauda maišėsi, skelbė tuo klausimu įvairias nuomones (kartais prieštaraujančias net savo anksčiau pareikštosioms). Ana, Vliko 1984 m. gegužės mėnesio pareiškimas Jaltos klausimu aiškino, kad "Išlaisvintos Europos Deklaracija" neįmananti Pabaltijo valstybių (jos esančios išjungtos iš nepriklausomybę atitoktinių kitų Europos kraštų), o 1984 m. rugpjūčio 18 d. pirmininko dr. K. Bobelio telegrama prezidentui R. Reaganui jau teigė: "Neginčijamas faktas, kad Jaltos sutartyje reikalaujama laisvų demokratinių rinkimų visose sąjungininkų iš nacių išvaduose šalyse". (Čia Pabaltijo valstybės nebeišjungiamos, įimamos. Br. N.)

Arba vėl — "Draugas" 1985 m. vasario 6 d., Jaltos Konferencijos 40-ties metų sukakties proga, trumpai, bet labai dalykiškai aprašė, ką sąjungininkai nutarė Jaltoje, o vėliau, 1985 m. vasario 21 d., taip pat pirmajame puslapyje atspausdino prezidento R. Reagano Jaltos sukaktuvinį pareiškimą (gerą vertimą) ir įdėjo trijų didžiųjų — Churchillio, Roosevelto ir Stalino — Jaltos meto dailią fotografiją su juo vaizduojamus asmenis liečiančiais paaiškinimais ir dar su tokiu priedašu: "Tokių emocinių tarimų ir teiginių, nepagrįstų nei faktais, nei logika, sutiksime kur kas daugiau, pažvelgę į veiksmų pareiškimus ir pasklaide

mūsų laikraščius, kaip va: Jaltos susitarimai pažeidę Atlanto Chartos principus, liečiančius pavergtąsias valstybes (kaip vėliau matysis, buvo juk atvirksčiai: jie tuos principus pakartojo, patvirtino); Sovietų Sąjunga neįsipareigojusi laisvais rinkimais sudaryti vyriausybę, atitinkančių žmonių valią (tartum Stalinas nebūtų pasirašęs tatau prizadančios "Išlaisvintos Europos Deklaracijos"); "Išlaisvintos Europos Deklaracija" nebuvusi taikyta Pabaltijo valstybėms (nors jos tekstas, kaip matysime, kalba apie visas Europos valstybes); Jaltoje Rooseveltas sutikęs pripažinti Pabaltijo valstybes Sovietų Sąjungai, tik prašęs, kad būtų leista emigruoti jų gyventojams, kurie norėtų, bet Stalinas šią sąlygą atmetęs; tada Rooseveltas dar norėjęs išsiderėti Estijai, Latvijai ir Lietuvai autonomiją, nors ir įjungtoms Sovietų Sąjungon, tačiau Stalinas ir tam pasipriešinęs; Churchillis taip pat sutikęs pripažinti Pabaltijo valstybių inkorporaciją į Sovietų Sąjungą, tik norėjęs, kad prieš pripažinimą būtų sutartas turto atsiskaitymas.

Gilesnė Jaltos Konferencijos dokumentų,* analizė toli gražu šių teigimų nepatvirtina.

Lietuvos vardas Jaltos Konferencijoje

Jaltos Konferencijoje pats Pabaltijo valstybių klausimas iš esmės nebuvo nė svarstytas. Tačiau Lietuvos vardas buvo ten minimas, svarstant Sovietų Sąjungos respublikų dalyvavimą Jungtinėse Tautose.

Dumbarton Oaks Konferencijai (1944 m. VIII. 21 d. — XII. 7 d.) nustatant steigimų Jungtinių Tautų gaires ir Sov. Sąjungos atstovui anuomet ambasadoriui Andrej Gromykui pareikalavus Generalinėje Asamblėjoje 16-kos balsų (po vieną tariamai kiekvienai respublikai, į jų skaičių įsirikuojant ir neteisėtai inkorporuotas Pabaltijo valstybes), klausimas paliko ten neišspręstas. Jaltos Konferencijos ketvirtoje plenumo sesijoje, įvykusioje 1945 m. vasario 7 d. Livadijos rūmuose, be kitų dalykų, Stalinas pavedė Molotovui išdėstyti Dumbarton Oaks pasiūlymą.

Molotovas kalbėjo, kad Dumbarton Oaks Konferencijoje buvęs iškeltas Sov. Sąjungos respublikų, kaip pradinių narių, pasaulio organizacijoje dalyvavimo klausimas. Sovietų, kaip Britanijos ir Amerikos vyriausybų, pažiūros esančios žinomos. Sovietų pažiūros pagrįstos praeitų metų vasario konstitucijos pakeitimais, ir jis tikis šią konferenciją atkreipsiant dėmesį į tas pažiūras. Sovietai nenorį klausimo kelti taja pat forma, kaip jį kėlė Dumbarton Oaks Konferencijoje, bet būtų patenkinti, jeigu trys ar mažiausia dvi sovietinės respub-

likos būtų laikomos pasaulio organizacijos pirminiais nariais. Šios trys respublikos būtų Ukraina, Gudija ir Lietuva. Ir jis manęs, kad trys kiekvienu atveju dvi iš jų turinčios teisę į pirmąją narystę. Jis pareiškė, kad Sovietų vyriausybė pateikianti prezidentui ir ministeriui pirmininkui šiuos pasiūlymus ir tikintis, kad jie bus priimti.

Prezidentas Rooseveltas (jis pirmininkavo) paklausė Molotovą, ar jis čia turėjęs galvoje Generalinės asamblėjos narius. Molotovas tatau patvirtino ir toliau tęsė, kad Britanijos Imperijos dominijos palaiptnui tapusios tarptautinės bendruomenės nariais. Taigi jis manęs esant teisinga, kad ir trys ar mažiausia dvi iš tų sovietinių respublikų turėtų rasti tarp Generalinės asamblėjos narių. Savo aukomis ir indėliu karui jos nusipelnę sau šią vietą. Jis prašė, kad trims, mažiausia dviems iš minėtų respublikų būtų suteikta galimybė tapti pasaulio organizacijos lygiateisiais nariais.

Prezidentas Rooseveltas, nurodęs struktūrinę skirti tarp Britų Imperijos, Sov. Sąjungos ir Jungtinių Valstybių, pasiūlė šį klausimą pavesti užsienio reikalų ministeriams, kad jie išstudijuotų ir savo rekomendacijas pateiktų.

Antrą kartą, Jaltos Konferencijos metu, buvo užsiminta Lietuva užsienio reikalų ministerių 1945 m. vasario 8 d. vidudienio posėdyje. Sudarant Jungtinių Tautų steigimosios konferencijos dalyvių-valstybių sąrašą ir Edenui bandant padaryti kai kurių pastabų dėl Sovietinių respublikų dalyvavimo pasaulio organizacijoje, Molotovas įsiterpė — "Juo veikia, juo geriau!" Toliau jis, lyg ir atsakydamas Stettiniui, išvedžiojo, jog prezidentas vakar nurodęs, kad pagal Dumbarton Oaks pasiūlymus kiekviena vyriausybė turinti po vieną balsą. Tačiau Kanada ir Australija turinčios savo balsus. Vadinasi, jų priklausymas Britų Imperijai neųkertas joms kelio būti Generalinės asamblėjos nariais. Sov. Sąjungos konstitucijos pakeitimai suteikė sovietinėms respublikoms teisę santykiauti su užsienio valstybėmis. Sov. Sąjunga buvusi valstybių sąjunga. Dabar konstitucija esanti pakeista, išplečiant respublikų teises. Jau prasidėjusi santykių plėtotė tarp respublikų ir užsienio kraštų ir ji vystantis pagal demokratinius principus. Jis manęs, kad nesą reikalo aiškinti Ukrainos, Gudijos ir Lietuvos respublikų politinės, ekonominės ir karinės svarbos. Pareiškė norą, kad šiuo klausimu būtų susitarta šiandieną.

Svarstybos apie sovietinių respublikų dalyvavimą pasaulio organizacijoje (Jungtinėse Tautose) baigėsi 1945 m. vasario 8 d. Livadijos rūmuose įvykusioje Jaltos Konferencijos plenumo sesijoje, bet ten Lietuvos vardas nebeiškilo. Apsvarsčius Dani-

jos dalyvavimą (klausimas spręsiąs vėliau, po jos išvadavimo; Stalinas pridūręs ją įsileidus vokiečius) steigimoje pasaulio organizacijoje, Stalinas gana neaiškiai prašneko sovietinių respublikų įsileidimo reikalu, būtent: jis manąs, kad pagal užsienio reikalų ministerių rekomendaciją esą būtų galima išvardinti dvi Sovietų respublikas, t.y. Ukrainą ir Gudiją. Tatai ir buvo priimta. Po to Molotovas dar bandė ieškoti trumpesnio ir greitesnio kelio šias respublikas padaryti Generalinės asamblėjos nariais, bet pasiaiškinus, tatai palikta spręsti San Francisko Konferencijai, kurioje Amerika ir Britanija prižadėjo remti Sovietų prašymą. Aiškinimosi metu kalbėta tik apie dvi sovietines respublikas — Ukrainą ir Gudiją. Lietuva nebebuvo minima.

Išlaisvintos Europos Deklaracija

Trys didieji — Rooseveltas, Churchillis ir Stalinas — po Jaltos Konferencijos, 1945 m. vasario 11 d., be visos eilės kitų dokumentų, paskelbė tokią „Išlaisvintos Europos Deklaraciją“:

— Sovietinių Socialistinių Respublikų Sąjungos Premjeras, Jungtinės Karalijos Ministeris Pirmininkas ir Jungtinių Valstybių Prezidentas bendrai tarėsi savo kraštų žmonių ir išlaisvintos Europos gyventojų reikalais. Jie vieningai pareiškia tarpusavį susitarimą derinti savo vyriausybių politiką išlaisvintos Europos nepastovumo metu, padedant iš nacių Vokietijos viešpatavimo išvaduotiems ir buvusių Ašies satelitinių valstybių žmonėms demokratinėmis priemonėmis išspręsti juos slegiančias politines ir ūkines problemas. Tvarka Europoje bus įvesta ir tautų ūkinis gyvenimas atstatytas tokia veiksmu, kuri įgalintų išlaisvintus žmones išnaikinti paskutinius nacizmo ir fašizmo pėdsakus ir sukurti demokratines institucijas, kokių jie patys nori. **Tai yra Atlanto Chartos principai: visų tautų teisė pasirinkti valdžios formą, kurioje jie nori gyventi; suvereninių teisių ir savivaldos atstatymas toms tautoms, iš kurių tatai prievarta išplėšė agresinės valstybės.**

Norėdamos puoselėti aplinką, kurioje išlaisvinti žmonės galėtų vykdyti šias teises, **trys vyriausybės vieningai padės jiems bet kurioje išlaisvintoje Europos** ar buvusioje Ašies satelitinėje valstybėje, kur, tų trijų vyriausybių nuožiūra, aplinkybės reikalautų, a) sudaryti sąlygas vidaus taikai; b) panaudoti bėdos priemones sunkumuose esančių žmonių pagalbai; c) **suformuoti laikinas valdžias, plačiai atstovaujančias visiems demokratiniams sluoksniams** ir pasižadantias kaip galima greičiau laisvais rinkimais sudaryti vyriausybes, atitinkančias žmonių valią, ir d) palengvinti, kur būtų

rekalinga, tokių rinkimų įvykdymą.

Trys vyriausybės tarsis su jungtinėmis tautomis ir laikinosiomis valdžiomis ar kitomis Europos vyriausybėmis, kai bus svarstomi jų tiesioginio intereso dalykai.

Kai trijų vyriausybių nuožiūra, kurios Europos išlaisvintos valstybės ar buvusios Ašies Europos satelitinės valstybės sąlygos pareikalaus, tos trys vyriausybės drauge nuspręs priemones, reikalingas šios deklaracijos numatytai bendrajai atsakomybei įgyvendinti.

Šią deklaraciją mes vėl patvirtiname mūsų tikėjimą į Atlanto Chartos principus, į Jungtinių Tautų deklaracijoje pareikštą mūsų pažadą ir nusistatymą sukurti, bendradarbiaujant su kitomis taiką mylinčiomis tautomis, teise pagrįstą pasaulio tvarką, pašvęstą taikai, laisvei ir visos žmonijos bendrajai gerovei.

Skelbdamos šią deklaraciją, trys didžvalstybės pareiškė viltį, kad Prancūzijos Respublikos laikinoji vyriausybė numatyta tvarka galėtų prie jų prisijungti. (Pabraukimai mano — Br. N.).

Betgi Sov. Sąjunga nei šios deklaracijos, nei kitų Jaltos susitarimų nuostatų nesilaikė — juos visus, kaip įprasta, sulaužė: Pabaltijo valstybių iš savo replių nepaleido ir visą eilę kitų Rytų ar Vidurio Europos kraštų vieną po kito klasta ir smurtu užviešpatavo.

Perskaitę pabrauktuosius šios deklaracijos sakinius, matome: 1. kad ji, pakartodama Atlanto Chartos principus, pripažįsta visoms tautoms teisę pasirinkti valdžios formą, prižada nepriklausomybės ir savivaldos atstatymą toms tautoms, iš kurių išplėšė agresinės valstybės; ir 2. kad trys vyriausybės vieningai padės žmonėms betkurioje išlaisvintos Europos valstybėje (taigi ir Pabaltijo valstybėse) suformuoti valdžias, plačiai atstovaujančias visiems demokratiniams sluoksniams.

Lenkijos sienos

Jaltos Konferencijoje Lenkijos klausimas buvo kietas riešutas: reikėjo kaip nors išnarplioti dviejų jos vyriausybių (Londono ir Liublino) painiavą, tai yra rasti būdą sudaryti vieną vyriausybę ir tokią, kad ją galėtų pripažinti visos trys didžvalstybės. Jaltoje sutarta atsteigti Lenkiją tvirtą, laisvą, nepriklausomą ir demokratine, pertvarkyti Bieruto vyriausybę platesniu demokratinio pagrindu, į ją įjungiant demokratinius vadus iš pačios Lenkijos ir iš užsienio. Ši Lenkijos Tautinės vienybės laikinė vyriausybė turėjo praveisti laisvus ir nesuvaržytus rinkimus visuotinio ir slapto balsavimo pagrindu, visoms demokratinėms bei antinacinėms partijoms turint juose dalyvavimo

ir kandidatus statymo teisę. Be to, Jaltos susitarimai nustatė ir pokarinės Lenkijos sienas, būtent: rytinė siena turėtų eiti Curzono linija su 5 - 8 km. nuokrypomis nuo jos Lenkijos naudai kai kuriose vietose; Lenkija turi gauti žymių teritorijos padidinimą šiaurėje ir vakaruose, tačiau galutinis vakarinės sienos išvedimas turi laukti taikos konferencijos.

Curzono liniją sutarus laikyti Lenkijos siena, Lenkijos prieškarinės teritorijos rytų sritys, gyvenamos daugiausiai ne lenkų, bet ukrainiečių, gudų ir lietuvių, išslydo iš jos rankų. Betgi tuo pačiu Jaltoje buvo sutarta Lenkiją gausiai atlyginti šiaurėje ir vakaruose prieškarinėmis Vokietijos teritorijomis. Trys didieji — Rooseveltas, Churchillis ir Stalinas — Jaltoje iš esmės sutarė ir vakarinės Lenkijos sienas. Potsdamo konferencija (1945 m. VII. 17 d. — VIII. 2 d.), — pavesdama Lenkijai valdyti buvusias rytines Vokietijos sritis ligi Oderio ir Neisės, kol jų likimą nuspręs taikos konferencija, — tik formulavo trijų didžiųjų Jaltos susitarimą Lenkijos sienų klausimu. Meskime žvilgsnį į Jaltos svarstybas!

Lenkijos klausimas tęsėsi kone per visą Jaltos Konferenciją: buvo svarstomas ir plenumo (trijų didžiųjų) sesijose, ir užsienio reikalų ministerių posėdžiuose. Iškilo 1945 m. vasario 6 d. įvykusioje plenumo trečiojoje sesijoje. Čia, be pasikeitimo nuomonėmis apie Lenkijos dvilypės vyriausybės painiavą, pareikšta pažiūros ir į pokarinės Lenkijos sienas. Rooseveltas kalbėjo, jog jis jau Teherane pareiškęs — manęs, kad Amerikos žmonės, apskritai imant, palankiai žiūri į Curzono liniją, kaip Lenkijos rytinę sieną, bet būtų sveikintina, jei Sovietų vyriausybė pasvarstytų nuolaidą dėl Lvovo ir dėl naftos laukų jo provincijoje. Churchillis sakė, jog ir jis, ir Edenas parlamente ir kitur aiškiai yra pareiškę, kad Britanijos vyriausybė remtų Curzono liniją, nebent Sov. Sąjunga padarytų nuolaidą dėl Lvovo. Jis nekeičias šio nusistatymo ir pridūrė: jeigu galinga Sov. Sąjunga galėtų padaryti nuolaidą — daug silpnesnei valstybei perleistų Lvovą — toks prakilnumas būtų labai sveikintinas ir brangintinas. Stalinas kalbėjo po dešimties minučių pertraukos. Jis, be kitų dalykų, atrėžė: “Kalbant apie Curzono liniją, apie mūsų nuolaidas dėl Lvovo ir jo provincijos ir apie mūsų prakilnumą, reikia jums priminti, kad tą liniją išvedė ne rusai, bet Curzonas ir Clemenceau”. Rusų nekvieta, ir linija buvusi išvesta prieš jų valią. Leninui priešinant, Bialystoko provinciją toji linija atidavusi Lenkijai. Jie jau atsisakę nuo šio Lenino nusistatymo. Argi turėtų būti mažiau rusiški už Curzoną ir Clemenceau?

Tada negalėtų grįžti į Maskvą ir žiūrėti į akis žmonėms, kurie sakytų, kad Stalinas ir Molotovas yra mažiau patikimi rusų reikalų gynėjai už Curzoną ir Clemenceau. Todėl esą negalima sutikti su pasiūlytu linijos pakeitimu. Toliau dėstė, jog jis linkęs tęsti karą, reikalaujantį daug kraujo, kad galėtų atlyginti Lenkijai iš Vokietijos paimtomis žemėmis. Stalinas pridūręs, jog Mikolaiczkykas, būdamas Maskvoje, džiaugęsis, patyręs, kad Lenkijos vakarų siena galėtų būti nukelta iki Neisės. Stalinas siūlė, kad Lenkijos siena vakaruose eitų Neisės upe, ir prašė konferencijos pritarti.

Rytojaus dieną (1945 m. vasario 7 d.), ketvirtroje plenumo sesijoje, Molotovas jau pateikė Lenkijos klausimu Sovietų pasiūlymus, kurie numatė ir jos sienas, būtent: “Sutarta, kad Lenkijos rytinė siena turėtų eiti Curzono linija su 5 - 8 km. nuokrypa nuo jos kai kuriose srityse Lenkijos naudai”.

“Nuspręsta, kad vakarinė Lenkijos siena turėtų būti išvesta nuo Stettino miesto (Lenkijai) toliau į pietus Oderio upe ir dar toliau (vakariau) Neisės upe”.

Tolimesnėse svarstybose Churchillis suabejojo, ar Lenkija įstengsianti “apžioti” jai ketinamų priskirti teritorijų tokį apstą, atkreipdamas dėmesį į problemas, kurios kilsiiančios ryšium su milžinišku skaičium iš tų žemių išvaysimų vokiečių.

Britanijos 1945 m. vasario 8 d. revizuotas pasiūlymas Lenkijos klausimu apie jos sienas štai ką sako:

“Sutarta, kad Lenkijos rytinė siena turėtų eiti Curzono linija su 5 - 8 km. nuokrypa kai kuriose srityse Lenkijos naudai”.

“Nuspręsta, kad į Lenkijos teritoriją vakaruose turėtų įeiti Dancigo laisvasis miestas, Rytprūsių sritys į vakarus ir pietus nuo Karaliaučiaus, administracinė Oppelino apygarda (Silezijoje) ir žemės, kurių norės Lenkija ligi Oderio. Suprantama, kad vokiečiai iš minėtų sričių turi būti iškeldinti Vokietijon ir visi lenkai jų noru turi būti iš Vokietijos repatrijuoti Lenkijon.”

Amerikos 1945 m. vasario 8 d. kontrapasiūlymas taip kalba apie Lenkijos sienas:

“Ryšium su sienų klausimu nėra prieštarų dėl Sovietų pasiūlymų pirmo punkto, būtent, kad Lenkijos rytinė siena turėtų būti Curzono linija su 5 - 8 km. pakeitimais kai kuriose srityse Lenkijos naudai”. “Ryšium su antru punktu sutinkant, kad Lenkija atlygintina, iš Vokietijos priskiriant jai Rytprūsių dalį nuo Karaliaučiaus į pietus, Aukštutinę Sileziją ir (sritis) ligi Oderio, bet atrodytų esant maža pateisinimo nukelti Lenkijos

vakarinę sieną ligi vakarų Neissės upės". Šis Amerikos delegacijos kontrapasiūlymas atšviečia Jungtinių Valstybių nusistatymą, išdėstytą prieš Jaltos Konferenciją Valstybės Departamento specialiai jai paruoštajame instrukcijų rinkinyje. Ten, kalbant apie pokarinės Europos sienas, siūloma: "7 Kad Lenkija gautų Rytprūsius (išskiriant Karaliaučiaus sritį), buvusį laisvąjį Dancigo miestą, vokiškąją Aukštutinę Sileziją ir Pomeranijos 6,812 kv. mylių ploto dalį". Taigi ir Britanijos, ir Amerikos kontrapasiūlymai buvo kone tapatūs ir Sov. Sąjungos reikalavimams panašūs. Pažiūros išsiskyrė tik dėl to, ar Lenkijos vakarinė siena dar pastumtina iki Neissės.

Galutinė Lenkijos sienų formulė buvo sutarta septintoje plenumo sesijoje (1945 m. vasario 10 d.). Čia svarstant pokonferencinio pareiškimo tekstą ir priėjus prie Lenkijos klausimo, Churchillis pareiškė, jog visi sutaria dėl rytų sienos ir sutinką, kad, jei Lenkai norės, Lenkija bus atlyginta vakaruose žemėmis ligi Oderio. Kadangi Britanijos vyriausybė esanti abejinga eiti toliau ir nesanti to numaćiusi, tai Karo kabinetas negalėtų priimti vakarinės Neissės linijos. Pakeitus vieną kitą žodį, priimta užsienio reikalų ministerių paruošta tokia galutinė Lenkijos sienų formulė:

— Trys vyriausybės galvos laiko, kad rytinė Lenkijos siena turėtų eiti Curzono linija su 5 - 8 km. nuokrypomis nuo jos Lenkijos naudai, kai kuriose vietose. Jie pripažįsta, kad Lenkija turi gauti žymų teritorijos padidinimą šiaurėje ir vakaruose. Jie mano, kad Lenkijos Tautinės vienybės laikinoji vyriausybė turi reikiamu būdu pareikšti savo nuomonę dėl tos teritorijos padidinimo apimtį ir kad po to galutinis Lenkijos vakarinių sienų išvedimas turi laukti taikos konferencijos.

Po to Molotovas pasiūlė pridėti po antrojo sakinio dar tokius žodžius: "gražinant Lenkijai į jos senovės sienas Rytprūsiuose ir prie Oderio". Rooseveltas paklausęs: kada tos žemės priklausė Lenkijai? Molotovui atsakius, jog labai seniai, Roseveltas pastebėjo, kad tas galėtų paskatinti britus reikalauti grąžinti Didžiajai Britanijai Jungtines Valstybes. Stalinas atšovė, kad vandenynas jas apsaugąs.

Baigminės mintys

Potsdamo Konferencijai laikinai (ligi taikos konferencijos) pavedus Lenkijai valdyti buvusias Vokietijos rytines teritorijas ir pietinius Rytprūsius, Sov. Sąjunga savavališkai patvarkė, kad jos satelitės Rytų Vokietija ir Lenkija 1950 m. liepos 6 d.

sutartimi "pripažintų" Oderio-Neissės liniją galutine savo siena. Laisvojo pasaulio lenkai (daugiausiai Amerikoje ir Britanijoje), veltui laikydami Lenkijos vakarinę sieną apdraustą Potsdamo susitarimų ir Rytų Vokietijos priverstinio įpareigojimo, panūdo daryti žygių, kad Jungtinės Valstybės ir Didžioji Britanija atsiskaitytų nuo Jaltos susitarimų, juos pasmerktų, paskelbų negaliojančiais. Lenkai visur, neaplenkdami nė ir susidarytų sąlygas atsigriebti rytuose prarastas teritorijas lietuvių, ieško talkininkų šiam savo užmojui. Tačiau Jungtinių Valstybių lenkai nuo šio užmojo jau atlyžo, nes lietuviai iškėlė galimus Jaltos susitarimų atšaukimo pavojus. Pagaliau ir patys lenkai įsitikino, kad atšaukiant Jaltos susitarimus, išnyktų ir Lenkijos vakarinių sienų pagrindai, kurie, kaip matėme, iš principo buvo jau padėti, sutarti taip pat Jaltoje.

Pažiūrėkim, koks galėtų būti Jaltos susitarimų atšaukimo poveikis? Jų panaikinimas liestų ir susitarimų šalis — Ameriką, Britaniją, Sov. Sąjungą —, ir kitus Europos kraštus, neišskiriant nė Lietuvos ir kitų Pabaltijo valstybių. Jaltos susitarimų šalys prisiėmė visą eilę įsipareigojimų, bet Sov. Sąjunga praktiškai jų visiškai nevykdė: nepaleido Pabaltijo valstybių iš pavergties, užviešpatavo kitus Rytų bei Vidurio Europos kraštus. Žinoma, sunku pateisinti ir laisvojo pasaulio pragaištingą nuolaidų politiką kuri, tarsi neišsvengiama lemtis tęsiasi ligi šių dienų. Betgi Jaltos susitarimų atšaukimas nepadėtų išsivaduoti iš pavergties Rytų ir Vidurio Europos tautomis. Atvirkščiai, tokiu atveju laimėtų tik Sov. Sąjunga — ji būtų atleista nuo Jaltoje prisiimtųjų įsipareigojimų. Pasitarimus atšaukus, jie išnyktų ir sušvelnėtų jos tarptautinis nusikaltimas. Užuoat reikalavus Jaltos susitarimų panaikinimo, turėtume siekti, kad laisvasis pasaulis verstų Sov. Sąjungą juos įvykdyti, kitaip tariant, kad būtų sudarytos sąlygos, kaip skelbia "Išlaisvintos Europos Deklaracija", atstatyti valstybinę nepriklausomybę visoms Europos tautoms ir pasirinkti valdžią, kokios jos nori.

Jaltos susitarimų panaikinimas specialiai Lietuvai galėtų sudaryti sunkumų su Lenkija dėl Vilniaus. Curzono linija nustatant Lenkijos rytų sieną, Vilnius nebuvo priskirtas Lenkijai. Betgi Jungtinės Valstybės, Ambasadorių konferencijai jį 1923 m. pripažinus Lenkijai, laikė jos miestu iki 1945 Jaltos Konferencijos. Čia Curzono liniją sutarus rytine Lenkijos siena, Vilnius vėl atsirado už Lenkijos sienos. Taigi, jei Jaltos susitarimai būtų panaikinti, grįžtų pirmą kartą padėtis, ir

IŠ MŪSŲ IŠEIVIŲ ATSIMINIMŲ APIE 1945 METŲ ĮVYKIUS VOKIETIJOJE

Dr. V. SRUOGIENĖ

1945 metų pavasaris. Baigėsi karas — Hitle-
ris nusižudė, gegužės 8 dieną vokiečiai kapitu-
liavo. Sąjungininkai — anglai, prancūzai ir rusai,
pasidalinę zonomis, okupavo visą Vokietiją. Karo
pabėgėliai iš Pabaltijo, Rytų Europos, Ukrainos,
išvarginti patirtų karo žiaurumų, tremties nepri-
teklių ir paniekos, staiga atsidūrė prieš naują pa-
vojų: rusai prievarta verčia grįžti į Sovietų S-gą!

Kaip jie tą netikėtą bandymą išgyveno, pri-
mena epizodas, vykęs anglų zonoje.

Šiaurės Vokietijoje, Hanoverio provincijoje,
nedideliame mieste Liuneburge susibūrė kelias-
dešimt lietuvių — profesorių, mokytojų, inžinierių,
valdininkų, ūkininkų. Kiekvienas iš jų arba buvo
bolševikų sudarytuose išvežtiniųjų į Sibirą sąrašuo-
se, arba jų giminės jau 1941 metais buvo depor-
tuoti, suimti. Visi bijojo patekti į NKVD rankas!
Ir, žinoma, tikėjosi, kad netrukus bus grąžinta
demokratinė santvarka ir galima bus be baimės
grįžti į savo kraštus. Liuneburgo lietuviai pa-
vedė išrinktai iš savo tarpo delegacijai nuvykti į
ten buvusią kanadiečių kariuomenės komendantū-
rą prašyti paaiškinimo ir pagalbos.

“Buvome trys — viena mokytoja, mokėjusi
prancūziškai, užsienio reikalų ministerijos parei-
gūnas ir jaunas kunigas. Komendantūrą radome

Jungtinių Valstybių oficialiuose žemėlapiuose Vil-
nius vėl galėtų atsidurti Lenkijos teritorijoje.

Istorijos patirtis mus verčia sergėtis pietų
kaimyno išpuolio.

IŠNAŠA

*Išsamiausias Jaltos Konferencijos
užrašų rinkinys yra Charles E. Boh-
len, buv. Valstybės sekretoriaus pa-
dėjėjo, Jaltos Konferencijos sekre-
toriaus ir prezidento Franklin D.
Roosevelto vertėjo. Kiek daugiau yra
užrašęs kitas konferencijos dalyvis,
savotiškai pagarsėjęs Alger Hiss,
anuomet buvęs Valstybės Departa-
mento Specialiųjų reikalų direktor-
ius. Šį tą dar užrašė H. Freeman
Matthews, buv. Valstybės Departa-
mento Europos skyriaus direktorius,
ir Harry L. Hopkins, buv. presi-
dento ypatingasis patarėjas. Daug tos
medžiagos paskelbė New York Times
1955 m. kovo 17 ir 18 d. d. Ją ja
naudotasi, rašant šį straipsnį.*

Br. N.

įsikūrusią turtingų vokiečių namuose. Aplink pilna
karo policijos, sargybos. Buvom nuvesti į ištaigingą
kabineta, o per praveras duris pamatėm valgo-
majį, stalą, paruoštą serviruoti — sidabras, krista-
las, gėlės... Nustebom, pamatę tuoj pat po karo
tokį liuksusą... Mus priėmė du elegantiški kari-
ninkai, mandagiai paklausę, kuo jie mums gali pa-
dėti. Pradėjom dėstyti apie mūsų padėtį. Tačiau
karininkai, išgirdę, kad mes bijome grįžti į Lietuvą,
staiga pasikeitė ir sušuko:

— Tai kas jūs tokie esate? Naciai?!

Pamirštos aristokratiškos manieros, mums
atsuktos nugaros, rodomos durys išeiti... Jokie
mūsų bandymai paaiškinti situaciją — jiems ne-
įdomūs...

Tuo momentu į kambarį įeina senyvas, nedi-
delio ūgio, mėlynakis karys. Mūsų karininkai
pasitempia, atiduoda pagarbą. O šis, matydamas
mūsų siaubo pagautus veidus, klausia:

— Kokia čia tragiška scena? Ko tie žmonės
nori?

— Tai kažin kokie naciai iš Rytų Europos, bijo
namo grįžti.

— Bet iš kur jie yra? — Klausia vyresnysis.

— Jie pabaltiečiai. — Atsako vienas iš kari-
ninkų.

— Jeigu taip, tai aš kaip tik esu apie jų padėtį
painformuotas. Kalbėjau su Londonu. Potvarkis,
kad turėtų grįžti namo, jų neliečia, kadangi iki
1939 metų rugsėjo 1-os dienos Lietuvos, Latvijos
ir Estijos gyventojai nebuvo Sovietų Sąjungos pi-
liečiai.” Ir į mus kreipdamasis: — “Nesijaudinkit,
eikit ramiai pas savuosius ir pakartokit jiems ką
čia iš manęs girdėjot.”

Mes, žinoma, skubiai atsisveikinę, išėjom. Ne-
trukus žinia jau ir iš kitų šaltinių pasklido išeivių
tarpe.

O mes čia pat sužinojom, kad su mumis kalbėjęs
vyresnysis kariškis buvo patsai maršalas Sir Ber-
nard Montgomery of Alamein, vyriausis britų oku-
pacinės armijos vadas.

Vėliau teko patirti, kad bolševikai su tuo są-
jungininkų susitarimu nesiskaitė, gaudė žmones ir
brutaliai juos tardė, vertė lipti į prigrūstus sunk-
vežimius ir vyrus, moteris, vaikus gabeno į Rytus.
Net vos iš vokiečių koncentracijos lagerių išėju-
sius, suvargusius, vos gyvus, vyrus suiminėjo ir
dauguma jų dingo be žinios. Taip žuvo mūsų
aukštieji karininkai, tik išėję iš Stutthofo!

Tų pačių metų liepos ir rugpjūčio mėn. vykusi
Potsdame konferencija, kuriai vadovavo JAV
prezidentas H. Trumanas, Anglijos Premjeras W.
Churchillis ir Sovietų diktatorius J. Stalinas, ilgam
skaudžiai nulėmė mūsų likimą.

LIETUVIŠKASIS "PERKŪNAS" VIRŠUM PACIFIKO

J. BŪTĖNAS

Amerikos lietuvių įnašas į tautų laisvės kovą

Ar jums žinoma, kad dvejus metus Pacifiko padangę raižė Jungtinių Amerikos Valstybių lėktuvai, kurių lakūnas buvo pakrikštijęs "Perkūno" vardu? Tasai šaunus lakūnas buvo mūsų tautietis Amerikoje kpt. Pranas Radžiukynas iš Cambridge, Mass. Jo vadovybė 1944 m. atšaukė jį iš karo lauko ir paskyrė Texaso stato aviacijos inspektorium. Jo lietuviškasis "Perkūnas" tada jau buvo nutrenkęs į Ramiojo vandenyno gelmes keliasdešimt japsų.

Jums taip pat gal nežinoma, kad amerikiečių karinių pajėgų Kinijoje štabo viršininkas keleris metus buvo plk. ltn. A. J. Gricius iš Bostono, taip pat lietuvis. Iš tos itin atsakingos vietos 1945 m. perkeliamas, jis už nuopelnus buvo apdovanotas Legion of Merit — nuopelnų legiono ordinu, vienu iš aukščiausių JAV garbės ordinų.

Jeigu jums tai nauja, pasakosim toliau. Gal nebūsit girdėję, kad vienas iš nedaugelio "Amerikos padangių tūzų" — American Flying Aces — buvo kpt. Al. Lukas iš Čikagos? Įdomiausia, kad karas Al. Luką užklupo Baltijos jūroje, kur jis buvo vieno norvegų laivo jūrininkas. Su pramušgalviškais nuotykiškais jis pasiekė Angliją, stojo į britų aviaciją, anais tamsiais D. Britanijai laikais padarė per 30 oro žygių į Vokietiją. Amerikai įstojus į karą perėjo į JAV aviaciją ir ten, matom, pasižymėjo kaip retas kas.

Paminėsim dar, kad taip pat mūsų tautietis kpt. Viktoras Brasokas iš Maizevillio, Pa., 1942 m. Anglijoje 20 dienų praleido už užrakintų durų... Neišsigąskit: jis ten sėdėjo kartu su generolais Eisenhoweriu ir Clarku ir jų vadovaujamas bei prižiūrimas padėjo parengti slapčiausius Afrikos invazijos planus. Abu generolai intelektines mūsų tautiečio kvalifikacijas aukštai vertino ir po to pasiliko jo draugai, o jo kaip fronto kovotojo narsumą Afrikos invazijos metu įvertino gen. mjr. Terry Allen suteikdamas jam Distinguished Service Cross, antrąjį iš aukščiausiųjų JAV karinių garbės ženklų, "už nepaprastą narsumą ir drąsumą", kaip buvo pažymėta apdovanojimo motyvuose.

Turim stabtelėti, nes įsismaginę galim taip išskaičiuoti visus 565 Amerikos lietuvius — JAV armijos, laivyno ir aviacijos karininkus, kurių pavardes yra rūpestingai surankiojęs Amerikos lietuvis žurnalistas C.V. Baltramaitis su žmona. Jo

sąrašas toli gražu nepilnas ir ponai Baltramaitiai savo darbą kruopščiai dirba toliau, vaduodamiesi tyru ir tiesiog gaudinančiu patriotizmu. "Šis reikalas yra svarbus mūsų išeivijos istorijai ir reikalingas Lietuvos bylai ginti", rašo p. Baltramaitis, šaukdamas talkon savo tautiečius išeivius. Netiesiogiai tai yra ir mums priminimas mūsų indėliui bendroje tautų laisvės kovoje fiksuoti. Tai yra taipgi mūsų pasididžiavimas kraujo brolių žygiais bei laimėjimais ir pagarbus nusilenkimas jų sudėtomis aukoms.

O tos aukos nemažos: 44 jaunos gyvybės, neskaitant dingusiųjų — kone 10 proc. visų suregistruotųjų karininkų. Visi planetos frontai paženklinoti tos lietuviškų gyvybių aukos ženklais. "Ltn. Eduardas Globis iš Čikagos bombonešio pilotas, 1944 m. žuvo bombarduodamas Vokietiją". "Ltn. Ričardas Kėkštas — žuvęs 1944 m. bombarduodamas Romą, jo lėktuvui nukritus Tyrėnų jūron". "Ltn. V. Rečkus, pasižymėjęs kovose prieš japonus New Britain saloje, apdovanotas purpurinės širdies — Purple Heart ordinu krito Pietų Pacifike". Kam elegišku liūdesiu nesuvirpės širdis perskaičius, kad "ltn. Margarita Stravinskaitė iš Elizabeth, N.J., armijos slaugė, 1942 m. lapkričio m. žuvo torpeduotame laive"?

Taip, ir mūsų narsiosios Amerikos lietuvaitei veikliai įsijungė į didžiąją laisvės kovą, ir karininkų sąrašas jų atrandam net keliasdešimt. Tarp jų esama ir aukštų laipsnių, pvz., plk. ltn. Alė Gricevičiūtė iš Nauticoke, Pa. Iš Vokietijoje esančių lietuvių tremtinių tūlas neužmirš maloniosios mjr. Albinos Šimkutės iš Worcesterio, Mass, kuri, kad ir jaunutė, jau 1943 m. buvo Fort Oglethorpe kariūnų aspirantų (aspirančių?) kuopos vadė. Kiek turėjo išgyventi ltn. Onutė Bernotaitė iš Exeter, Pa., kuri slaugydama sužeistuosius, garsiajame Corregidoro pragare išbuvo veik ligi pat ateisiant japonams ir tik paskutinę naktį povandeniniu laivu pasitraukė kartu su savo slaugomaisiais. Ne be reikalo pats Rear Admiral Bennet įteikė jai garbingąjį retą Legion of Merit ordiną.

Dramatiški išgyvenimai, pasigėrėtini žygdarbiai ir garbingi pripažinimo ženklai bei ordinais apibūdina daugelį Amerikos lietuvių karininkų. Tai tikra herojinė epopėja, sudėstyta iš margaspalių mozaikinių deimantų. JAV vyriausioji kari-

LIŪDNAS LIETUVOS KARIO LIKIMAS

K. LEKNICKO ATSIMINIMŲ UŽBAIGA

Miestelyje gavome pas vokiečius civilinių drabužių. Persirengėme ir, susimaišę su rusų darbininkais, laukėme amerikiečių.

Privažiavo kariška mašina su keletu uniformotų amerikiečių armijos karių. Vienas išlipo ir paklausė, kas mes tokie. Atsakėme, kad esame rusai darbininkai. Minimas kareivis kalbėjo lenkiškai. Pasakęs keletą žodžių, įlipo į mašiną ir nuvažiavo. Visus mūsų kuopos lietuvius vyrus, buvusius dirvose, amerikiečiai suėmė, neleido net žodžio pasakyti ar aiškintis. Visus susodino į kariškus sunkvežimius ir išvežė į Belgiją, į karo belaisvių stovyklą. Vienam mūsų kariui, vežant per Vokietiją, pavyko pabėgti. Jis vėliau smulkiai

papasakojo apie visą vyksmą, kaip juos suėmė, kaip suimtiems neleido aiškintis.

Tą pačią dieną mūsų šešetas nuėjome pas miestelio burmistrą gauti maisto kortelių ir nakvynės. Netrukus prasidėjo didelė betvarkė. Paleisti iš stovyklų ir pasitraukę nuo darbų rusai karo belaisviai masiškai užplūdo miestelį, kaimus ir pradėjo plėsti, savivaliauti, net žudyti vietinius gyventojus vokiečius. Prisiplėšę ir prisivogę, jie apsirėngė gerai vokiečių drabužiais, važinėjo jų dviračiais ir maitinosi pagrobtu maistu. Mes pradėjome jų bijoti ir saugotis, nes atrodė, kad jie dega napykanta ir kerštu kiekvienam. Tai buvo tiesiog provokacijomis užsiiminėjančios, nekontroliuojamos plėšikų gaujos.

nė vadovybė savo pranešime pagyrė komodorą leitenantą Danį iš Čikagos, karo laivo komendantą, kuris, jo laivą torpedavus, didvyriškai išgelbėjo įgulą. Už panašų savęs nepaisymą ir pasiaukojimą Navy Cross — laivyno kryžių gavo komodoras Petras Moncevičius iš Brockton, Mass., buvęs prezid. Hooverio laivyno adjutantas, Pacifiko kare "Laramie" karo laivo komendantas. Purpurinės širdies — Purple Heart — ordiną adm. Nimitzas prisegė ltn. Kaziui Linkevičiui iš Calumet City, Ill., pasižymėjusiam Pacifiko kautynėse. Reta kovos sėkmė lydėjo jaunutį aviatorių kariūną Kazį Neverdauską iš Worcesterio, Mass., kuris taikliomis bombomis paskandino du ir padegė kitus du japonų laivus. Panašiai sėkmingas buvo ir laivyno pajėgų mjr. Juozas Uždavynis iš Linden, N.J., vieną japonų laivą sunaikinęs, antrą padegęs. Ltn. Vincas Zdančiukas lakūnų pasižymėjimo kryžių — Distinguished Flying Cross — užsiplėnė paskandindamas japonų laivą ties Bougainville. Tokį pat kryžių užsitarnavo kpt. Jonas Rodzanskas, bombonešių grupės vadas, paskandinęs didelį japonų kreiserį ir sužalojęs du kitus. Robinzoninius nuotykius teko išgyventi ltn. Pranui Meleckui iš Custer, Mich., kai jo lėktuvas Liberator B-24 netoli Choiseul salos nukrito į jūrą. Jis savomis jėgomis nusikasė 15 mylių į krantą ir 35 dienas vienų vienas gyveno džiunglėse, kol užklydęs laivyno lėktuvas jį paėmė į Guadalcanalą. Naikintojų grupės vadas komodoras Bakutis okeano viduryje mažame guminiame laivelyje praleido šešias dienas kol jį išgelbėjo į jo nelaimės van-

denis atplaukęs amerikiečių kreiseris.

Skaitydamies su laikraščio vieta, toliau nebeiminėsim pavardžių, tarp kurių skaitytojai surastų gal ir savo giminių, artimųjų pažįstamų. Priminsim, kad iš tų 585 Amerikos lietuvių karininkų buvo du pulkininkai (vienas iš jų, plk. Rimas, vadovavo pulkui atsiimant Guam salą), šeši plk. ltn., trys komodorai, penki komodorai leitenantai, 13 majorų, 87 kapitonai, likusieji leitenantai. Daugumas jų apdovanoti įvairiais kariniais pasižymėjimo bei garbės ženklais. Iš aukščiausiais ordiniais apdovanotųjų priskaitėm: tarnybos pasižymėjimo kryžium (Distinguished Service Cross) du, nuopelnų legiono ordinu (Legion of Merit) trys (tarp jų daugiui pažįstamas ltn. Antanas Vaivada), purpurine širdim (Purple Heart) penki, skraidymo pasižymėjime kryžium (Distinguished Flying Cross) devyni, auksine žvaigžde su deimantais vienas ir prancūzų garbės legiono ordinu vienas. Civiliam gyvenime iš jų buvo 52 gydytojai, 26 inžinieriai, 17 kunigų, 6 advokatai, trys žurnalistai, ir t.t.

Jie visi kovojo po žvaigždėtąją JAV vėliava, kuri drįstam tarti, yra daugiau kaip vieno krašto ar kontinento ženklas; ji yra pasidariusi viso pasaulio ir visų tautų laisvės simbolis. Kas gali piktnintis, jeigu tie Amerikos lietuviai kariagos, būdami ištikimi savo amerikietinės tėvynės sūnūs, kovodami įvairiuose pasaulio frontuose su ypatingu sentimentu prisiminė laisvės trokšte trokštančią senąją savo tėvų šalį?

(Perspausdinta iš 1946 m. liepos mėn. "Žiburių")

Lietuvos Rinktinės daliniai po kautynių su lenkų partizanais Ašmenoje laidoja nukautuosius (1944 m.).

Matydami tokią netvarką du išvykome į kitą miestelį, o trys patraukė į Halę. Miestelyje gavome dviem dienom maisto korteles. Miestelio burmistras mus painformavo, kad čia pat yra viena lietuvių šeima ir jis pats mudu ten nuvedė. Tai buvo labai geri žmonės. Jie mudu ne tik pavalgydino, bet keletą dienų globojo ir suteikė nakvynę. Ten mums bebūnant iš kažkur atsirado lenkas, anksčiau dirbęs kaime pas vokiečių. Jis mums pranešė, kad Halėje kuriasi lietuvių stovykla. Atsisveikinome su geraširdžiais tautiečiais ir išeidami atidavėme šeimininkei gautas maisto korteles, padėkodami už globą.

Mieste, vienoje vietoje, pamatėme grupeles žmonių, įeinančius į didelį namą. Pagalvojome, kad čia ir bus minėta stovykla. Palikęs draugą gatvėje, aš įėjau vidun, norėdamas įsitikinti, ar čia tikrai yra toji stovykla. Viduje pamačiau pilną koridorių žmonių, kalbančių rusiškai. Tarp jų pastebėjau kelis vyrus raudonarmiečių uniformuose. Greit sprukau į gatvę ir pranešiau draugui, ką patyriau ir nelaukdami išskubėjome tolyn. Mieste sutikome vyrą, kuris ant rankovės turėjo lietuvišką tautinę vėliavėlę. Mudu jį susistabdėme ir paklausėme, kur yra lietuvių stovykla. Jis nurodė mums vietą, kurią mes greitai suradome. Nuo tos dienos pradėjome žygiuoti emigranto gyvenimo keliu, kuriuo keliaujame dar ir šiandien, nes Tėvynė pavergta ir surakinta vergijos režežiais.

II. Baigiamosios mintys, paaiškinimai ir išvados

Mūsų karių populiariai vadintas Naujokų batalionas, išvykęs iš Vilniaus į Baltgudiją, per 2 1/2 karo metų.

žuvo — 7 kariai,
sužeistų — 3 kariai,
paimtų į nelaisvę — 5 kariai,
dezertyrų — 3 kariai,
atiduotų teismui — 3 kariai.

Batalionas nebuvo pilnos etatinės sudėties. Pagal bataliono karių skaičių nuostolių susidarė apie 10%

Kyla klausimas, ar atsiradus Lietuvoje ant-ram okupantui buvo reikalinga organizuoti ginkluotus dalinius — savisaugos batalionus? Pats žodis savisauga jau reiškia apsaugoti, ar ką nors apsaugoti.

1941 m. birželio mėn. 22 d. vokiečiams staiga užpuolus Sovietų Sąjungą ir perėjus Lietuvos sieną, rusai skubiai traukėsi, bet nemaža jų nesuskubo pasitraukti ir liko Lietuvos miškuose. Labai daug mūsų 29-to lietuviško teritorinio korpo karių atsipalaidavo nuo rusų ir sugrįžo į Lietuvą, į savo dalinių buvusias vietas. Su pagarba ir liūdesiu prisimename tuos lietuvius karius, kuriuos rusai atitraukdami apsupo, nuginklavo, nemaža nužudė, o kitus nusivarė į Sovietų Sąjungos gilumą.

Atsipalaidavę mūsų kariai rinkosi Vilniuje, Pabradėje, Varėnos poligone, kiti Kaune ir kitose vietovėse. Laikinoji Lietuvos Vyriausybė, tautos ir kariuomenės vadai nutarė, kad negalima leisti jiems išsivaikščioti į tėviškes, kai frontas dar vyksta Lietuvos teritorijoje, o vidaus saugumui garantuoti skubiai reikalingos lietuvių ginkluotos pajėgos. Antra vertus, paleidus tokias nekontroliuojamas vyrų mases, aišku, vokiečiai būtų juos sugaudę ir įjungę į savo karo mašiną, ar išvežę į Vokietijos fabrikus.

Lietuvos vyriausybė nusprendė atkurti lietuviškas ginkluotas pajėgas, organizuoti batalionus, juos apginkluotus laikyti krašto vidaus saugumui, savame krašte, kol eina kovos dar mūsų teritorijoje. Vokiečių armijos vadovybei buvo išaiškinta šių organizuojamų batalionų uždaviniai ir pareigos, todėl organizuoti buvo leista ir netrukdoma.

Svarbiausi to laiko uždaviniai buvo saugojimas tiltų, geležinkelių linijų Lietuvoje, valymas miškų nuo užsilikusių raud. armijos karių, partizanų ir siaučiančių plėšikų, o svarbiausia — garantuoti Lietuvos ūkininkų saugų gyvenimą. Šiems tikslams vokiečių armijos vadovybė pritarė.

Atkurti Lietuvos kariuomenę visus pažadino paskelbta iš Kauno radijo stoties žinia, kad Lietuva atstatoma laisvam — nepriklausomam gyvenimui ir atsiriboja nuo bet kokių ryšių su buvusiu okupantu. Vilniuje buvo ir kitas labai svarbus veiksnys, kuris visus karius paskatino organizotis, tai Vilniaus miesto ir srities vyriausio komiteto įsakymas — visiems grįžti į turėtas tarnybas prieš 1940 m. birželio mėn. 15 d. t.y. prieš Sov. Sąjungos okupaciją. Atrodė, kad vėl mes pradėdame gyventi nepriklausomo gyvenimo dienas ir dirbame savo mielos tėvynės ateičiai.

Buvome patikėję, kad antrasis okupantas leis mums savarankiškai tvarkytis, kad vokiečiai bus sukalbamesni ir žmoniškesni, sudarys palankias sąlygas atstatyti karo veiksmų ir buvusios okupacijos sugriautą Lietuvos ūkį, pramonę, prekybą, susisiekimą ir visokį gyvenimą.

Mūsų kariuomenės vadovybė, jausdama ir žinodama, kad suformuoti lietuvių batalionus yra labai reikalinga kraštui jau šiandien, kad jie bus reikalingi ateityje, ypač karo pabaigoje, ėmėsi šio darbo ir jam pritarė. Žaibišku greičiu iš atsipalaidavusių ir sugrįžusių vyrų buvo suformuotos kuopos, batalionai, kovos vienetai ir jie nukreipti į svarbius apsaugos postus. Vokiečių armijos vadovybės žodžiu duotas leidimas formuoti kariškas lietuvių pajėgas ir jų žodinė garantija, kad batalionai nebus siunčiami už Lietuvos ribų į frontą, mūsų vadovybės nepatenkino ir šiuo reikalu ji stengėsi iš vokiečių išgauti raštiškas garantijas. Atrodo, kad vokiečiai tokią garantiją buvo davę.

Pirmaisiais karo mėnesiais mūsų batalionai saugojo geležinkelių liniją Lietuvoje, susisiekimo kelius, sandėlius ir gyventojus. Ir reikia pastebėti, kad saugojamieji objektai beveik nenukentėjo, nes lietuviai kariai savo pareigas vykdė pasišventusiai, sąžiningai ir garbingai. Užsilikę Lietuvos miškuose raud. armijos kariai, dezertyrai ir plėšikaujančios gaujos pasitraukė į jiems saugesnes

vietas — Baltgudijos miškus. Vėlesniais karo metais jie labai daug nuostolių padarė vokiečių užfrontei.

Prisimename, kad po 7 - 8 karo savaičių, 1941 m. rugpjūčio pradžioje Berlynas panaikino bet kokią mūsų savarankiškumą, o tuo pačiu ir visus turėtus žodžiu ir raštu susitarimus su vokiečių armijos vadovybe. Nacinė Vokietijos vyriausybė sustabdė Laikinosios Lietuvos Vyriausybės veiklą, ją nušalino, įvesdama Lietuvoje vokiečių civilinę valdžią ir visą mūsų kraštą surakino okupaciniais retežiais. Todėl lietuvių batalionų skaičius Lietuvoje pradėjo mažėti. Vokiečių įsakymu išsiųsti iš Lietuvos, jie užėmė pozicijas fronto linijose, užfrontės kovoje su partizanais ir geležinkelių apsaugoje. Mūsų tautos vadai ir pogrindžio veikėjai tuomet jau suprato antrojo okupanto slaptus tikslus Lietuvos atžvilgiu, todėl pavergtai tautai ir tuo pačiu ginkluotiems lietuvių daliniams davė naujas direktyvas — nekišti be reikalo galvų į mirties katilą, išsaugoti gyvybes ir kuo ilgiau išsilaikyti su ginklu rankose. Buvo įsakmiai pabrėžiama 1918 - 1919 m. Lietuvos padėtis ir II-ro pasaulinio karo pabaigos spėjamoji padėtis — Sovietų Sąjungą sutriuškins nacinė Vokietija, o ją — Vakarų sąjungininkai. Lietuvai laisvę ir nepriklausomybę reikės išsikovoti patiems.

Turint visa tai galvoje, atrodo, kad mūsų ginkluotų dalinių buvimas nacinės Vokietijos okupacijos metais, mūsų karių gyvenimas labai blogose karo meto sąlygose, gana didelis žuvusių skaičius yra suprantamas, o visi turėti nuostoliai visapusiškai pateisinami.

Už mūsų didžiosios vilties neišsipildymą ir už Lietuvos palikimą žiauraus okupanto vergijoje mes turime su skausmu ir didžia širdgėla padėkoti didiesiems vakarų sąjungininkams, ypač J.A.V., kurios, laimėję mūsų, nesugebėjo suorganizuoti taikos ir pavergtos mūsų tautos išlaisvinti nepanoro. Tai baisu!

Nors dalis mūsų tautos esame išsiblaškę po platųjį pasaulį, bet nenustojame vilties sulaukti trečio pranešimo, kad mūsų Tėvynė Lietuva yra laisva. Tikiu, kad šis pranešimas bus ne iš Kauno, o iš sostinės Vilniaus. Gal ne visi sulauksime, bet dalis buvusių mūsų karių sulauks. Tad, Dieve padėk!

P.S. Labai atsiprašau buvusių Naujokų Bataliono karių, karininkų, puskarininkų ir kareivių dėl galimų klaidų mano prisiminimuose. Per tokį ilgą laiką daug kas pamiršta, ypač datos ir smulkūs įvykių aprašymai. Būsiu dėkingas už patikslinimus.

KARINĖ TARNYBA GEDIMINO PULKE

JONAS ABRAITIS

1-mas pėst. D.L.K. Gedimino pulkas, garbingai įvykdęs savo uždavinį Lietuvos Nepriklausomybės kovose, nuo 1923 metų pavasario apsistojo Ukmergėje, prie gražiosios Šventosios upės, tekančios per puikiąsias Aukštaitijos apylinkes, pavasarį ir vasarą pasipuošusias žydinčiomis lankom, vešliais karklynais ir amžinai žaliuojančiais pušynais bei eglynais.

Nepriklausomybės metais pulkas vykdė, kaip ir visa Lietuvos kariuomenė, kariuomenės vado nustatytą ir taikos metui pritaikytą karinio parengimo programą — mūsų šaunųjų atžalyną ruošė krašto gynimui. Programa kasmet buvo plečiama, papildoma, kreipiant didelį dėmesį į bendro švietimo reikalą, įvairių praktiškų specialybių apmokymą, į fizinį ir dvasinį auklėjimą, kario charakterio ir jo protinių galių ugdymą.

Pulkas į atsargą paleisdavo gerai kariškai parengtus atsarginius, sveikus, išauklėtus ir ištikimus savo Tėvynei piliečius, kurie civiliniame gyvenime dažnai pasinaudodavo kariuomenėje įgytomis specialybėmis bei žiniomis.

Ukmergės visuomenė labai mylėjo savo karius,

o kariai — mieląją miesto ir apylinkių visuomenę.

Kasmet, pavasarį ar vasarą, mieste buvo ruošiamas kariuomenės — visuomenės susiartinimo šventė. Tai buvo vienybės, draugiškumo, pagarbos ir meilės abipusiškas pareiškimas. Kiek nuoširdaus džiaugsmo turėdavo mažieji, gavę progos “pajodinėti” ant pabūklų vamzdžių, jaunimas pašaudyti iš šautuvų bei kulkosvaidžių, o senimas kartu su kariais žavėdavosi pulko orkestro atliekamais muzikos kūrniais ir grožėjosi jaunimo tautiniais šokiais.

Gegužės-liepos mėn. visas pulkas išvykdavo į Gaižiūnų poligoną vykdyti savo karinių uždavinių.

Grįžtančius iš poligono karius miesto visuomenė iškilmingai sutikdavo. Ypatingai daug entuziazmo rodydavo moksleivija bei visas jaunimas, nuoširdžiai sveikindamas grįžtančius karius, juos papuošdamas gėlėmis.

Šiam pulke man buvo lemta tarnauti nuo 1938 metų pavasario iki Lietuvos kariuomenės likvidavimo . . .

1938 m. gegužės mėn. 12 d. baigęs P.L.P.

Žygis į Gaižiūnų poligoną. (Nuotrauka 1938 metų. Dedama dėl tinkamumo tekstui)

Karo Mokyklos XIX laidą, tolimesnei karinei tarnybai buvau paskirtas į I-mą pėst. D.L.K. Gedimino pulką. Kartu su manimi gegužės mėn. 14 d. į Ukmergę atvyko 12 mano mokslo ir kurso draugų: J. ltn. Juozas Kamičaitis, Juozas Kučinskas, Kostas Kundrotas, Petras Lanauskas, Jonas Navakas, Justinas Narijauskas, Jurgis Račinskas-Račys, Vytautas Ramoška, Povilas Raudys, Balys Raugas, Vacys Stankevičius ir Vincas Žaliaduonis. Pulkas tuo metu buvo poligone. Oficialiam pulko vado prisistatymui visi iš Ukmergės nuvykome į Gaižiūnų poligoną. Gavę pulko vado įsakymus ir paskyrimus, visi greitai įsijungėme į pulko karių eiles ir pradėjome vykdyti pavestas pareigas bei numatytus uždavinius. Pulko vadas gen. št. plk. L. Gustaitis mano puikius ir nepamirštamus draugus paliko poligone, o mane paskyrė įgulos tarnybai Ukmergėje.

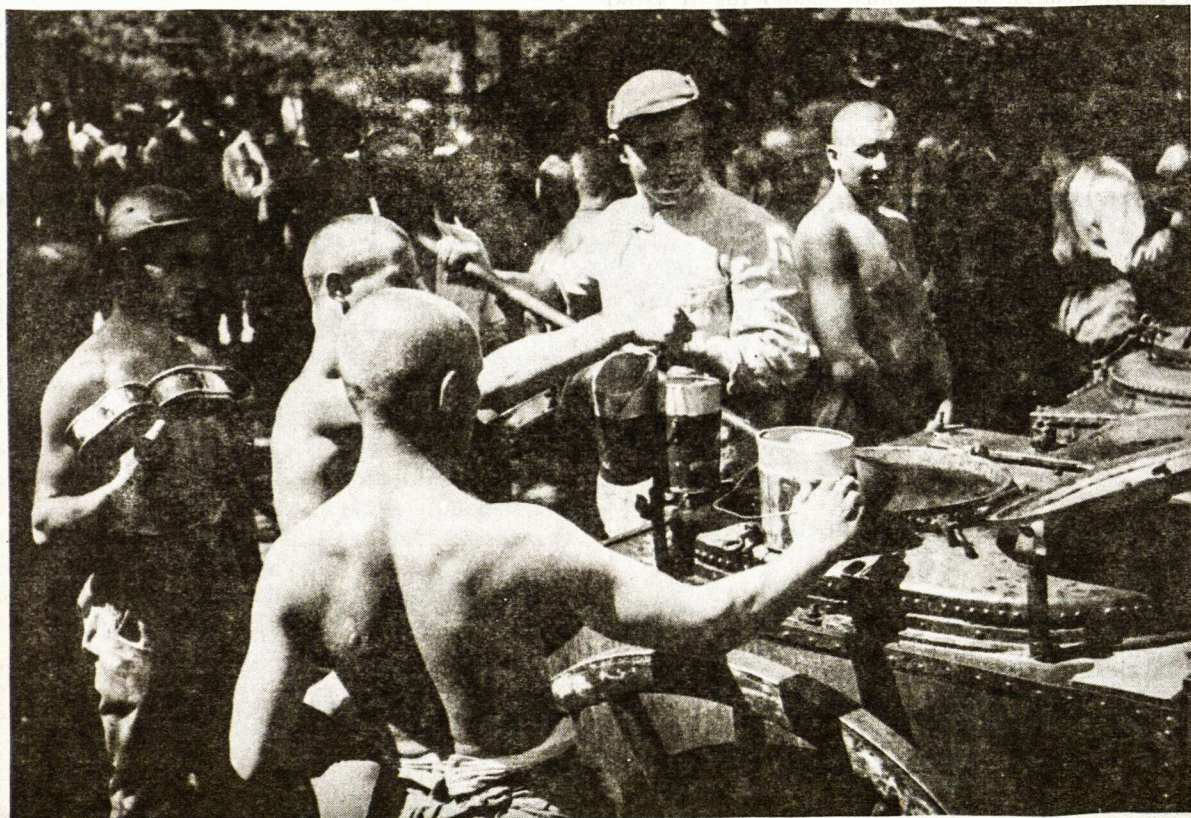
Kai atvykome į pulką, buvo gražiausias metų laikas — pavasaris. Gamta buvo pasipuošusi kvepiančiais žiedais ir savo grožiu derinosi prie mūsų jaunystės žmogiškojo pavasario. Buvome laisvi, laimingi, pilni energijos, ryžto ir kilnių siekių.

Nors tuometinė Europa jau buvo apsiniakusi, nors kai kurie diktatoriai jau neišsiteko savose žemėse, bet mes, jaunimas, karo grėsmė tuomet netikėjome.

Gedimino Pulkas didžiausiose Lietuvos kariuomenės manevruose

Nepriklausomybės laikais kas kelinti metai Lietuvos kariuomenės vadovybė vykdavo visų ginklų rūšių jungtinius manevrus kiekvieną kartą skirtingose Lietuvos teritorijos vietose, o metų laikas visuomet būdavo tas pats — rudenį, kai tušti laukai ir visos ūkiškos gėrybės jau saugiau sukrautos ūkininkų sodybų klojimuose, klėtyse ir kitose patalpose.

1938 m. rudenį kariuomenės vadovybė vykdė didžiuosius Lietuvos kariuomenės manevrus Aukštaitijoje: Ukmergė — Ramygala — Krekenava — Panevėžys rajonuose. Šie manevrai buvo vieni iš didžiausių mūsų kariuomenės manevrų taikos metu. Jie buvo išskirtiniai ne vien dėl kariuomenės vadovybės pasirinkto manevrams vykdyti uždavinio svarbumo, manevravimo ploto didumo ir pės-

Lauko virtuvė poligone

tininkų atliktų labai didelių žygių į išeities punktus, bet ypatingai dėl rekordinio karių skaičiaus. Šiuose paskutiniuose didžiausiuose Lietuvos kariuomenės manevruose dalyvavo visos ginklų rūšys: pėstininkų, kavalerijos, artilerijos pulkai, pionierių - ryšių batalionai, tiekimo - evakuacijos vienetai, aviacijos eskadrilės ir kiti pagalbiniai daliniai. Visos kariuomenės dalys buvo pilnų etatų, papildytos pašauktais atsarginiais. Manevrų vykdytoju buvo vienas iš divizijų vadų — div. gen. M. Rėklaitis, o tarpininkais ir naujų aplinkybių įvedėjais, jų keitėjais, įvairiausių netikėtumų sudarytojais buvo kariuomenės generalinio štabo karininkai. Vyriausiu vadovu buvo kariuomenės vadas gen. St. Raštikis. Manevruose dalyvavo ir juos stebėjo užsienio valstybių karo atstovai, kuriems šie manevrai paliko labai gerą įspūdį.

Šiuose manevruose aktyviai dalyvavo puikūs mūsų kariuomenės pagalbininkai — šauliai, kurių vieni padaliniai vykdė pėstininkų uždavinius, kiti pasireiškė kaip kavalerijos vienetai.

Manevrų metu 1 p. pulkui, kuriam vadovavo pulko vadas gen. št. pulk. L. Gustaitis, keliantis per Nevėžį ties Krekenava, šauliai labai vykusiai apsaugojo dešinįjį pulko sparną. "Priešui" bandant sudaryti netikėtumą, įsiveržti į puolančio pulko užnugarį, raitieji šauliai įvykdė priešpuolį ir "priešą" atmušė, jo dalį paimdami "į nelaisvę". Aišku, "priešas" būtų padaręs labai daug žalos mūsų užnugariumi savo netikėtumu, jei kavalerija nebūtų sutrukdžiusi. Viskas išėjo į gerą — taip jau reikėjo.

Šiuos manevrus prisimenant, tenka stebėtis mūsų pėstininkų ištverme. Žygius į sutelkimo vietas ir išeities pozicijas jie atliko pėsti, juos įvykdydami labai greitai. Kai kurie pėstininkų daliniai šiuos skubos žygius atliko pilnoje kautynių aprangoje nužygiuodami net po 50 km. per dieną (pav. 9 p. pulkas). Puikiai, išskirtinai pavyzdinčiai pasirodė eiliniai kariai, su dideliu sumanumu ir pasišventimu vykdę jiems patikėtas pareigas. Pav. 1-mo pulko priekiniams daliniams keliantis per Nevėžio upę, vienos kuopos eilinis kareivis nešė savo dalinio vado pranešimą ir netikėtai buvo užkluptas "priešo" slapuko. Įsitikinęs, kad gali patekti į slapuko rankas, pranešimą įsidėjo į burną, pats išoko į šaltą Nevėžį ir pasislėpė vandenyje po karklų krūmais. Mačiusieji pasakojo, kad šį įvykį stebėjo pats kariuomenės vadas ir su juo kartu buvęs vokiečių kariuomenės atstovas. Kariuomenės vadas įsakęs šiam ryšininkui išlipti iš vandens. Už gerą ir pavyzdinę pareigų atlikimą jį pagyręs ir įsakęs vykti į užnugarį persirengti sausais drabužiais. Kariuomenės įsakyme šis kareivis buvo paminėtas, pagirtas ir pakeltas į grandinio

laipsnį. Užsisiuvęs ant antpečių grandinio juosteles, išvyko vienai savaitei gautų atostogų.

Pagalvoju, kad atsiras tokių, kurie norės pasijuokti iš šių pasakojimų ir prisiminimų, norės pasakyti, kad, kai reikėjo, tuomet kariuomenės nebuvo, kariuomenė krašto negynė. Ne visai taip!

Čia aprašau tuos taikos meto manevrus, prisimindamas laikus, kai mūsų kariuomenė ruošėsi ginti savąjį kraštą, savo Tėvynę. Prisimindamas noriu parodyti, kokie patvarūs, sumanūs ir užsigrūdinę buvo mūsų kariuomenės eiliniai kariai, kokie puikūs buvo žemesnio kadro vadai — puskarininkų kadras ir karininkai. Tais paskutiniais metais mūsų kariuomenė buvo labai gerai paruošta ginti savo laisvę ir nepriklausomybę, tik ar būtume ją apgynę — kitas klausimas, nes buvome per maži kovoti su nedraugiškų kaimynų didžiulėmis armijomis. O kai atėjo laikas ginti savo kraštą, vyriausybė neįsakė, kariuomenė nekovojo. Neiššovimą simbolinio šūvio palikime spręsti istorijai ir tautos teismui.

Iškili Gedimino Pulko Diena —

Prisimenamas Pamirštas Laisvės Kovų Dalyvis

Ir vėl manevrai!

Po nepilnų metų (1939 m. vasarą) 1 pulko daliniai Ukmergės apylinkėse vykdė taktinį lauko manevrą. Jį prisimenu, nes šio manevro pasisekimas suteikė progą vykdytojui pakilti į aukštesnes pareigas ir laipsnį. Mes, pulko kariai, žinojome, kad tą dieną visų mėgiamas pulko karininkas, garbingas Nepriklausomybės kovų dalyvis, Vyčio Kryžiaus kavalierejus, pulko ūkio kuopos vadas kpt. Ikamas su batalionu karių vykdys taktinį lauko manevrą. Tai jo egzaminai įsigijimui teisės būti paaukštinam pareigose ir būti pakeltam į majoro laipsnį.

Iš vyresniųjų pasakojimų žinojome, kad kpt. Ikamas, būdamas leitenantu, Nepriklausomybės kovų metu buvo sunkiųjų kulkosvaidžių kuopos vadu, o jo kuopoje būrių vadais buvo dabartiniai pulkininkai — gen. št. plk. Čepauskas-Čepas ir plk. lt. K. Ališauskas. Todėl suprantama, kodėl visi pulko kariai buvo labai patenkinti pamiršto veterano paaukštinimu.

Šio taktinio manevro vyriausiu vadovu buvo buvęs kpt. Ikamo būrio vadas, gen. št. plk. Čepas-Čepauskas. Vykdam šį pratimą kiekvienas veikiančio bataliono karys parodėme visus savo sugebėjimus, jėgas, stengdamiesi kuo pavyzdinčiau įvykdyti bataliono vado duodamus įsakymus. Egzaminų taktinį uždavinį kpt. Ikamas įvykdė puikiausiai. Per pratimo nagrinėjimą vadovas gen. št. plk. Čepas pareiškė sekančiais: "Jei karo metu mūsų kariuomenė turės visus batalionų vadus taip

I-mo p. DLK Gedimino pulko karininkai 1938 m.:

Viduriniame keturkampyje iš kairės— I eil. kpt. Vengianskas, kpt. J. Semaška; II eil. kpt. Aleknavičius, gen. št. plk. Karvelis, pulke atlikęs stažą, gen. št. plk. L. Gustaitis, pulko vadās, kpt. Geibavičius; II eil. kpt. Vaidakavičius, plk. ltn. gyd. Otto Patas, plk. ltn. V. Blažys, plk. ltn. I. Viršila, kpt. B. Kaletka; IV eil. kpt. Jodelis, kpt. Valiuškiš, mjr. Šiurna, kun. Kebaitis, pulko kapelionas, kpt. Ikamas, kpt. A. Rugys; Kairysis keturkampis iš kairės— I eil. j. ltn. P. Raudys, j. ltn. Krūvelis, ltn. Rinkevičius, ltn. V. Šukys; II eil. j. ltn. Kučinskas, j. ltn. Bileris, ltn. Uogintas, ltn. Kubiliūnas; II eil. j. ltn. J. Račinskas, j. ltn. Gontis, ltn. Patalauskas, ltn. Dulke; IV eil. j. ltn. P. Lanauskas, ltn. Juodišius; V. eil. j. ltn. V. Žaliaduonis, j. ltn. Baltokas, j. ltn. K. Juškaitis, ltn. V. Klinavičius; Dešinysis keturkampis iš kairės — ltn. F. Eidimtas, ltn. Anta-

navičius, j. ltn. Kanclyvius, j. ltn. Stankevičius; II eil. ltn. Jackūnas, ltn. Kitkauskas, j. ltn. Kimštas, j. ltn. V. Ramoška, III eil. ltn. Žiziūnas, j. ltn. Jankevičius, j. ltn. Gintautas, j. ltn. Kamičaitis; IV eil. ltn. Narbutas, j. ltn. Skamaročius, j. ltn. Blatrušaitis, j. ltn. J. Abraitis; V eil. ltn. Dūda, j. ltn. V. Savukynas, j. ltn. Skaržinskas, j. ltn. Narijauskas; Dvi apatinės eilės iš kairės— I eil. j. ltn. J. Navakas, j. ltn. B. Raugas, j. ltn. Morkūnas, ltn. Kvietinskas, kpt. J. Arnastauskas, kpt. V. Sabieckis, kpt. Balčiūnas, kpt. J. Puknys, ltn. Dundulis, j. ltn. L. Trilupaitis, j. ltn. Kondrotas, j. ltn. Dutkus; II eil. j. ltn. Paliulis, ltn. V. Biveinis, ltn. gyd. K. Mikalauskas, kpt. K. Adamonis, kapelmeisteris Kulikauskas, ltn. Vidžiūnas, j. ltn. J. Navikevičius.

Nuotrauka gauta iš Australijoje gyvenančio V. Biveinio

TARNAUJANT LIETUVOS KARIUOMENĖJE

(Tęsa iš Kario Nr. 4)

ANTANAS SKIRKA

Persikeliam į 7-tą Ž.K. Butigeidžio pulką

Tuo laiku, po įvykusios Zaso ir Neumano Klaipėdos nacių bylos, buvo stiprinamas su Vokietija pasienis ir vis didinama kariuomenė. Vos naujokus pradėjus mokyti, mūsų kuopa gavo įsakymą pasiruošti išvažiavimui į Žem. Naumiestį, papildant 7-tą pėst. pulką. Klaipėdoje buvo suformuotas 6-tas pėst. L. K. Margio pulkas, o 7-tas pėst. Ž. K. Butigeidžio pulkas perkeltas į Tauragę.

Tikrai neatsimenu, spalio m. pabaigoje, ar lapkričio m. pradžioje mūsų kuopa išžygiavo į Vilkaviškio geležinkelio stotį ir su visu turtu ir ginklais pasikrovėme į vagonus. Mes, kareiviai, gavome trečios klasės vagonus, o karininkai II-ros klasės. Važiavome per Kazlų-Rūdą, Kauną, Jonavą, Kėdainius, Dotnuvą, Šiaulius, Tauragę, Pagėgius iki Katyčių gelež. stoties. Kiekvienoje didesnėje geležinkelio stotyje ilgai stovėdavome. Kelionėje prie mūsų prisijungė dar kelios kuopos, taip kad į paskyrimo stotį atvažiavome visas batalionas. Važiavome, kiek atsimenu, dvi dienas ir vieną naktį. Mes, kareiviai, laike kelionės iš vagonų nebuvome išleidžiami. Valgėme ir miegojome vagonuose. Galima įsivaizduoti, koks buvo blogas ir sunkus oras vagonuose, ypač tuojau po nakties. Nėgelbėjo nei langų atidarymas. Labai visi džiau-gėmės, išlipę iš vagonų Katyčių gelež. stotyje. Stotelė buvo maža, bet jauki ir švari net rudens laiku. Aplinkui apsodinta gyvatvorėmis, beržais, eglėmis. Iš stoties pilnoje aprangoje darėjome pėsti, kol vakare pasiekėme Žem. Naumiestį. Per miestelį žygiavome su daina. Vietiniai gyventojai mus stebėjo šaligatviuose ir sveikino su gėlėmis.

Niekuomet anksčiau čia kariuomenės nebuvo. Peržygiavę per miestelį, atėjome į mūsų kuopai įrengtas laikinas kareivines Naumiesčio dvaro pastatuose, truputį toliau nuo pačio miestelio, ant kalno. Mūsų batalionui buvo statomos modernios mūrinės kareivinės toliau nuo miestelio ant kalno, šiaurės pusėje. Sekančiais metais visas batalionas persikėlė į naujas kareivines.

Pradžioje mūsų batalionas vadinosi — Suvestinis Batalionas. Bet netrukus buvo oficialiai įjungtas į 7-tą pėst. Ž.K. Butigeidžio pulką kaip III-čias batalionas. Mūsų kuopa, kaip laikinai apsigyvenusi, gavo palyginti erdves patalpas. Miegoti buvo sukalti iš lentų mediniai "narai" dviejų aukštų. Kareivinės buvo ant kalno ir aplinkui matėsi labai gražios apylinkės. Pakalnėje į rytų pusę, slėnyje buvo pats miestelis. Vos įeinant į mūsų kareivines, buvo erdvas kambarys su langų į miestelio pusę. Kuopos vado įsakymu, čia įsitaisiau kuopos raštinę, gavau kareivišką lovą ir raštinės kampe miegodavau.

Neilgai man čia teko gyventi. Ar po dviejų savaičių kuopos vadas gavo raštą iš pulko štabo, kad kuopos raštininkas tolimesnei tarnybai yra perkeliamas į pulko štabą. Ar pora dienų man kuopos vadas šio rašto nerodė. Bet vieną vakarą atėjęs užklausė:

— Ar tu norėtum būti perkeliamas į pulko štabą raštininku? Jeigu nenori, tai aš daryčiau žygių, kad pasiliktum kuopoje iki tarnybos pabaigos.

Aš jam atsakiau, kad noriu, ir esu pasiruošęs nors ir dabar.

gerai vadovaujančius savo daliniams, kaip šiandien įvykdė kpt. Ikamas, daug laimėjimų, pasisėkimų su mažiausiais nuostoliais būtų mūsų pusėje."

Staiga vadovas pratimo nagrinėjimą nutraukė, visų dėmesį nukreipdamas aukštyn, į virš mūsų galvų skrendantį vakarų kryptimi lėktuvą, ir tarė: "Štai, pasižiūrėkite, iš Maskvos grįžta vokiečių užsienio reikalų ministeris Ribbentropas. Kokią misiją jis ten vykdė, galima tik spėti, bet visa tai nieko gero mūsų kraštui nežada!" Po poros minu-

čių pasirodė antras lėktuvas, skridęs paskui pirmąjį.

Koks sutapimas! Istorinis momentas! Tai buvo 1939 m. rugpjūčio mėn. 23 diena, apie 3 - 4 km. nuo Ukmergės miesto, Galbukonių apylinkėse.

Tokiose istorinėse aplinkybėse šis pratimas buvo įvykdytas, išnagrinėtas ir įvertintas. Mes, vykdytojai, buvome labai patenkinti kpt. Ikamo užtarnautu pasisėkimu.

(Bus daugiau)

Tuomet jis numetė tą raštą ant stalo ir įsakė rytoj pasiruošti išvažiuot su išvykstančiu iš ryto sunkvežimiu į Tauragę.

Aš labai džiaugiausi tuo perkėlimu, kad pagaliau pakeisčiau man nusibodusį kuopos gyvenimą ir pradėsiu gyventi ir dirbti naujose sąlygose. O svarbiausia, daugiau nepriklausysiu nuo kuopos vado kpt. Kazanskio. Jį buvo sunku suprasti ir prie jo prisitaikinti. Aš jo instinktyviai bijodavau ir varžiausi, ar jis buvo geroje, ar blogoje nuotakoje ir piktas. Jis buvo totorių kilmės, kas jau tuojau matėsi, tik pažvelgus į jo veidą. Nedidelio ūgio, storas, didelė galva, gerai kalbėjo vokiškai, rusiškai ir lenkiškai. Jis visuomet atrodė piktas ir pasiruošęs kiekvienu momentu pasakyti ką nors nemalonaus, arba staiga surikti, kad visi nusigąstų. Su viršininkais kalbėdamas, staiga visiškai pasikeisdavo ir buvo kaip laputė. Niekad nebuvo aš jo baustas, bet aprėkė keletą kartų, ir aš negaliu sakyti, kad tai buvo be pagrindo. Bet jau tas jo riksmas ir pasižiūrėjimas... Supykęs, žiūrėdavo primerktomis akimis, perveriančiu žvilgsniu, galva ant trumpo kaklo iš piktumo kraipėsi į šonus, bet savo akimis aukos nepaleisdavo. Vos tik pradėjęs dirbti raštinėje, aš to jo žvilgsnio ir riksmo taip bijodavau, kad nors prasmek į žemę, arba kabinkis sienomis. Vėliau — apsipratau. Bet vistiek, geriau jo nematyti ir negirdėti.

Atvykęs vakare į pulką, pirmą naktį gavau nakvynę ūkio kuopos patalpose, kažkokiam mažame kambaryje. Atvykau su visais savo daikteliais ir dviračiu. Vėliau, gavęs atostogų, dviratį parvežiau į namus. Pulke buvo dviratininkų kuopa ir dviratį, reikalui esant, visuomet buvo galima gauti.

Aš dar šiltai miegojau ir, kaip rudenį, buvo dar visai tamsu. Bet staiga teko nubusti, mokoma kuopa jau žygiavo rajone su daina: "Jau žiba žiburėlis, kaip aukso liktorėlis..." Gulėdamas pagalvojau, o vistiek esu dar laimingas, kad man labai maža teko "mušti koją", o mokomoje kuopoje — visai nebuvo. Tuomet dar nežinojau, kad kaip tik su šios laidos kareiviais man teks laikyti mokomos kuopos egzaminus.

Susitvarkęs ir pavalgęs pusryčius, prisistačiau į štabą. Tarnybai buvau paskirtas į ūkio skyrių. Štabo komandą sudarėme viso šeši būtinos tarnybos kareiviai — raštininkai. Tuojau buvau ap rūpintas naujomis ilgomis kelnėmis, palaidine, miline ir pusbačiais. Ačiū Dievui, kareiviškų nepatogių ir sunkių "čebatų" atsikračiau ir daugiau jų man neteko nešioti. Visa štabo komanda talpino mės viename erdviame kambaryje. Čia tilpo šešios kareiviškos lovos, nedidelis stalas, šešios kė-

dės ir nedidelė spinta maistui pasidėti. Valgi parsinešti iš virtuvės, arba maisto produktus iš sandėlio visai komandai eidavome iš eilės, nes mums patiems visko daugiau duodavo. Paprastai mums maisto duodavo dešimčiai asmenų. Jo niekad, kad ir labai norėdami, nesuvalgydavome. Pavalgius, indus suplaudavo, stalą nuvalydavo ir kambarį iššluodavo štabo pasiuntinys eil. Šamšiūra. Jis buvo rusų kilmės, bet geras ir paslaugus žmogus. Jam baigiant tarnybą, buvo pakeltas į grandinio laipsnį.

Visas kareivinių kompleksas buvo iš medžio raštų pastatyti atskiri trobesiai, išsimėtę po visą kareivinių rajoną ir uždengti raudonomis čerpėmis. Visų trobesių šildymas buvo centralinis. Visi šie trobesiai, iš pirmo žvilgsnio pažiūrėjus, darė įspūdį, kad yra pastatyti skubos keliu. Visi trobesiai buvo nedažyti, iš vidaus netinkuoti, kai kuriose patalpose per sienas švilpė vėjas ir žiemą buvo šalta. Kai kuriomis žiemos dienomis negalėjome raštinėje dirbti. Dažnai tekdavo panaudoti pirštines ir apsivilkti kailinukus.

Aš buvau paskirtas dirbti intendantūros turto skyriuje ir mano tiesioginis viršininkas buvo civilis tarnautojas P. Budrikis. Jis būtiną tarnybą štabe buvo baigęs eiliniu, bet trūkstant štabe patyrusių tarnautojų, buvo paliktas civ. tarnautoju. Iš pažiūros jis buvo šaunus vyras. Aukštas, lieknas, nešiojo ilgus poeto plaukus ir ant ilgos nosies paauskuotus akinius-pensne. Visuomet švariai ir gražiai apsirengęs. Savo darbą suprato gerai ir, kaip man iš pradžių atrodė, turėjo visų pasitikėjimą ir visi su juo štabo raštinėje skaitėsi. O jei ne, jis turėjo aštrų liežuvį ir niekam neleisdavo savęs užgaulioti ar pašiepti. Reikalui esant, ypač pradžioje mano tarnybos, jis ir mane apgindavo. Aš su juo skaičiausi kaip su viršininku, kuris atsako už mano darbą ir mudu sugyvenome visai gražiai. Ginklų skyrių tvarkė pats vienas liktinis vyr. pusk. Linartas. Maisto skyriuje dirbo du liktiniai viršilos, vyr. puskarininkių etatuose. Virš. I. Razbadauskas ir virš. Namajūnas. Labai draugiški asmenys. Pinigų skyriuje dirbo civ. tarn. Neibacheris. Labai savotiškos išvaizdos ir būdo asmuo, kokio man neteko niekur kitur susitikti. Mažiukas, storas, didelė plika galva, kuri laikėsi tiesiog ant pečių. Kai jam reikėdavo galvą pasukti, jis pasisukdavo visas. Stora priplota nosis, apatinė lūpa visuomet nukarusi. Bet turėjo labai gerą atmintį ir visus įstatymus ir potvarkius žinojo atmintinai. Turėjo labai aštrų liežuvį ir dažnai pats vienas su savimi kalbėdavo. Jam padėjo būtinos tarnybos kareivis, kuris ruošė karininkų, likt. puskarininkių ir civ. tarnautojų algų sąrašus. Regist-

ratorius taip pat buvo būtinos tarnybos kareivis.

Mūsų visų tiesioginis viršininkas buvo adm. kpt. Mitkus. Jau senyvo amžiaus, ramus ir geras, be ypatingų pretenzijų. Pulko išdininkas buvo vyr. ltn. Paulauskas. Jau nuplikusia galva, judrus ir linksmas viengungis. Dažnai labai susirūpinęs savo pinigais ir jų atskaitomybe, tarsi niekas jam daugiau ir neegzistavo šioje ašarų pakalnėje. Tik pinigais ir kad jis būtų teisingai išleistas ir įrašytas į jo knygas. Pulko ūkio viršininkas ir viso mūsų skyriaus vyriausias viršininkas buvo mjr. Dragūnas, netrukus pakeltas plk. ltn. Jis kartu buvo ir pulko vado padėjėjas. Tai buvo grieždiškos ir visai nekariškos išvaizdos karininkas. Rūsti, be jokios šypsenos veido išraiška, mažai kalbėdavo ir su nieku nebendravo. Atėjęs į tarnybą, užsidarydavo savo kabinete ir mes jo dienomis, net savaitėmis nematydavome. Kiekvieną darbo dieną po pietų iš jo gaudavome dienos raštus, su ant jų visų bendra rezoliucija: "Vykdymui. Mjr. Dragūnas, Ūkio viršininkas." Šiuo atžvilgiu buvo gerai tiek, kad jis dažnai išvykdavo į įvairius kursus, turėdavo komandiruotes, būdavo atostogose, arba sirgdavo. Tuomet jo pareigas, eidavo ūkio kuopos vadas kpt. V. Moras. Jis buvo labai geras administratorius ir gerai žinojo visus ūkio reikalus. Su visais buvo draugiškas ir tiesiog negalintis nusėdėti savo kabinete be žmonių artimos draugystės. Iš jo raštus gaudavome su labai aiškia rezoliucija, ką kiekvienu reikalu daryti, arba kaip atsakyti. Tik nurašyk jo uždėtą rezoliuciją, ir raštas būdavo tiksliai išpildytas bei atsakytas. Jis buvo ne tik geras administratorius, bet ir geras kaip žmogus ir viršininkas. Jo kuopos kareiviai ir žemesnysis kadras jį vadino — tėvu, jo klausė, o jis jais visais tėviškai rūpinosi. Kuomet kpt. V. Morą perkėlė į Kariuomenės štabą, visi jo kuopos kareiviai labai pergyveno ir jo apgailėjo, kaip netekę tikro savo tėvo ir nuoširdaus globėjo.

Man kpt. V. Morą ir visą jo šeimą vėl teko susitikti išeivijoje. Susitikom kaip labai geri bičiuliai, kaip giminės. Kol jų visa šeima neišvyko į J.A.V., dažnai susitikdavome. Kalėdų šventės susitikdavome pas juos šeimoje, o Velykas švęsti susirinkdavome mūsų šeimoje. Jiems išvykus, visą laiką susirašinėjome laiškais iki pat jų abiejų mirties.

Mūsų pulko štabas talpinosi dviejų aukštų, taip pat medinės statybos pastate, kuris stovėjo prieš pat pagrindinius įėjimo vartus į kareivines. Prie vartų dieną ir naktį stovėjo sargybinis. Pir-

mame aukšte buvo pulko štabo rikiuotės skyrius, pulko vado ir adjutanto kabinetai ir daboklė. Antroje aukšte ūkio skyrius, ūkio viršininko kabinetas, ginklininko ir maisto tiekėjo kabinetas ir pulko archyvas. Pulko vadas buvo pulkininkas P. Genys, adjutantas — kpt. Memėnas. Netoli pulko štabo stovėjo atskiras pastatas, likt. puskarininkių ramovė ir valgykla, kur vėliau ir man teko maitintis. Kitoje pusėje rajono, ant Jūros upės kranto buvo didelis pastatas — tai karininkų ramovė. Vėliau, padaugėjęs Tauragės įguloje karininkų skaičiui, šios ramovės patalpos jiems buvo permažos. Karininkų ramovei buvo išnuomosios didesnės patalpos mieste, o čia įsikūrė liktinių puskarininkių ramovė.

Man tarnyba pulko štabe patiko. Darbas buvo nesunkus ir nei vienas nesijautėme perkrautas darbais. Dirbome raštinėje nuo 8 val. ryto iki 2 val. po pietų ir dar su viena valanda pertraukos mums kareiviams papietauti. Bet dirbome ir šeštadienį iki 12 val. Lietuvoje savaitgalių neturėjome. Visiems kktiemis, kurie dirbo štabe, jokios pertraukos nebuvo. Pietus jie valgydavo tik po darbo valandų. Artinantis naujiems metams, kuomet reikėdavo pasiruošti revizijai ir sudaryti metines atskaitomybes apyskaitas, dirbdavome ir po pietų. Bet šiaip, paprastai, darbą baigdavome 2-rą val. po pietų. Laisvo laiko būdavo daug, ypač vasarą ir galėdavome eiti kur tik norime.

Dar prieš Kalėdas, buvo gautas įsakymas iš divizijos štabo Šiauliuose, kad mūsų senieji štabistai, kurie turėjo baigti tarnybą pavasarį, buvo šaukiami laikyti nerikiuotės puskarininkio laipsniui įsigyti egzaminus. Tokių pas mus buvo keturi. Pulko vadas ūkio skyriaus registratorių neišleido laikyti egzaminų, tad išvyko trys. Po trijų dienų grįžo atgal, jau kaip nerikiuotės jaun. puskarininkiai. Vienas iš jų, paleidžiant į atsargą, buvo pakeltas vyr. puskarininkiu. Iš profesijos jis buvo mokytojas. Atėjęs pavasariui, tokių egzaminų laikyti turėjau būti ir aš pašauktas.

1935 m. pradžioje Kariuomenės vadu buvo paskirtas pulkininkas St. Raštikis. Jam tik perėmus pareigas, jau antru Kariuomenei įsakymu, buvo panaikinta nerikiuotės puskarininkių institucija. Buvo aiškiai pasakyta: "Į štabus skirti tik sėkmingai baigusius mokomas kuopas." Tokiu būdu man ateityje gauti nerikiuotės puskarininkio laipsnį jau jokios galimybės nebuvo. Beliko tik skubiai pasiruošti ir laikyti mokomas kuopos egzaminus.

(Bus daugiau)

LIETUVOS DIDŽIOSIOS KUNIGAKŠTIJOS KARIŠKI URĖDAI IR DIGNITORIAI

ALGIRDAS BUDRECKIS

Nuo Vytauto laikų iki Lietuvos paskutinio padalinimo Lietuvos valstybėje ir prie Didžiojo Lietuvos Kunigaikščio rūmų veikė pareigūnai, kurie buvo vadinami urėdais. Urėdų pareigas ėjo Lietuvos didikai ir aukštesnieji bajorai. Laikui tekant, kaikurios urėdų pareigavietės tapo tuščiais garbės titulais. Tokie garbės urėdai buvo vadinami dignitoriais. Dalis urėdų iš pradžių ėjo pareigas, surištas su karyba. Tokie kariški urėdai buvo:

1. Valstybės urėdai: 2 etmonai ir didysis vėliavininkas;

2. Kariški dignitoriai: lauko raštininkas, sargybininkas, stovyklininkas, lauko sargybininkas, artilerijos generolas ir lauko stovyklininkas, vaiskis ir generolas inspektorius;

3. Kariniai pareigūnai: karo teisėjas, karo raštininkas, karo regentas;

4. Svetimšalių karių pareigūnai: generaleitnantas, generalmajoras ir gvardijos generolas.

Aptarsime tuos urėdus, jų tikras ir tariamas pareigas Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštijoje.

Didysis etmonas

Didysis etmonas (lotyniškai: dux exercituum, magnus dux exercituum, supremus exercituum capitaneus, lenkiškai: hetman wielki, rusiškai: najvyššij getman, velikij getman, vokiškai: Hauptmann) buvo Lietuvos vyriausias karvedys. Jau nuo XV amžiaus antros pusės Lietuvos valdovai patys nedalyvaudavo karo žygiuose. Sekdami lenkų pavyzdį, didieji Lietuvos kunigaikščiai skirdavo vyriausią karo vadą (supremus dux exercituum). Taip atsirado hetmono ar etmono urėdas.

Didysis kunigaikštis, reikalui esant, vienam kartui paskirdavo karvedžius, ir po to jų valdžia nykdavo. O kadangi beveik nuolatos grėsdavo pavojus, tai jau XV a. pabaigoje atsirado nuolatinis vadas tiek visuotinės tarnybos kareiviams, tiek samdiniams (žalnieriams). Pas lenkus jau veikė vadinamas hetman wielki. Hetmono terminas pas lenkus kildinamas iš vokiečių Hauptmann (kapitonas).

Kadangi didysis etmonas buvo pats turtinčiausias ir karingiausias iš Lietuvos didikų, etmo-

no urėdas buvo bene įtakingiausias visoje valstybėje. Kas laikė didžiojo etmono bruožę, tas faktinai valdė ir Lietuvą. Didžiojo etmono vaidmuo Didžiojoje Kunigaikštijoje priklausė nuo paties etmono charakterio. Kai valingas asmuo miklino etmono bruožę, tai kaimynai gerbė Lietuvos kariuomenę, kai turtuoliai ir viliūgos užimdavo šitą urėdą, tai Lietuvos kariuomenė nyko.

Didžiojo etmono sąvoka ir pats titulas atsirado DLK Aleksandro valdymo metu, 1494 m. Aleksandras Jogailaitis nebuvo karžygys. O jo valdymo metu grėsė pavojus ir iš maskvėnų ir iš totorių.

Lauko etmonas

Lauko etmonas (lot: campiductor generalis, Magni Ducatus Lituaniae campester, lenk.: hetman polny litewski, rus.: getman polnyj litovskij) buvo didžiojo etmono pavaduotojas. Jo pareigos ir, valdžia ne visais laikais buvo vienoda. Jis atsirado XVI a. kaip samdytosios kariuomenės vadas, kai didysis etmonas buvo į karą pašauktos bajorijos vadas. Po Liublino unijos, kai didysis etmonas virto karo ministru ir rūpinosi visais valstybės saugumo reikalais, įskaitant ir kariuomenės samdymą, lauko etmonas virto jam pavestos kariuomenės dalies vadu.

Krašto etmonui mirus ar jam negalint eiti savo pareigų dėl nesugalavimų, lauko etmonas tapdavo faktiškuoju karo ministru, visos kariuomenės vadu. Praktikoje daug kas priklausė nuo abiejų etmonų asmenybių. Tačiau dažniausiai lauko etmonas buvo paslaugus didžiojo etmono pavaduotojas. Lauko etmonas buvo laikomas ministru, tačiau, kaip ir didysis etmonas, iki 1768 m. nebuvo valstybės senatoriumi. Kad gautų sau vietą senate, lauko etmonai paprastai dar išrūpindavo sau kurią nors senatorišką vietą.

Didysis Varšuvos Reformų seimas 1791 m. lauko etmono urėdą buvo panaikinęs, paliko iš viso po vieną etmoną Lietuvoje ir Lenkijoje, tačiau Targovicos konfederacija ir 1793 m. Gardino seimas lauko etmono urėdą atstatė, tuo būdu jis išliko iki valstybės pabaigos.

Didysis vėliavininkas

Didysis vėliavininkas ar didysis karūza (lot.: vexillifer Magni Ducatus Lituaniae, lenk.: chorazy wielki, chorąży ziemski, rus.: velikij chorunžij, zemskij chorunžij, vok.: Faehnrich) Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštijoje iš Lenkijos buvo perintas dignitorius, atsiradęs Aleksandro Jogailaičio laikais. Dar buvo vadinamas lotyniškai vexillator magni ducatus Lituaniae. Iš karto jis buvo vadinamas krašto ar žemės (terrestris) karūza ir, bajoriją sušaukus į karą, turėjo nešti vyriausią ar krašto vėliavą. Ją nešdavo prie pirmojo žygyje dalyvaujančio pavieto bajorų, kur dažniausiai būdavo ir etmonas. Jei žygyje dalyvau-davo visa bajorija, tai jis būdavo su Vilniaus vaivadija.

Kai vėlesniais laikais bajorijos mobilizacijos labai praretėjo ir XVII a. visai išnyko, didysis vėliavininkas savo senosios reikšmės nustojo, jis pamažu virto valdovo rūmų dignitorium, turėjusiu pareigą nešti vėliavą iškilmingais momentais. Krašto vėliavininko (karūzos) vardas visai išnyko, liko tik didysis vėliavininkas. Dar XVI a. tokiais atvejais būdavo nešamos net 3 vėliavos — krašto, rūmų ir lauko, o kai pagrindinė ir vienintelė valstybės karinė pajėga liko samdytoji kariuomenė, kurios kiekvienas dalinys turėjo savo vėliavą, tai nustojo funkcijos.

Didžiajam vėliavininkui nešant, jį pavaduoda-vo rūmų karūza. Kadangi visos iškilmės ypač po Liublino unijos būdavo bendros su Lenkija, tai jose būdavo nešamos Lietuvos ir Lenkijos vėliavos. Lenkijos karūza eidavo iš dešinės nuo karaliaus, o Lietuvos iš kairės.

Lauko raštininkas

Lauko raštininkas (lot.: notarius campestris, lenk.: pisarz polny ar pisarz wojskowy, vok.: Feldschreiber ar Feldnotarius, rus.: polevoj pisarū) ar kariuomenės raštininkas buvo valstybės pareigūnas, DLK skiriamas didžiojo ir lauko etmono raštinės reikalams vesti ir tvarkyti. Pareigavietė atsirado Liublino unijos laikais. Tarp kitų raštinės darbų ir pareigų, lauko raštininkas taip pat sudarydavo sąrašus visų į karą pašauktų ir atvykusių bajorų, kareivių ir arklių, sužymėdavo, kiek ilgai kuris tarnavo, apskaičiuodavo samdytų kareivių algą. Lauko raštininkais paprastai būdavo skiriami didikai ar žymūs bajorai. XVIII a. urėdas nusi-stovėjo, lauko raštininkas pasirašydavo visos kariuomenės algų išmokėjimo raštus pažiūrininkui ir seimui. Pirmas lauko raštininkas Pranciškus Žukas save vadino "etmono raštininku".

Didysis sargybininkas

Didysis sargybininkas (lot.: excubiarum vel vigiliarum praefectus, lenk.: strażnik wielki, vok.: Wachmeister) buvo kariškas urėdas, Lenkijoje atsiradęs XVII a. pradžioje, o Lietuvoje jį įvedė Vladislovas IV 1636 m. Jo pareiga buvo pasirūpinti kariuomenės stovyklos saugumu ir dalyvauti karo teisme.

Lauko sargybininkas

XVII a. antroje pusėje atsirado sargybininko padėjėjas - pavaduotojas (nuo 1768 m. skiriamas didžiojo etmono, ne karaliaus), vadinamas dar lauko sargybininku. Valstybės urėdų tarpe jo vieta skaitėsi viena iš paskutiniųjų.

Didysis stovyklininkas

Stovyklininkas, dar didysis stovyklininkas, arba didysis abazininkas (lot.: castrorum metandorum praefectus, castrorum metator, magister carraginis, lenk.: obozny, rus.: oboznyj, vok.: Quartiermeister) XV-XVIII a.a. buvo Lietuvos centro valdžios pareigūnas, buvęs etmono žinioje. Stovyklininkų buvo Lenkijoje. Jau 1410 m. žygyje prieš Ordiną karalius Jogaila paskyrė po vieną didįjį stovyklininką Lenkijai ir Lietuvai. 1717 m. seimas Lietuvos stovyklininkui paskyrė 1500 auksinų metinės algos.

Iš pradžių stovyklininkas buvo kariškas urėdas, įpareigotas paruošti, sutvarkyti ir saugoti stovyklą. Lietuvoje toks urėdas buvo pradėtas skirti nuo 1633 m. Įkūrus didžiojo sargybininko urėdą, didžiojo stovyklininko pareigos susiaurėjo: jam nebereikėjo rūpintis stovyklos saugumu. Vėlesniais laikais, pakitus kariavimo būdai, stovyklininkai pareigų beveik neturėjo.

Lauko stovyklininkas

Lauko stovyklininkas arba kareivių stovyklininkas, dar stovyklininko pavaduotojas (lot.: magister carraginis campi, lenk.: obozny polny, obozny wojsk, rus.: polnyj oboznyj, vok.: Feldquartiermeister) buvo didžiojo stovyklininko padėjėju. Nors pats didysis stovyklininkas vėlesniais laikais buvo nustojęs reikšmės, tačiau titulus mėgstančiai bajorijai patenkinti 1730 m. jam buvo paskirtas padėjėjas — lauko stovyklininkas. Mat, Lenkijoje toks dignitorius buvo jau nuo 1608 m., o Lietuvos bajorija nenorėjo atsilikti. Valstybės urėdų tarpe anksčiau jie turėjo gana garbią vietą, bet nuo 1768 m. buvo skaitomi paskutiniais.

Artilerijos generolas

Artilerijos generolas (lenk.: general artyleryi, vok.: General-Feldzeugmeister) buvo dignitorius, kuris turėjo prižiūrėti arsenalus, ginklides ir tvarkyti jų inventorių, paraką ir kitus karinius reikmenis ir suvesti jų sąrašus. Taipgi turėjo vykdyti etmono įsakymus. Pareigos buvo karinės, ypač priešui įsiveržus į kraštą. Šis urėdas atsirado Vladislavo IV laikais. Karališkas pulkininkas Mikalajus Abramavičius buvo paskirtas „prižiūrėti Lietuvos Didžiosios Kunigaikštijos pabūklus“ (armatura per M. D. Litt. praefectura) 1634 m. rugsėjo 21 d.. Be artilerijos generolų, buvo ir artilerijos generolai viršininkai (generalowie naczelnicy artyleryi), kurių paskutinis buvo Jokūbas Jasinskis, priėmęs pareigas 1794 m. sukilimo metu.

Generolas inspektorius

Generolo inspektoriaus (lenk.: general inspektor) urėdas atsirado Augusto III valdymo paskutiniaisiais metais. Šis dignitoriaus rangas buvo žemesnis už artilerijos generolo. 1776 m. šis urėdas buvo formaliai pakeltas į Dignitorius. Lenkijoje buvo du generolai inspektoriai; Lietuva turėjo tik vieną „Lietuvos kariuomenės generolą inspektorijų“ (general inspektor wojsk litewskich). Jo pareigos buvo apvažinėti ir inspektuoti (liustruoti) pulkus ir pranešinėti etmonams apie jų būklę. Ketverių metų seimas panaikino šį urėdą, nors tiems dignitoriams pasiliko pensijos ir titulai.

Vaiskis (lot.: tribunus, lenk.: wojski, rus.: voiskij, vok.: Vorsteher) buvo XVI-XVIII a. Lietuvos valstybės titulinis garbės pareigūnas. Greta didžiojo vaiskio, t. y., visos Lietuvos vaiskio, dar buvo kiekviename paviete po vieną pavieto vaiskį. Karo metu vaiskio pareiga buvo rūpintis savo pavieto saugumu, bajorams išvykus į karą. Todėl vaiskis buvo atleidžiamas nuo visuotinio bajorų šaukimo (w czasie pospolitego ruszenia) į karo prievoles. Visiems išvykus, jis likdavo savo paviete, apsigyvendavo pilyje, kur ji buvo, ir iš jos prižiūrėdavo visą pavietą.

XVIII a. Lietuvoje vaiskis prilygo dignitoriui.

Karo teisėjas

Karo teisėjas buvo etmono teismo pareigūnas, kuris sprendė karo lauko bei karo stovyklos bylas, nestojusių į visuotinį šaukimą ir kariuomenėje kuo nors nusikaltusių bylas, galėdamas bausti kalėjimu, net ir mirtimi. Karo teisėjas etmoną pavaduodavo. 1764 m. etmono teismas buvo panaikintas.

Karo raštininkas

Karo raštininkas buvo urėdas, kuris dirbo lauko raštinėje prie lauko raštininko.

Karo regentas

Karo regentas arba regimentorius buvo Lietuvos kariuomenės aukštas pareigūnas, skiriamas DLK reikalui esant kariuomenei valdyti.

Svetimšalių karių pareigūnai

Jau nuo Stepono Batoro laikų Lietuvos kariuomenėje tarnavo svetimšaliai algininkai ar samdytos kariuomenės daliniai. Jie daugiausia buvo vokiečių ar kitų vakariečių kilmės algininkai. Jiems vadovavo kariški Lietuvos pareigūnai, kurių titulai laipsniškumo aiškumo dėlei buvo paskolinti iš Vakarų kariuomenių. Terminas generolas buvo lietuvių paskolintas iš prancūzų kalbos „general“, kurio kilmė buvo lotyniška, būtent: „dux generalis“, reiškė bendrąjį kelių karo vienetų vadą. Pirmieji generolo laipsnį pradėjo vartoti prancūzai XVI a., Vokietijoje jis buvo įvestas XVII a. XVII a. antroje pusėje generolo laipsnis buvo įvestas Lietuvoje ir Lenkijoje. Prie Augusto II generolai buvo laipsniškai surūšiuoti: vyriausias samdytos kariuomenės generolas buvo vadinamas generalleitenantas, jo pavaduotojai — generalmajorai (XVIII a. divizijų ar korpusų vadai), o karaliausvaldovo gvardijos vadas buvo vadinamas gvardijos generolu.

ŠALTINIAI

1. Avižonis, Konstantinas, „Bajorai Valstybiniame Lietuvos gyvenime Vazų laikais“ (antra laida), Rinktiniai Raštai, I, Roma, 1975
2. ...., Die Entstehung und Entwicklung des litauischen Adels bis zur litauischen-polnischen Union, Berlynas, 1932
3. Janulaitis, Augustinas, Lietuvos visuomenės ir teisės istorija, Tilžė, 1920.
4. Koneczny, Feliks, Dzieje administracyi w Polsce, 1924
5. Kutrzeba, Stanislaw, Historia ustroju Polski w zarysie, Tom II: Litwa, Lvovas, antra laida, 1921
6. Lappo, Iva I., Velikoje Kniažestvo litovskoje vo vtoroje polovinje XVI stoletija, I, Jurievas, 1911
7. Leontovič, Fedor I., „Bojare, služije liudi v Litovsko-russkom gosudarstve“, Žurnal Ministerstva Justicii, Nr. 5 ir 6, 1907 m.
8. Šapoka, Adolfas, Lietuva ir Lenkija po 1569 metų unijos, jų valstybinių santykių bruožai, Kaunas, 1938.
9. Szeliga - Żychlinski, Teodor, Jr., Biskupi, senatorowie i dygnitarze Polscy, Złota księga szlachty Polskiej, Rocznik XV-XVIII, 1893 - 1986.
10. Wolff Josef, Senatorowie i dygnitarze Wielkiego Księstwa Litewskiego, 1386 - 1795, Krokua, 1885.

DIDIEJI DARBAI KARTOGRAFIJOS IR VEDUTOLOGIJOS SRITYJE VOKIETIJOJE

Dr. POVILAS REKLAITIS

DIDELI DARBAI KARTOGRAFIJOS IR VEDUTOLOGIJOS SRITYJE VOKIETIJOJE

Laiko tėkmė kiekvienoje žmonių veikimo srityje gan greit atneša naujų vardų ir naujų veikalų, kurie anksčiau iškilusius nuvaro į antrą planą arba iš viso nustumia nuo scenos.

1. Kartografija

Aptarti visus paskutinių penkerių metų Federalinėje Vokietijoje pasirodžiusias publikacijas iš žemėlapių mokslo — kartografijos srities sudarytų stamboką studiją. Nurodysiu čia tik vieną, mums geografiškai ir istoriškai artimiausią, sykiu ir metodo atžvilgiu pavyzdžiausią:

Eckhard JAEGER: Prussia - Karten 1542 - 1810. Geschichte der kartographischen Darstellung Ostpreussens vom 16. bis 19. Jahrhundert. Entstehung der Karten - Kosten - Vertrieb - Bibliographischer Katalog. Weissenhorn: Anton H. Konrad Verlag 1982. 342 psl. su 225 pav., 24 nenum. psl., 13 spalv. lent. Formatas 33 x 26 cm. Kaina 145 DM — apie 50 dolerių. (Schriften des Nordost-deutschen Kulturwerkes Lueneburg.)

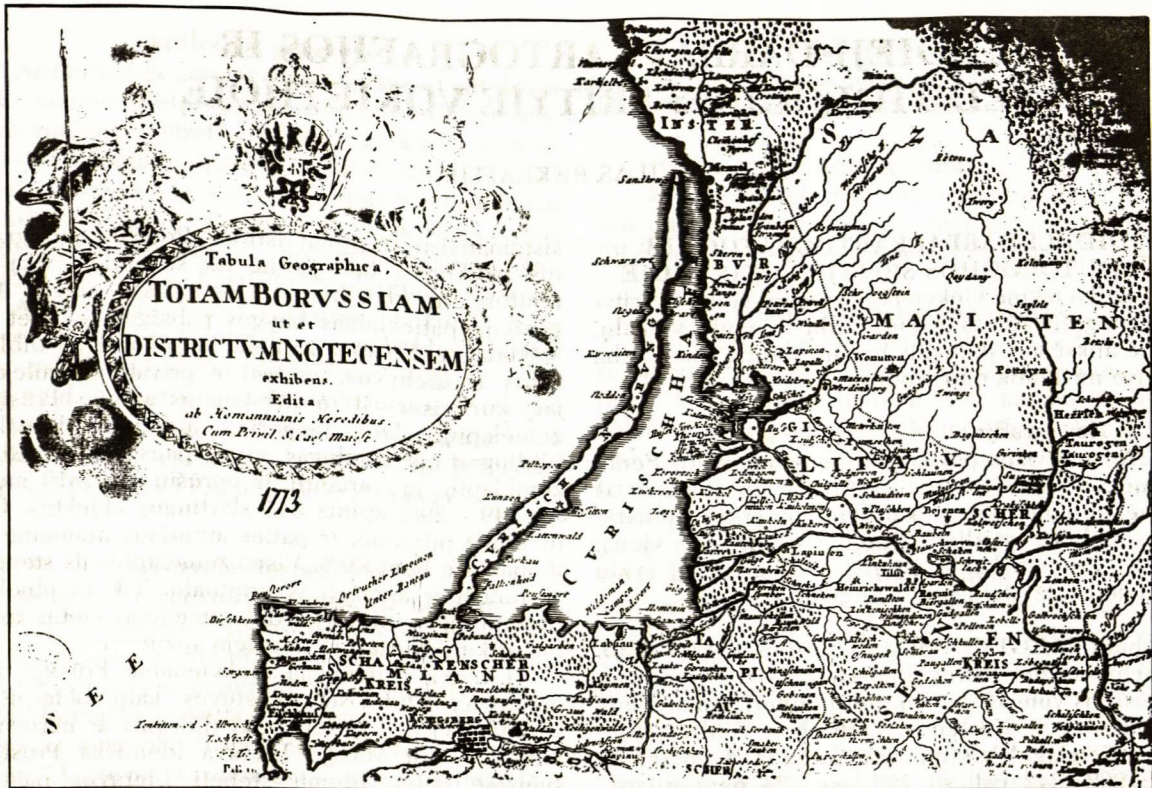
Ši knyga "Prūsijos žemėlapiai 1542 - 1810. Rytprūsių kartografinio atvaizdavimo istorija nuo XVI iki XIX amžiaus. Žemėlapių atsiradimas, gamybinės kainos ir platinimas. Bibliografinis katalogas" (tokia pilna antraštė vertime) nėra vienos provincijos žemėlapių albumas, bet didelės vertės ir metodiškai naujas mokslo veikalas. Iliustruotų knygų su vieno kurio regiono senų žemėlapių rinkinio reprodukcijomis, kartais šitai rišant su kuria nors politine mintimi, šiandien turime visokių nemažai, bet E. Jaegeriui politiniai tikslai yra tolimi. Jis, aprašydamas Prūsijos senuosius žemėlapius, siekė daugiau. Prūsiją jis pasirinko kaip įdomų pavyzdį, išaiškinant eilę senosios Europos kartografijos istorijos problemų, kaip antai: žemėlapių atsiradimo istorinės ir kultūrinės aplinkybės, senojo žemėlapių pagaminimo procesas nuo pirmykščių škiecavimo ir matavimo metodų iki žemėlapių spausdinimo technikos, kartografinių veikalų leidėjų darbuotė, kopijavimas ir kompiliacija kaip metodai žemėlapių platinimo, tuolaikiniai žemėlapių vertinimo klausimai, jų tuolaikinės kainos santykyje su uždarbiais ir pragyvenimo kaštais. Autorius taipgi visur išėina iš vieno krašto istorinės geografijos rėmų ir apima visos Vakarų Europos kultūros, ūkio bei technikos istoriją.

Pagrindą šitiem tyrinėjimams sudaro Jaegerio

sistematškai ir pilnai ištirtas Prūsijos kartografinis palikimas: tam jis ne tik sunaudojo visą literatūrą tuo klausimu, — jos sąrašas su virš 450 pozicijų patiekiamas knygos pabaigoje —, bet jis ieškodamas Prūsijos žemėlapių aplankė 67 bibliotekas ir archyvus, viešas ir privatinas kolekcijas, kur visur ištyrė tūkstančius senųjų Prūsijos žemėlapių. Dr. Jaegerio sudarytas kritiškas bibliografinis katalogas visų spausdintų Prūsijos žemėlapių, jų variantų ir porūšių iki 1810 metų (p. 249 - 298) apima 315 skirtingus objektus. Čia jis siekė pilnumo, ir paties autoriaus nuomone to jis pasiekė bent 90%. Visus žemėlapius jis stengėsi surasti ir aprašyti iš originalo. Tik 14 objektų literatūroje minimų jis dėl saugojimo vietos toluo ar kitų priežasčių negalėjo apžiūrėti.

Lietuva paliečiama kiekviename Prūsijos žemėlapyje: Didžiosios Lietuvos kaip betarpiško kaimyno visur užgriebiamas didesnis ar mažesnis kraštas, o su Mažąja Lietuva identiška Prūsijos šiaurinė dalis. Įdomu stebėti Lietuvos pajūrio vaizdavimo ankstyvoji pradžia nuo XIV amžiaus. "Litauen" bei "Klein-Litauen" vardas įsigali žemėlapiuose XVIII amžiaus bėgyje. Šiuo klausimu esu paskelbęs straipsnį rinkinyje "Studia lituanica. III." Plg. Povilas Reklaitis: Kleinlitauen in der Kartographie Preussens. Ein Beitrag zur Geschichte des Gebietsnamens Litauen im ehemaligen Koenigreich Preussen, in: Lithuania Minor. Edited by Martin Brakas. New York, N.Y. 1976, p. 69 - 119 su 20 pav. Šiuo mano darbu pasiremdamas, dr. Jaegeris poskyryje apie regionalinę kartografiją iškelia Mažosios Lietuvos žemėlapių klausimą (tik gaila, kad literatūros sąrašė mano straipsnis nurodytas be išleidimo datos: tai atsitiko dėlto, kad "Studia lituanica" leidėjai mano darbo atspaudą pagamino su titulinu be pilnos metrikos). Garsiojo Nuernberge išleisto "Lithuania Borussia" 1735 metų žemėlapiu įdėta graži spalvota, bet dėl didumo sulankstyta reprodukcija (kaip ir originalo). Vokietijos archyvuose, kaip man žinoma, yra nemažai Mažosios Lietuvos rankraštnių (ranka pieštų ir įrašytų) žemėlapių, kurių dr. Jaegerio knygoje tik keletas galėjo būti peržvelgti ir reprodukuota.

Dr. Eckhard Jaeger, gimęs 1941 m. Leipcege, apsigyvenęs Federalinėje Vokietijoje, studijavo istoriją, publicistiką, meno istoriją, romanų kalbas Heidelberge, Paryžiuje, Erlangene. Latvijos kolekcionierius Otto Bong'as jį 1963 m. sudomino senosios grafikos kolekcionavimu - specializavosi renkant savo gimtojo Leipcego dokumentus (1970

Prūsijos kartografijos raiškioji dalis: Mažoli Lietuva su Kuršių Nerija. Iškarpa iš Prūsijos žemėlapiu atlase, išleisto Homano įpėdinių Niumberge, tuoj po pirmojo Lenkijos - Lietuvos padalinimo 1772. Egzempliorius iš Prūsijos karaliaus bibliotekos Berlyne pažymėtas ranka: 1773. Mažoji Lietuva čia pažymėta: "Insterburgischer Kreis" ir "Litaven". Žemėlapis telpa taip pat didesnė dalis Žemaitijos.

išleido ta tema knyga: "Leipzig im Spiegel alter Graphik"). Baigęs studijas ir gavęs tarnybą Lueneburge, ten išvystė plačią mokslinę ir leidybinę veiklą. Jo darbas "Rytprūsių kartografijos istorija" buvo 1980 m. Bochumo universiteto priimtas kaip doktorato disertacija, kuri du metu vėliau išleidžiamas kaip monumentalus veikalas. Dr. Jaegeris buvo paveldėjęs gimtinei Leipcigui būdingus leidybinės kūrybos sugebėjimus: skonį grafikos menuose, universalinį žinojimą ir komercinę nuovoką.

Dar reikia pažymėti, kad "Šiaurės - Rytų-vo-kiečių fundacijos" Lueneburge leidykla, vadovaujama dr. Jaegerio, suskato leisti to regiono kartografijos šaltinių faksimiles: jau išleido grafo Mellino Livonijos atlasą (1798), didįjį Lubino Pomeranijos žemėlapi (1618), ruošiamą spaudai Sotzmanno Naujųjų Rytprūsių (1807) — kurin įeis ir Suvalkijos kraštas — ir Hennebergerio Prūsijos žemėlapius (1576 ir 1595).

(Bus daugiau)

**A. A.
JUOZUI ADOMAIČIUI**

jauuose dieneose iškeliauvus amžinybėn,
skausme likusiems tėvams Antaninai ir Antanui, sesutei Laimutei Glistai su šeima
ir giminėms reiškiamo nuoširdžią užuojautą.

LKVS RAMOVĖS Hartfordo skyriaus ramovėnai

Iškiliai atsisveikinta su LKVS Ramovė New Yorko skyriaus kapelionu Kun. Antanu Račkausku

Š. m. kovo 10 d. Apreiškimo parapijoje buvo ne dažnos tokios rūšies išleistuvės kun. A. Račkauskui, išvykstančiam iš New Yorko į Sunny Hills, FL.

Kun. A.R. ne tik 34 m. buvo Apreiškimo parapijos vikaras, bet jis taip pat dalyvavo lietuvių organizacijose, labai duosniai rėmė jų veiklą ir ypač spaudą.

Nepr. Lietuvoje paskutiniaisiais metais buvo Lietuvos karo laivo "Prezidentas A. Smetona" kapelionas, o išėivijoje ramovėnų dvasios vadas New Yorko skyriuje.

Išleistuvės buvo iškilmingos para-

pijos bažnyčioje ir parapijos salėje.

Vaišių metu salėje jo veiklą įvairiose vietose ir darbus aptarė rašyt. P. Jurkus. Atsisveikino kalbomis: gen. konsulas Anicetas Simutis, ramovėnų vardu Zigmas Raulinaitis, Maironio m-las vedėja Vida Penikienė, L. K. Federacijos New Yorke pirm. Petras Ažuolas, ateitininkų — Kostas Norvila, LB N.Y. apygardos pirm. Aleksandras Vakselis, L.K. Moterų sąjungos 29 kp. pirm. Eugenija Kezienė, Moterų Vienybės pirm. Elena Andriušienė, parapijos klebonas kun. Jonas Pakalniškis ir kiti asmeniškai. Muz. Viktoras Ralys perskaitė Brooklyno

vyskupo Francis Mugavero padėkos laišką išsikeliančiam iš Brooklyno vyskupijos. Visų parapijiečių ir vaišių dalyvių vardu buvo įteiktas puošnus adresas, kurį nupiešė dail. P. Jurkus, ramovėnai apdovanojo paaukuotu laikrodžiu, o vaišių rengėjos — LKM 29 kp. — voku su auka.

Po sveikinimų buvo dainos ir labai linksmas išdaigiais sąmojais akt. Vitalio Žukausko reportažas išvykstančiam paguosti.

Pabaigoje visiems padėkojo kun. A. Račkauskas.

Programą pravedė Alf. Samušis.

Dalyvis

Dalis New Yorko ramovėnų atsisveikinant su kun. A. Račkausku. Sėdi: iš k. A. Vakselis, kun. A. Račkauskas, gen. kons. A. Simutis; stovi — A. Samušis, V. Savukynas, J. Matiukas, J. Šližys, Vc. Butkis, Br. Sutkus ir Z. Raulinaitis.

LIETUVOS LAIVYNAS IR JO LIKIMAS

R. VILKAS

JŪROS BARŽOS:

UNION MEMEL I, UNION MEMEL II ir UNION MEMEL III.

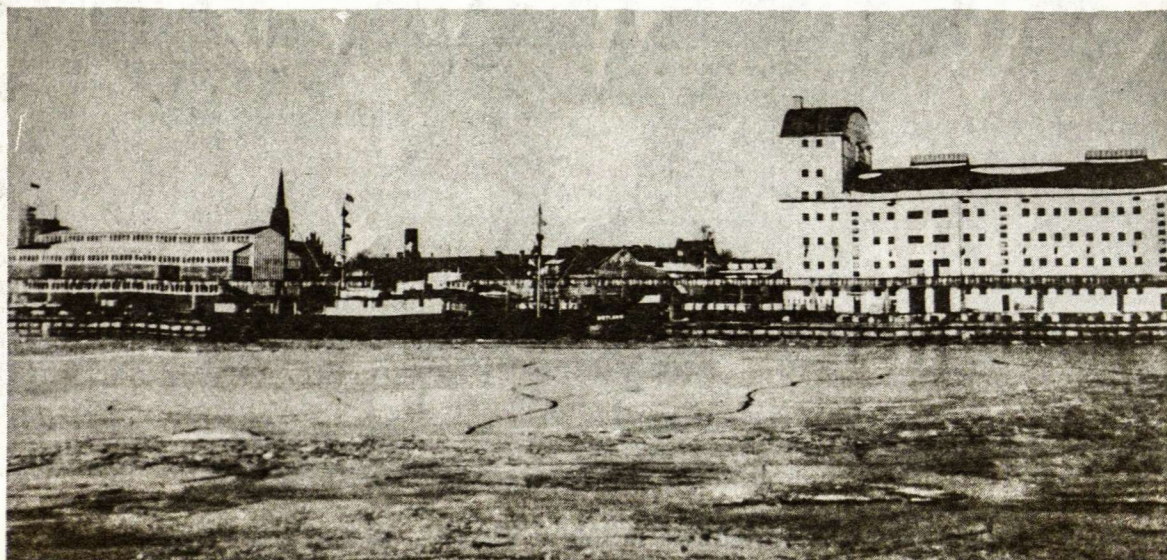
Jūros barža arba jūros šalanda yra tikras jūros laivas, pajėgus plaukioti atviroje jūroje, nuo garlavio skiriasi tik tuo, kad neturi savo variklio, bet yra traukiamas vilkiko. To paties dydžio-tonažo jūros barža gali žymiai daugiau pakrauti prekių, kaip tokio pat tonažo prekinis laivas. Barža neturi mašinų ir didelių joms patalpų, garo katilų, tunelio sraigto velenui, anglių bunkerių, erdvesnių patalpų įgulai ir kitų įrengimų, todėl jos statyba kaštuoja žymiai pigiau kaip jūros prekinio laivo. Tokios buvo Klaipėdos cheminio fabriko jūros baržos, kurios net neturėjo nuolatinės įgulos.

UNION MEMEL I ir **UNION MEMEL II** po 430 registruotų bruto tonų pastatytos 1912 m. rugsėjo mėn. Gustav Koch laivų statykloje Stetine, Vokietijoje. **UNION MEMEL II** 905 pakrovimo tonų (tdw) pastatyta 1912 m. gegužės mėn. Gustav Fechter laivų statykloje, Karaliaučiuje. Visos trys baržos priklausė Klaipėdos chemiamui fabrikui — „Fabrik chemischer Produkte A.G. Stettin, Niederlassung Memel“. 1919 metais aliantams

prancūzams valdant Klaipėdą, baržos turėjo pakelti Klaipėdos krašto vėliavą. Nuo 1923 m. buvo po Lietuvos vėliava. 1939 m. kovo 23 d. baržos pakėlė Vokietijos prekybos laivyno vėliavą. Tuomet jos stovėjo Dangės upėje prie fabriko ir buvo naudojamos kaip sandėliai trąšoms. Klaipėdos laivų evakuacijos viršininkas j. kpt. Merten (24ta U-boot Flotilija) savo raporte sako, kad jau 1944 m. birželio liepos mėnesiais pradėjus išgabenti visus plaukiojančius pastatus iš Klaipėdos uosto, baržų Dangės upėje nebuvo. Hans W. Wiese (Reederei Wiese & Co. Memel) patvirtina, kad karui baigiantis baržos tapo sovietų karo grobiu prie Frauenburgo Aismarėse, Rytų Prūsijoje. Šitų stipriai pastatytų, palyginti nepasenusių baržų tolimesnis likimas nežinomas.

Garlavis GOTLAND

Pastatytas 1913 m. Antverpeno Eng. & Co. laivų statykloje, Belgijoje. Laivo dydis 990 BRT ir 591 NRT, 1450 pakrovimo tonų. Ilgis 210 p., plotis 33 p., gremzlė 13 p. Priklausė A.H. Schwedersky Nachf. laivininkystės bendrovei Klaipėdoje. 1939 m. kovo 23 d. po vokiečių vėliava išsilaikė per visą II-rą Pasaulinį karą ir 1946 metais buvo atiduotas Sovietų Sąjungai reparacijų sąskaiton. Tolimesnis likimas nežinomas.

S.S. „GOTLAND“ žiemos uoste Klaipėdoje

Motorlaivis — keltas SMILTYNĖ-SANDKRUG

Pastatytas 1933 m. Lindenau & Cie., laivų statykloje Klaipėdoje, Nr. 67, 182 bruto registruotų tonų (BRT). Ilgis 27.50 m., plotis 9.20 m., gremzlė 2.98 m.. Kelto skersinis piūvis simetriškas, jo priešakis ir užpakalis vienodi. Turėjo vairą ir sraigą priešakyje ir užpakalyje, tokiu būdu siauroje Dangės upėje nereikėjo apsisukti įplaukiant ir išplaukiant. Galėjo paimti 1000 keleivių, taip pat keletą automobilių ar vežimų. Priklausė Klaipėdos magistrui. 1939 m. kovo 23 d. vokiečiams okupavus Klaipėdą, keltas jau tik vienu vardu "Sandkrug" pasiliko senoje tarnyboje susisiekimui tarp Klaipėdos miesto ir Smiltynės. 1944 m. rugpjūčio-gruodžio mėnesiais karo laivyno žinioje tarnauja karių ir pabėgėlių perkėlimui į Kuršių Neriją. 1945 m. sausio mėn. evakuojant Klaipėdą pasiekė Piliavą ir be pertraukos tarnavo pabėgėlių perkėlimui į vakarus Eismarių kanaluose. 1945 m. balandžio 20 d. perkrautas kariais ir sužeistais išplaukė į Helą (Danzigo ilankos pusiasalis), kame rusų lėktuvų bombomis paskandintas. Žuvo labai didelis skaičius žmonių. Kita versija — buvę tenai kareiviai pasakoja: "jau vykstant sunkiomis kovoms Klaipėdos mieste sausio mėn., rusų lėktuvų bombomis paskandintas maršė su daugybe sužeistų karių ir pabėgėlių.

Garinis - keltas KLAIPĖDOS MIESTAS —STADT MEMEL

Pastatytas 1927 m. Lindenau & Cie. laivų statykloje. Nr. 46. Ilgis 25.00 m., plotis 7.00 m., gremzlė 2.55 m., 97 BRT. Buvo naudojamas keleivių susisiekimui tarp Klaipėdos miesto ir Smiltynės. Priklausė Klaipėdos miesto magistrui. 1939 m. kovo 23 d. pakėlė vokiečių vėliavą ir pasiliko senoje tarnyboje iki 1944 m. rugsėjo mėn., kada jį perėmė savo žinion pakrančių apsaugos tarnyba. 1945 m. sausio mėn., vykstant kovoms Klaipėdos mieste, perkeltas į Piliavą. Balandžio m. 28 d. užplaukė prie molų ant seklumos. Čia pat netoliese esant rusų kariams, buvo visų apleistas ir vėliau tapo Sovietų Sąjungos karo grobiu. Tolimesnis likimas nežinomas.

Iki 1927 metų tarp Klaipėdos ir Smiltynės plaukiojo keltas NERIJA - NEHRUNG (jį pakeitė naujas "Klaipėdos Miestas"). Pastatytas 1898 m. Stetine, garinis, ir 1923 m. Klaipėdoje perstatytas į motorinį 88 AJ, 28 tonų, ilgis 22.32 m., plotis 4.86 m., Šitas keltas vėliau palaikė keleivių susisiekimą tarp žiemos uosto ir Kopgalio. Priklausė magistrui. Karo metu buvo vokiečių

karo laivyno žinioje. Po karo Endeno uoste vežiojo šiukšles, pavadintas "Paul" vardu.

Garinis keltas SANDKRUG I (ex "Benecke") iki 1933 metų kursavo į Smiltynę, kol jį pakeitė naujas motorinis "Smiltynė - Sandkrug". Pastatytas 1888 m. F. Schichay laivų statykloje Elbinge, Vokietijoje. Ilgis 18.25 m., plotis 4.25 m., gremzlė 1.80 m. Pasenusio, visai susidėvėjusio kelto likimas nežinomas. Kaip ir kiti keltai, priklausė Klaipėdos miestui - magistrui.

Garlaivis HERTA. 90 BRT

Pastatytas 1910 m. Gebr. Paucksch, Landsberge, Vokietijoje. Ilgis 30.60 m., plotis 4.81 m., gremzlė 1.10 m.. Galėjo paimti 250 keleivių.

1910-20 m. vardu "Herta" priklausė G. Pukies Rusnėje.

1920 - 31 m. tuo pačiu vardu, naujas savininkas "Ostdeutsche Dampfschiffahrtsgesellschaft" Tilžėje.

1931 m. vardu "Herta", naujas savininkas "Niddener Schiffsreederei" Johann Froese, Nidoje. Laivas po Lietuvos vėliava. "Herta" turgaus dienomis palaikė susisiekimą linija — Nida - Preila-Klaipėda — ir atgal. Laivas daugiausiai tarnavo žvejų reikalams, kurie su savo žuvų dėžėmis ir kita manta vykdavo į Klaipėdos turgų ir vakare grįždavo su mieste nupirktais jiems reikalingais daiktais. Ant laivo denio dažnai pasitaikydavo savotiški "keleiviai" — tai karvės, oškos, kiaulės, namų paukščiai ir kt.

1939 m. kovo 23 d. laivas po vokiečių vėliava pasiliko plaukiojti ta pačia linija. 1944 m. liepos 30 d. laivas karo laivyno žinioje. Nuo spalio 20 d. iki gruodžio 24 d. plaukiojo su pabėgėliais evakuojant Klaipėdos miestą, 1945 m. vasario 1 d. laivas jau Danzige naudojamas pabėgėlių transportui ir, raudonajai armijai artinantis, išplaukė vakarų kryptimi. Gegužės 2 d. vakarų Vokietijos uoste grąžintas savininkui J. Froese ir brolių Preukschat'ų vadovybėje naudojamas keleivių susisiekimui tarp Hamburgo ir Buxtehude. 1948 m. palaikė keleivių susisiekimą tarp St. Pauli - Blankense - Suellberg'o, 1955 m. parduotas į Rotterdamą, kame pagrindiniai atremontuotas vėl buvo naudojamas keleivių susisiekimui Reino deltoje.

Garlaivis TRUDE. 49 BRT.

Pastatytas 1890 m. Elbinge, Vokietijoje. Ilgis 26.32 m., plotis 4.33 m., galėjo paimti 180 keleivių. Savininkas Fritz Pietsch, Juodkrantėje. Laivas plaukiojo tarp Juodkrantės ir Klaipėdos turgaus die-

LIETUVOS VĒLIAVŲ VILNIUJE LIKIMAS 1919 M.

“Kario” laidoje nr. 3/1610, A. Budreckio kruopščiai paruoštame straipsnyje “Prisiminkime Savanorius”, rašoma, kad “Vilniaus karo komendantas karin. K. Škirpa naktį iš 4 į 5 dieną pasitraukė į Lentvarį. — Lietuvos Trispalvė pasiliko plevėsuoti Vilniuje Gedimino kalno bokšte. 1919 m. sausio 5 d. bolševikai užėmė Vilnių, tautinę vėliavą nukabino ir sudraske”.

Anaįptol. Rusai Vilniuje pasirodė sausio 6 rytą — iš Žvėryno eidami į mišias moksleiviams vidumiesty matė Gedimino gatvėje rusų karius, apsikabinusius su vokiečiais špartakistais atlapais apsiaustais.

Vėliavų likimo man neteko asmeniškai stebėti, tačiau sausio 6 d. okupantai Gedimino kalne nuplėšė geltoną ir žalią juosteles ir paliko kaboti siaurą raudoną juostelę. Taip buvo bent iki kovo 5 d., kai aš išėjau į Varėną. Draugai vėliavų pasakojo, kad ta siaura raudona skarelė Gedimino bokšte iškabojė iki balandžio 19 d., kai lenkai su geležinkeliečių talka iš Lydos traukiniu įsiveržė į Vilnių.

Gi Lietuvos valstybinė raudonoji vėliava — su Vyčiu vienoje pusėje ir Gedimino stulpais kitoje — buvo nuimta nuo Lietuvos Tarybos rūmų, perplėšta pusiau ir vėl iškabinta virš durų Gedimino gatvėje bene 11 nr., kažkaip pridengiant herbų. Anuomet vėliavų nenuimdavo naktį.

Mano brolis Petras su Aloyzu Valušiu, velioniu Izidoriu Kraunaičiu ir Petru Ruzgiu Vilniuje išbuvo ligi Juozinių — kai buvo įspėti apie suėmimą ir keturiose drauge perbėgo per frontą įstoti savanoriais į 2-ji gusarų eskadroną prie Kaišiadorių. Jie irgi matė vėliavų likimą Vilniuje.

Dr. Kostas R. Jurgėla

Bethesda, Md.

1985 m. balandžio 16 d.

PLK INŽ. MEČIO KAREIVOS MIRTIES

KETURIASDEŠIMTETĮ minint

Svetur gyvenantį jaunimą stipriai veikia aplinka, ir jis nutausta, žūdamas savo tautai.

Prieš 40 metų miręs Lietuvos kariuomenės ginklavimo valdybos plk. inž. Mečys Kareiva gimė ir augo ne Lietuvoje, o Latvijoje. Lietuviams giminingoje tautoje augti, atrodo, galėjo būti labai lengva sutapti su to krašto žmonėmis ir dingti savajai tautai. Tačiau Rygoje praleidęs savo jaunystę, jis ryžosi keliauti į tą poeto Kazio Binkio “Šimtais pavasarių” apdovanotą kraštą ir už jį kovoti... Jis dalyvavo visuose laisvės kovų baruose, pasiryžęs besąlyginiai tęsti kovą prieš raudonąją marą iki karsto lentos...

Baigęs Panevėžio gimnazijos 7 klases, 1919 m. sausio mėn. 19 d. jis jau savanoris. Panevėžio batalione. Tai kelias, kuriuo lemta buvo žygiuoti visą amžių... Liepos mėn. 6 d. jis baigė karo mokyklą ir tapo savo tėvynės gynėju vadu. Jis įsigijo kulkosvaidininko specialybę ir sėkmingai prisidėjo prie daugelio kovų laimėjimo, vežant bolševikus iš Lietuvos.

Kovose su lenkais leitenanto Kareivos vadovaujamas kulkosvaidžių dalinys daug prisidėjo prie laimėjimų. Dėka lt. Kareivos sumanaus vadovavimo kulkosvaidžių ugniai, mjr. Petruičio batalionas nuginklavo lenkų brigadą. Lenkų fronte jis išbuvo iki 1920 m. spalio mėn. 1 d.

Tautos kūrybinės jėgos stebuklus neša, kai jaunimas entuziastingai veržiasi į mokslą. Veržėsi į mokslą ir Kareiva. 1925 m. jis buvo išsiųstas Prancūzijos eiti aukštojo mokslo ir, baigęs ten Klermonto universitetą, grįžo į Lietuvą su chemijos daktaro laipsniu.

Plk. inž. Kareiva Ginklavimo val-

Plk. M. Kareiva

dyboje vadovavo studijų skyriui. Mokėdamas svetimias kalbas sekė ano meto politikos plėtotę. Sykį žingsniuodami Vydūno alėja, kalbėjomės apie visokius įvykius. Jis susijaudinęs ir sako: “Trojos arklys įvestas (Rusų įgulus jau buvo įsileistos), kas gi nesupranta, kokiam tikslui jos čia atsirado... Tai pradžia mūsų suverenumo praradimo...” Neužilgo prasidėjo areštai ir kiti baisumai...

Studijų skyriuje dirbo trys mergaitės — R., K. ir S. Jos kartkartėmis dainuodavo liūdnas dainas. Kartą jis užgirdęs, įėjo į kambarį ir susijaudinęs greit išėjo... Jame aiškiai matėsi kančia dėl netektos laisvės, bet kartu galima buvo justi ir jo ryžtą priešintis, dalyvauti rezistencijoje...

Karui baigiantis plk. Kareiva tapo Tėvynės apsaugos rinktinės 2—tro pulko vadu. Bet jis mirė staigiai 1944 m. spalio mėn. 2 d., grįždamas iš Telšių į Sedą, ištiktas širdies smūgio. Palaidotas Sedoje spalio 5 d.

K. Č.

nomis ir sykį savaitėje į Šilutės turgų su žvejais ir ūkininkais bei jų prekėmis. 1944 m. gruodžio mėn. laivas buvo Danzige. Tolimesnis likimas nežinomas.

PASTEBĖTOS KLAIDOS: 1985 m. vasario mėn.

Karyje R. Vilko straipsnyje “Lietuvos laivynas ir jo likimas” (psl. 77):

14 eilutėje atspausdinta parduotas, turi būti perduotas, reiškia perleistas (laikina valdyti);

po paveikslu atspausdinta 1455 B.R.T., turi būti 1255 BRT.

K.Ž.

— 1983 m. kovo mėn. J.A.V. Prezidento Reagano paskelbta priešraketinė erdvių apsauga. 1984 metais pradėta vykdyti; tam tikslui yra \$27 milijonai penkių metų laikotarpui. Pagrindinė priemonė yra laser'io spinduliai, sklindantys šviesos greičiu (apie 186,000 mylių per sekundę). Priešo raketos bus puolamos bekylant nuo laidymo stovo, kurioms pavyks "pasprukti", bus gaudomos trajektorijoje išeinant iš Žemės atmosferos ribos, skrendančios virš atmosferos, įeinančios į atmosferą ir artėjančios link taikinio jau atmosferoje. Tam tikslui bus naudojamos satelitinės sekimo ir laserio įrengimų stotys nuolatiniėje Žemės orbitoje ir Žemės paviršiuje (gal būt ir mėnulio). Laserio spindulys gali raketą sužalot, arba susprogdint ją nešamus užtaisus.

Kad nesupainiotus laserio veikimo Žemės paviršiuje su jo veikimu erdvėje, kai kas prisimintina. Laserio pavadinimas yra kilęs iš fizinės elektromagnetinės radiacijos apraiškos, anglų kalboje — "Light Amplification by Stimulated Emission of Radiation", bendrybėje variant — sutirštintų šviesos elektromagnetinių bangų sklidimas. Ankstesniais laikais laserio spindulių pluoštui buvo naudojamos ilgosios (raudonos) šviesos spektro bangos, vėliau atrasta, kad trumpos (ultrafioletinės) turi daugiau energijos. 1980 m. mokslininkų tarpe buvo diskutuojama X spindulių panaudojimas laser'iu ir 1981 m. vasario m. amerikiečiai Livermore, Calif., laboratorijoje atliko pirmą bandymą, gi 1983 m. sausio m. G. Keywort paskelbė, kad Livermore bandymas gali būti pritaikytas gynybai erdvėje prieš

transkontinentines balistines raketas. Laboratorijose yra išbandyta ir pritaikyta praktiškam naudojimui cheminės kilmės (vandenilio, fluorino ir kt.) laseriai kurie yra tinkami artimuose atstumuose ir mažiau galingi už trumpų bangų X spindulius. (jei palyginti infra-raudonų spindulių ilgį skaičiumi 12, tai X spindulių būtų 0,125). Atrasta, kad juo trumpesnė radiacijos banga, tuo didesnis "prasiskverbimas" per medžiagą. Apskaičiuojama, kad vienas atomas panaudotas išgauti laser'io spindulį duoda vieno watt'o energiją; net ir labai mažame medžiagos kiekyje yra trilijonai atomų, kurie atpalaiduoja didelius energijos kiekius.

Bet kokioje formoje sklindanti energija atmosferoje silpnėja atvirščiai proporcingai nuotoliui, dar daugiau silpnėja pakelyje, sutikdama kliuvinius, pav. garus, dulkes, kritulius, medžius, ir kt.; atitinkamai medžiagos tankumui, sklindančio laser'io spindulio energija mažėja. Viršutiniuose Žemės atmosferos sluoksniuose ir virš jų tokie pasipriešiniai palyginamai maži arba jų visai nėra, ir sklindančio laser'io pluošto energijos kiekis yra žymiai pastovesnis didesniuose atstumuose, todėl jo veikimo galia yra atitinkanti statomiems reikalavimams.

Visa gynybos sistema atitinkamai panaudojant laser'į yra sudėtinga ir daugiau suprantama tos srities žinovams — mokslininkams; turimomis technologinėmis priemonėmis ir patyrimų žiniomis, ji yra galima.

Raketų "nutaikymas" nuo laidymo stovo grindžiamas iš anksto apskaičiuota trajektorija taikinio atžvilgiu, t.y. raketos kilimo geografinė kryptis,

kampas (atsižvelgiant į Žemės spindulį - Geometrini, nuo Žemės centro iki paviršiaus iš kur raketą turi kilti), užtaiso — raketos varymo kuro kiekis priklausomai nuo atstumo iki taikinio, meteorologinės ir kosminės pataisos. Raketą susideda iš valdymo, varymo įrengimų ir užtaiso. Raketoje didelės svarbos turi valdymo įrengimai, nuo kurių priklauso raketos kildymo tikslumas; jie yra sudėtingi ir dalinai priklausomi nuo nenumatytų aplinkybių, kurios ryškiai turi įtakos pataikymo tikslumui. Viena iš pagrindinių yra visuotina trauka — gravitacija, kuri yra skirtinga skirtingose Žemės paviršiaus vietose, todėl ir valdymo instrumentų žyroskopo ir akselerometro derinys raketos valdymo sistemoje ne visuomet gali tiksliai matuoti gravitacinės jėgos sudėriniai su ekscentrinėmis jėgomis, ypatingai tais atvejais, kai abiejų jėgų kryptys sutampa (pagal Einšteino dėsnį — patikrintą praktiškai), pav. akselerometras laisvai krintančiame keltuve, jo kritimo greitį rodytų nulį, nors keltuvas greitėjančiai kristų žemyn. Tas pats atsitiktų ir su raketą antroje trajektorijos pusėje skrendant link taikinio. Taikant Newton'o inercijos dėsnį, kompiuterių pagalba būtų galima iš anksto "programinti" reikiamas pataisas trijuose matavimuose, palaikant raketą reikiamoje trajektorijoje, jei nebūtų kitų nenumatytų kliūčių raketai įeinant į Žemės atmosferos sluoksnį, kurios taip pat turi klaidinančių įtakų į žyroskopo ir akselerometro "bendrądarbiavimą". Pirmoje eilėje, raketai pareinant iš erdvės į atmosferą apie 7 km/sek. greičiu, dėl viršutinių oro sluoksnių didelio judėjimo (apie 200 m.p.v.) ir susitelkusių dujų bei dulkių susidaro "sutirštinta" atmosfera (šios aplinkybės būna nenumatytos) — dėl perdidelės trinties su oru raketos smailgalys įkaišta arba nudega, — abu atvejai sutrukdo elektrinę ir mechaninę raketos valdymo sistemą. Be to, raketai įeinant į Žemės atmosferą, susidaro vadinama "sukrėtimo" banga, kuri dėl nenumatyto susidariusio toje vietoje atmosferos tirštumo yra didesnė negu numatyta — dėlto valdymo mechanizmas taip pat sukrinka. Prie to

priseda audros, lietus, sniegas, sudarydami aerodinaminį nepastovumą, kuris didina pataikymo netikslumą. Dėl minėtų ir kitų aplinkybių, raketos pataikymų galimūmai sumažėja apie 30% (M. Bunn, "The Uncertainties of Nuclear Attack").

Raketų laidymo gelžbetoninių šulinų atsparumas yra apie vieną toną kvadratiniam coliui. Tarpkontinentinių raketų užtaisai normaliai yra 550 kilotonų galingumo, sproge apie 50 m virš žemės paviršiaus pirmoje milisekundėje atpalaiduoja apie pusę milijono laipsnių C karščio; sprogo slėgimas siekia apie 50 to vienam kvadratiniam coliui. Tarpkontinentinių raketų užtaisai normaliai yra 550 kilotonų galingumo, sproge apie 50 m virš žemės paviršiaus pirmoje milisekundėje atpalaiduoja apie pusę milijono laipsnių C karščio; sprogo slėgimas siekia apie 50 to vienam kvadratiniam coliui. Po 50 milisekundžių sprogo ugnies kamuolys keletas km/sek. greičiu išsiplečia apie pusės kilometro skersmeniu su apie 75,000 laipsnių C temperatūra ir ketvirčių tonos kv/coliu slėgimu. Po vienos sekundės ugnies kamuolys siekia virš 1 km skersmeniu su 10,000 laipsnių C temperatūros; tuo pačiu metu sprogo bangos spindulys pasiekia apie 1,5 km su 6000 laipsnių C temperatūra ir apie 40 svarų vienam kv. coliui slėgimu. Po 10 sekundžių ugnies kamuolys pakilęs į 1 km aukštį išplečia 5 km. skersmeniu, sukeldamas apie 1200 km/val. greičiu vertikalūs vėjus ir apie 600 KM/val. "čiulpimo" audras supančioje žemės paviršiaus aplinkoje, apie 3 km atstu nuo sprogo centro, su medžiais, namų fragmentais, dulkėmis. Po minutės ugnies kamuolys, pasiekęs apie 6 km. aukščio, "išsieikvoja" paskleisdamas kaitrą ir gama radiaciją. Po 10 minučių nuo sprogo įkaitintos dujos pakyla apie 15 km. išretėdamos iki atmosferos tankumo ir nustojusios viršijančios aplinkai temperatūros, tačiau su ionizuotomis dujomis ir gama radiacija, kurią įvairiomis kryptimis "nusineša" aukštesnių sluoksnių vėjai. Į sprogius atominės raketos aplinką pakliuvusi sekanti raketa, lekianti link taikinio, arba nuo taikinio "nuklysti", nes radioaktyvių debesų įtakoje bus sutrukdyti elektroniniai valdymo įrengimai ir kompiuterių sistema.

Prieš minėtus ir kitus kliuvinius yra įrengtos izoliacijos ir kitokios apsaugos priemonės, tačiau jos yra minimalinės, nes didesnė arba šimta-

1985.4.4. Dirva nuolatinėj Skirps-to skilty "Šis bei tas" pateikia ne visiems žinomų faktų apie vokiečių žmonių žudynes Kupiškyje. Skirpstas šias žinias atradęs okupuotoje Lietuvoje leidžiamos Pergalės 1984 m. 11 nr. Čia vienas jos redaktorių, rašytojas A. Baltrūnas smulkiai aprašo savo jaunas dienas Kupiškyje, kur jis tada gyveno. A. Baltrūno vyresnysis brolis, gimnazistas ir komjaunuo-lis, 1941 m., prasidėjus Vokietijos karui prieš Sov. Sąją ir vokiečiams smarkiai žygiuojant priekini, atsinešęs karišką šautuvą su šovinynu, nes Kupiškio aktyvas ruošėsi evakuacijai. Bet brolis nespėjo pabėgti ir buvo nušautas.

O kas aktyvistus ir žydus šaudė? Karo komendantu vokiečiai tuoj pat paskyrė Kupiškio gimnazijos vokiečių k. mokytoją Werner Lowe, kuris į Kupiškį buvo atvykęs tik 1940 m. ir dėjosi dideliu antifašistu. Iš tikrųjų jis buvo vokiečių šnipas. Skirpstas cituoja iš Pergalės: "Verneris Liovė vadovavo masinėm aktyvistų ir tarybinių žmonių žudynėm, vykdė tas operacijas su ypatingu fanatizmu ir azartu." A. Baltrūnas, įpusėjęs gimnaziją, pateko į kalėjimą už kelionę traukiniu be leidimo. Kartą į kamerą įsvirduliuavo girtas SS majoras, perskyrė

procentinė apsauga labai apkrautų raketos ir įrengimų struktūrą, padidintų raketos svorį, dydį, reikėtų neproporcingai daug daugiau raketos varymui kuro, daug daugiau kailuotų. Todėl pagal turimas galimybes prieš tarpkontinentalines balistines raketas ir numatoma apsaugai panaudoti laseris.

kalinius pusiau ir į dešinę pusę patekusius išvarė laukan. Kairioji pusė liko gyva. Pats Liovė į kameras neįjo, netardė, bet vadovavo iš savo kabineto: "Jo ranka siekė ir Panevėžį, Rokiškį, Biržus."

Mini A. Baltrūnas ir "baltaraiščius" bet pavardėmis jų nevardina, nors kaip vietinis turėjo juos pažinti.

—O—

"Laisvoji Lietuva" platina Augustino Paškonio brošiūrą "Marijampolės karo mokyklos ir jos kariūnų likimas." Tai 90 psl. spaustuvė spausdinta ir tur būt paties autoriaus lėšomis išleista knygutė. Ar čia autorius tikroji pavardė, ar tik slapyvardis, taip pat neaišku, nors pagaliau ir nesvarbu.

Autorius joje pasakoja, kaip 1944 m. atsiradusi gen. Plechavičiaus Vietinė Lietuvių Rinktinė emėsi organizuoti Karo mokyklą, "jauniems lietuvių inteligentams nuo priverstinio išgrūdimimo darbams į Vokietiją ir nuo mobilizavimo į esesininkų dalinius apsaugoti." Tam tikslui susirinko net 1500 jaunuolių. Autorius, baigęs Aukštesniąją technikos mokyklą, taip pat ten atsirado. Kariūnai buvo apgyvendinti buv. 9 pėst. L.K. Vytenio pulko kareivinėse Marijampolėje. Autorius pateko į 2 kuopą ir buvo paskirtas vyresniuoju, nes turėjęs puskarininkio laipsnį.

Knygutės autorius čia atpasakoja keletą asmeniškų įvykių ir susikirtimų su vokiečiais ir savo išgyvenimus vokiečiams areštavus Vietinės rinktinės štabo pareigūnus ir Karo mokyklos likvidavimą. Autorius pateko į vokiečių nelaisvę, aprašo nuotykius, stengiantis iš nelaisvės pabėgti ir atsidūrimą Vokietijos koncentracijos stovykloje Stuthofe, kur buvo laikomi ir kiti anksčiau iš Lietuvos čia atvežti lietuvių įkaitai.

Autorius mažai kalba apie Karo mokyklos ir kariūnų likimą, o pasakoja tik savo asmenišką pergyvenimus.

A. A. virš. Kazys Leknickas

A.A. VIRŠILA KAZYS LEKNICKAS

Sausio 15 dieną 10 v. 30 min. vakarą savo namuose mirė karys veteranas viršila Kazys Leknickas. Buvo pašarvotas Petkaus laidotuvių koplyčioje. Atsisveikinimas su velioniu buvo sausio 18 dieną. Atsisveikinimą surengė L. K. Veteranų S-gos Ramovės Čikagos skyriaus v-ba.

Velionis nevengė lietuviškos veiklos, bet pagal savo sugebėjimus priklausė ir dirbo keletoje patriotinių organizacijų, todėl atsisveikinti prisirinko pilnutėlė koplyčia. Čikagos ramovėnų vardu atsisveikino skyriaus pirm. K. Juškaitis, L. B. Marquette Parko apylinkės ir Lietuvių Fondo vardu Ap. Bagdonas ir Lietuvių Namų savininkų vardu J. Skeivys. Laidotuvės buvo šeštadienį, sausio 19 dieną, iš koplyčios atlydėtas į Marquette Parko Gimimo Švč. Mergelės Marijos bažnyčią, kur įvyko gedulingos pamaldos už velionio sielą. Siaučiant kietam šalčiui ir sniego pūgai, velionis Kazys Leknickas palaidotas Šv. Kazimiero kapinėse.

A. A. Kazys gimė 1903 m. kovo 3-čią dieną Varniūnų kaime, Biržų apskrityje. Kiek pasimokęs pradžios mokykloje, dirbo savo tėvų ūkelyje. Karinę prievolę atliko 7 p. Žemaičių kunigaikščio Butigeidžio pulke. Gerai pažymiais baigė mokomąją kuopą, gavo pusk. laipsnį ir pasiliko toliau tarnauti, užsitarnaudamas viršilos laipsnį. Ėjo kuopininko, ūkio būrio vado ir kt. pareigas. Vėliau buvo

perkeltas tarnybos labai į 6 P. Kung. Margio pulką. Kaip sąžiningas, drausmingas, drįsčius karys buvo vadovybės apdovanotas Lietuvos Nepriklausomybės 10-čio sukakties medaliu, Gedimino medaliu ir ugniagesių medaliu. Kariuomenėje tarnaudamas, neleido veltui laiko, bet privačiai mokėsi ir, išlaikęs egzaminus, įsigijo keturių klasių mokslo pažymėjimą. Norėjo ir toliau mokytis, gauti bent šešių klasių mokslo pažymėjimą ir įstoti į Karo mokyklą. Lietuvos karių eilėse Kazys ištarnavo dvidešimt metų. Prie bolševikų liaudies kariuomenėje tarnaudamas, dėl savo viešai reiškiamo patriotizmo ir nepritarimo okupantams politruko buvo apkaltintas ir buvo teisiamas, bet laimingu būdu buvo išteisintas, tačiau vėliau visą laiką buvo sekamas.

Karas Kazį užklupo Pabradės paligone. Jam pavyko nuo rusų atsipalaiduoti.

Patekęs vokiečių nelaisvėn, nenustojo vilties vykdyti savo misiją — kovoti dėl Lietuvos laisvės. Niekada neturėjo minties tarnauti svetimiams, mylėjo savo lietuvišką kario uniformą, ja didžiavosi ir ją padėjo tik tada, kai nutilo karo šūviai, toli nuo savo gimtų namų, toli nuo mylimos Aukštaitijos žaliuojančių laukų.

Vokiečių okupacijos metu Kazys nuo 1942-jų metų pavasario vienam lietuvių dalinyje rytų Lietuvoje saugojo geležinkelius, tiltus, eidamas įvairias pareigas: kuopininko, būrio vado ar atsparos punkto vedėjo. Čia pergyveno daug kautynių-susidūrimų su rusų desantininkais, bet visada laimingai grįždavo pats ir dalinio vyrai.

Antrą kartą bolševikams okupavus Lietuvą, Kazys su savo daliniu pasitraukė į Vokietiją, buvo įjungtas į priešlėktuvinius dalinius. Karui pasibaigus, gyveno pabėgėlių lageryje Schwedische Gemeunde. Į Ameriką atvyko 1949 metais ir Čikagoje gyveno iki mirties.

A. a. Kazys buvo nuoširdus patriotas, priklausė ir aktyviai dirbo keletoj patriotinių organizacijų. L.K.V. Ramovės sąjungai priklausė nuo pat jos įsikūrimo, aktyviai joje reikšdamasis, daugelį metų dirbo valdyboje.

Parašė savo atsiminimus, kuriuos paskelbė Kario žurnale.

A. A. kpt. J. Byla

ATSIŠVEIKINOM SU KAPITONU JUOZU BYLA

Jau iš seniau turėjęs sutrikusią širdį, 1985 m. kovo 22 rytą St. Elizabeth ligoninėje, Elizabeth, N.J. gražiai atsisveikinęs su 50 vedybinio gyvenimo metų kartu praleidusia žmona, amžiams užmerkė akis nepriklausomos Lietuvos kariuomenės artilerijos kapitonas Juozas Byla.

Jis buvo gimęs 1902 m. žavingoje Jurbarko apylinkėje. Baigęs gimnaziją, įstojo į Lietuvos Karo mokyklą ir baigė jos 8-tą laidą 1926 m. Nesitenkindamas tik Karo mokykla, 1934 m. baigė Aukštųjų karininkų Lietuvos kunigaikščio Vytauto kursų artilerijos skyrių Aukštojoje Panemunėje ir perėjo į artileristus. Ilgiausią tarnybos metų praleido 4-me artilerijos pulke ir buvo pasiekęs baterijos vado vietą. Kapitono laipsnį pasiekė 1935 m., o tolimesnę karinę tarnybą, kaip ir daugeliui kitų, sujaukė Lietuvos okupacijos.

Bolševikų pirmosios okupacijos metu buvo savo pulko sudėtyje išvykęs į poligoną ir, kilus karui su Vokietija, pateko į jos nelaisvę. Vokiečių okupacijos metus praleido tėvų ūkyje, iš kur 1944 m. pasitraukė į Vokietiją ir buvo prisiglaudęs Wies-

badeno stovykloje. Iš čia 1949 m. kartu su žmona išvyko į JAV ir įsikūrė Elizabeth, N.J. Šiose apylinkėse jis ir gyveno iki mirties. Visuomeniniame gyvenime, ypač pradėjus širdžiai negaluoti, mažai reikėsi, tačiau atėidavo į minėjimus ir aukodavo įvairiems lietuviškiems reikalams.

Dar besidžiaugdamas nepriklausomos Lietuvos gyvenimu, 1934 m. sukūrė šeimą su gailėstingąja sesele Ievute Tamošiūnaite ir kartu praleido gražiausias nepriklausomo gyvenimo dienas.

Laidotuvių namuose Šv. Petro ir Povilo parapijos Elizabeth, N.J., kunigui Juozui Pragulbickui sukalbėjus atitinkamas maldas, velionio kūnas buvo išvežtas laidoti į Pensilvanijos kapines. Su velioniu paskutinį kartą atsiveikinti susirinko apylinkėje gyveną buvę nepriklausomos Lietuvos kariai ir visa eilė artimesniųjų draugų.

Iškeliaudamas į Anapus, velionis paliko čia žmoną Ievutę, o okupuotoje Lietuvoje seserį ir kitas tolimesnes gimines. Velionis, kaip ir daugelis kitų, amžinajam poilsiui prigulė svetingoje Amerikos žemėje, o ne savo tėvynės laukuose, kuriuos ginti buvo tvirtai pasizadėjęs ir tam pasirusęs, bet dėl nelemtų tarptautinių įvykių savo pažado tesėti negalėjęs.

K.J.

AMŽINĄJĄ ATILSĮ TRIMS PASKUTINĖS LAIDOS KARIŪNAMS . . .

*Mūsų eilės kietos uolos,
Ugnys akysel! . . .
Ei pirmyn, jauni kariūnai,
su daina garsia . . .*

Tai Eduardo Balsio, XXIII laidos Lietuvos Karo mokyklos kariūno, parašyta daina, kuri tapo tos laidos 2 kadro kuopos "himnu".

Eduardas Balsys, miręs 1984 m. lapkričio mėn. ok. Lietuvoje, buvo gimęs 1919 m. Baigęs Klaipėdos gimnaziją, 1939 m. įstojo į PLP Karo mokyklą. Kariūno kandidato stažą atlikęs 9 p. pulke, baigęs ten moko-

Eduardas Balsys, žymus Lietuvos kompozitorius, sukūręs vertingus kantatų, koncertų bei choro ir solo dainų, girdimų ir mielai klausomų ir išsivijos lietuvių renginiuose. Jo ankstyva mirtis — didelis nuostolis Lietuvos muzikos kūrybai.

☆

stažą atliko Kėdainiuose. Būnant ant-rame Karo mokyklos kurse, Karo mokykla buvo perkelta į Vilnių, kur mokykla gavo Vilniaus pėstininkų mokyklos vardą. Šiai laidai jau nebebuvo lemta baigti šios mokyklos: laidos mokymas buvo nutrauktas ir kariūnai buvo pasiūsti į pulkus, arba paleisti į atsargą. E. Balsys buvo paskirtas į pulką atitarnauti 3 metus jaunesniuoju vadu. Karui prasidėjus, jis atsipalaidavo iš Raudonosios armijos ir grįžo į Baltijos pajūrį. Nors mokėjo vokiečių kalbą, tačiau į geriau atlyginamas tarnybas nesi-
veržė, o pasirinko pedagogo darbą.

Buvo geras sportininkas, laimėjęs daug kartų pirmąsias vietas, tačiau labiausia jį traukė muzika. Šioje srityje, organizuodamas kvartetus, jis efektingai reikėsi tiek Karo mokykloje, tiek pulke.

Mielas Edvardai, mes, tavo jaunystės draugai, pabirę plačiame pasaulyje, su Tavimi amžinai atsiveikiname Tavo parašytos dainos posmais:

*Ko tie vieškeliai, o ko taip dunda?
Girios kloniai, dainos kupini . . .*

*Širdyje kovų aidai nubunda,
Eime, vyrai, plieniniai, jauni . . .*

*Dunda, dunda, dunda vieškeliai,
Toliais nuklysta . . .*

*Tai kariūnai su drąsia jaunyste
Eina Lietuvai laimės ieškoti . . .*

Stasys Šinkūnas gimė 1918 m. Kaune. Baigęs Jėzuitų gimnaziją, 1939 m. stojo į PLP Karo mokyklos aspirantų kursus. Rudenį iš aspirantų perėjo į kadro kariūnus. Kariūno kandidato stažą atlikęs 9 p.p., buvo perkeltas į II kursą, tačiau Karo mokyklą perkėlus į Vilnių ir ten visą laidą paleidus, jis, kaip buvęs aspirantas, buvo paleistas į atsargą. Studijavo VD universitete techniką. Sovietams sugrįžus, buvo ištremtas į Sibirą, kur išbuvo 10 m. Tremyje vedė savo jaunystės draugę, su kuria susilaukė sūnaus. Iš tremties grįžo, dirbo inžinieriumi, atstatydamas bažnyčias. 1984 m. liepos mėn. žuvo auto avarijoje. Tebūnie Tau, Stasy, lengva Lietuvos žemelė . . . .

Ignas Dapšys gimė 1916 m. 1938 metais buvo pašauktas atlikti karinės prievolės į ryšių batalioną Šančiuose. Baigė mokomą kuopą ir buvo pakeltas grandiniu. 1939 m. rudenį įstojo į PLP Karo mokyklos aspirantų kursus, o iš jų perėjo į kadro kariūnų 23 laidą. Atlikęs 9 p.p. kariūno kandidato stažą, jaunesniojo vado stažą atliko Šančiuose ryšių batalione. Perkėlus Karo mokyklą į Vilnių ir laidą iš mokyklos pašalinus, I. Dapšys, kaip buvęs aspirantas, buvo paleistas į atsargą ir studijavo Šiaulių prekybos institute. Norėdamas pabėgti nuo rudųjų bei raudonųjų mobilizacijos, valtimi perplaukė Baltiją į Švediją, iš čia jo seserys jį atsiėmė į Australiją. Adelaidėje dirbo pašto žinyboje. Mirė 1983 m. gruodžio 26 d. Buvo viengungis.

Mielas Ignai, tegu Tau būna lengva Kengūrų žemelė . . .

Paskutinis kariūnas

A.A. LTN. POVILAS PROTAS

1985 m. sausio 21 d. Sydney, Australijoje, mirė leitenantas Povilas Protas. Jis ne tik karys, bet ir visuome-

A. A. lt. Povilas Protas

nininkas, mokytojas, skautas ir dainininkas.

Gimęs 1909 m. birželio 22 d. Plungėje, Žemaitijoje. Mokėsi Šiaulių gimnazijoje, kur prasidėjo jo skautybė "Lapinių skiltyje". Baigė "Aušros" gimnaziją Kaune. Studijavo Vytauto Didžiojo Universitete, Teisės Fakulteto Ekonomijos skyriuje. 1933 m. baigė Karo mokyklą. Tarnavo Auto rinktinėje — rinktinės vado pavaduotojo pareigose. 1941 m. darbą pradėjo Utenos Kooperatyve vyriausioju buhalteriu.

Vokiečių okupacijos metais dirbo pogrindyje Kęstučio organizacijoje rikiuotės skyriaus vadovybėje. 1944 m., kaip ir kiti tos organizacijos nariai karininkai, jis įstojo į Vietinės rinktinės Utenos kuopą ir vadovavo II-jam būriui. Vykstant į frontą jis buvo dviejų kuopų užpakalinės apsaugos vadas. Su partizanais kautynės vyko apie 6 valandas. Leitenantas P. Protas buvo sunkiai sužeistas. Iš karo lauko sėkmingai išvežtas ir patalpintas Vilniaus ligoninėje. Vokiečių areštan nepateko, nes buvo ligoninėje. Vėliau su šeima pasitraukė į Vokietiją, kur per ilgesnį laiką fronto žaizdos užgydytos.

Po karo jis su žmona Cecilija ir šeima apsigyveno Seedorfo stovykloje, anglų zonoje. Ten gimnazijoje dėstė istoriją, matematiką, visuomenės mokslą, mokytojavo pieninin-

kystės mokykloje ir mokytojų kursuose.

1949 m. su šeima atvyko į Australiją. Įsikūrė Sydney mieste. Mokslino savo vaikus, dirbo visuomeninį darbą: Australijos Liet. B-nės Krašto Valdyboje, A.L.B. Krašto kontrolės komisijoje, Sydney LB apylinkės valdyboje, Tautos Fondo valdyboje ir kitose darbų srityse.

Virš 50 metų išdainavo įvairiuose choruose: Šančių Šaulių chore, vad. muz. Liuberskiui, Šančių Iguolos bažnyčios chore, Utenos chore, po karo Vokietijoje Seedorfo stovyklos chore, vėl vad. muz. Liuberskiui. Australijoje Sydney "Daina" chore nuo jo įsteigimo meto.

1984 m. rugpiūčio 18 d. Povilas su savo žmona Cecilija atšventė vedybinių gyvenimo Auksinį Jubiliejų.

Palaidotas Sydney Roockwood kapinių lietuvių sekcijoje sausio 23 dieną. Iš vakaro koplyčioje apeigas pravedė prel. P. Butkus. Čia atsiveikinimo žodį tarė Balys Barkus Skautų rajono vadijos vardu.

Laidojimo dieną, Mišių metu giedojo "Daina" choras, vad. muz. B. Kiverio. Pamaldose ir kapinėse dalyvavo apie 300 žmonių. Mišias atnašavo ir pamokslą pasakė prel. P. Butkus. Kapinėse Vietinės rinktinės Utenos karių vardu kalbėjo Pranas Nagys, Sydney apyl. vardu dr. A. Mauragis, "Dainos" choro vardu A. Kramilius. Laidotuvių apeigos užbaigtos Lietuvos himnu.

Taip atsiskyrė su kariu, pasiaukojusiu Lietuvai ir šeimai.

Liūdesyje liko žmona Cecilija, sūnus Kęstutis, duktė Birutė ir jų šeimos.

Pranas Nagys

- o -

L.K.V. S-gos RAMOVĖS Klivelando skyriaus metinis susirinkimas įvyko 1985 m. sausio mėn. 19 d.

Susirinkimą atidarė Skyriaus pirm. Vytautas Januškis, paprašydamas atsistojus tylos minute pagerbti 1985 m. mirusius skyriaus narius: Mykolą Smelstorių ir pulk. Voldemarą Šenbergą.

Susirinkimui pirmininkauti pasiūlė Jurgį Malskį, sekretoriauti Vy-

tautą Stuogį. Susirinkimas vienbalsiai tam pritarė.

Pirm. Vyt. Januškis savo pranešime pareiškė, kad Klivelando skyrius, kaip ir kiekvienais metais, 1984 m. surengė "KARIO" žurnalui paremti gegužinę, parėmė lietuvišką spaudą, surengė Lietuvos kariuomenės atkūrimo minėjimą. Dalyvavo su Šv. Jurgio parapijos veteranais Kapų Puošimo iškilmėse ir pamaldose. Papuošė tautinėmis vėliavėlėmis mirusių skyriaus narių kapus "KALVARIJOS" ir "LAKEVIEW" kapinėse. Pagal susitarimą "VISŲ SIELŲ" kapinėse kapus puošia Klivelando skautės.

Skyriaus valdybos nutarimu ir susirinkimo nubalsavus, paskirta iš skyriaus kasos KARIO žurnalui \$500.00.

Centro v-bos pirm. Antanas Jonaitis pranešė, kad yra parašytas raštas ir jau išsiuntinėtasi nariams ir prijaučiantiems apie sunkią KARIO žurnalo finansinį padėtį. Raštu prašoma finansinės paramos.

Centro v-bos narys Stasys Mačys pareiškė, kad jau yra gavęs atsakymų su \$300.00.

Už pasidarbavimą skyriui, skyriaus pirm. Vyt. Januškis perskaitė du pareiškimus, kad skyriaus nariai: Kazimieras Gaižutis ir Centro V-bos pirm. Antanas Jonaitis būtų pakelti į skyriaus Garbės narius. Susirinkimas vienbalsiai pritarė. Taigi Klivelando skyrius dar turi 2 naujus skyriaus garbės narius.

Senajai valdybai sutikus ir susirinkimui pritarus, pasiliko senoji skyriaus valdyba, būtent: Vyt. Januškis, Juozas Šlapelis, Ignas Stankus, Feliksas Navickas ir Tauras Juodvalkis.

Buvusiai revizijos komisijai sutikus, susirinkimui pritarus, palikta buvusioji revizijos komisija: Jonas Citulis, Jonas Skavičius ir Vladas Bačiulis.

Susirinkimas baigtas Tautos Himnu.

Po to, kaip ir visuomet Klivelande priimta, įvyko "KUPRINĖS PABIRROS".

V.S.

Baltic Veterans League in Canada suvažiavimo dalyviai. Foto nuotr.: St. Dabkaus

Kanados Pabaltiečių karių-veteranų suvažiavimas

Šiais metais Kanados Pabaltiečių Karių-Veteranų Lygos atstovų metinis suvažiavimas įvyko kovo mėn. 9 d. latvių namuose, Toronte. Suvažiavime dalyvavo gausus burių atstovų atvykusių net iš Montrealio. Suvažiavimo programa susidėjo iš dviejų dalių: oficialios ir BVL veiklos pranešimų. Suvažiavimą atidarė ir jį pravedė šios lygos pirmininkas St. Jokubaitis kviesdamas visus remti Pabaltiečių Pasaulinės Santalkos ruošiamą viešą Sovietų Sąjungos teisumą Kopenhagoje - Danijoje, o taip pat visais galimais būdais remti laisvės kovą, ypač peticijų ir laiškų rašyme Kanados Vyriausybei dėl žmogaus teisių persekiojimo Lietuvoje, Latvijoje ir Estijoje.

Labai prasmingą invokaciją skaitė estų evangelikų kunigas U. Petersoo. Buvo pristatyti garbės svečiai: generolas B. LEGGE, kuris priklauso ir

Kanados ginkluotųjų pajėgų štabui, Estijos generalinis konsulas I. HEINSOO, Ontario Provincijos parlamento narys A. KOLYN, atstovavęs Ontario premjerą ir perdavęs jo gražų sveikinimą, parlamento narys T. RUPRECHT, kuris buvo ir pagrindinis šio suvažiavimo kalbėtojas. Taip pat buvo pristatyti visi Pabaltiečių karių-veteranų dalinių pirmininkai, atvykę iš įvairių vietovių.

Garbės svečiai, sveikindami šį suvažiavimą, pasidžiaugė Pabaltiečių Karių-Veteranų Lygos vedama kova už Baltijos kraštų išlaisvinimą ir stiprų reagavimą dėl žmogaus teisių laužymo bei religijos persekiojimų Lietuvoje, Latvijoje ir Estijoje.

Suvažiavimas vienbalsiai priėmė rezoliuciją, kurioje prašoma, kad Kanados Vyriausybė pasmerktų Sovietų Rusijos imperializmą ir nepripažintų Baltijos valstybių okupacijos. O taip pat, kad tarptautinėse konferencijose išskeltų Helsinkio Akto

sutarties laužymą ir žmonių persekiojimus Lietuvoje, Latvijoje ir Estijoje.

Sugiedojus Lietuvos, Latvijos ir Estijos himnus, buvo išneštos vėliavos ir vyko pietų pertrauka.

Antroje suvažiavimo dalyje buvo padaryti lygos pirm-ko, išdinko ir kitų pareigūnų pranešimai bei lygos statuto pakeitimai. Nauju Baltic Veterans Lygue in Canada pirmininku sekančių dviejų metų terminui išrinktas St. Jokubaitis.

Suvažiavime su savo vėliavomis dalyvavo sekantys šaulių ir ramovėnų daliniai: "Vilniaus" Šaulių rinktinė, Vl. Pūtvio šaulių kuopa — Torontas, L. K. Mindaugo šaulių kuopa — Montrealis, D.L.K. Gedimino šaulių kuopa — Delhi, D.L.K. Algirdo šaulių kuopa — Hamiltonas, "Baltija" jūrų šaulių kuopa — Torontas, Povilo Lukšio šaulių kuopa — St. Catharines, Karių — "RAMOVĖ" iš St. Catharines.

Dalyvis

Redaguoja —
S. Kaunellenė
531 W. Grand Blvd.
Detroit, Mich. 48216

TRENTIES TRIMITAS

PETRONĖLĖ ORINTAITĖ

MAMYTE MANO!

*Pavasario želmens gairius žalumas
Dvelkia mum gyvenimu ir — saulėm žydi!
Vargšo lūšnoj ar didžturčio rūme
— visiem vienodai mylima mamytė!*

*O mėnuo gegužinis — sodų sužaliavimas,
gyvybė keliiasi ir gema vis iš naujo.
Ir tavo džiaugsmas — saldžios skausmo ašaros:
pagimdai kūdikį per sopolį ir kraują . . .*

*Sužels spalvingos dirvos ir velėnų varsnos,
sultingu derliumi vaisinas vasarojai,
ir javo daigas, ir žolelės žiedas—
gyvybės jaunu pumpuru atsidėkoja . . .*

*Kaip debesys juodi, mūs darganos dienos
Su sielvarto raudom nuplaukia, nusruvena.
O tu — šventa gėlė, auksinio gemalo puriena,
brangiausia žemės lobių dovana.
Mamyte mano!*

MOTINOS DIENA

Kaip ir kasmet, vėl švenčiame Motinos dieną. Vėl prisimename ir pasimeldžiame už mirusias motinėles, pagerbiame gyvąsias, parodome joms savo meilę, prisirišimą, apdovanojame jas.

Ši graži tradicija tęsiama visame civilizuotame pasaulyje, nes ištikrųjų Motina yra centrinė ašis, apie kurią sukasi šeimos, bendruomenės, valstybės gyvenimas. Pareiginga, dora motina sugeba tas dorybes išugdyti ir savo vaikuose, sugeba įskiepyti į jų širdis grožio ir gėrio daigelius, tvirtą tikėjimą. Jos meilės šilima jaučiama visų — pradendant kūdikiais, baigiant savo amžiaus saulėlydį pasiekusiais.

Sekdami Amerikos gyvenimą, matome gyvus motinai rodomos meilės ir pagarbos pavyzdžius. Buvęs Amerikos prezidentas Jimmy Carter savo motiną Lilian siūsdavo atstovauti JAV.

Žymieji politikai, rašytojai, kultūrininkai ir eiliniai žmoneliai už savo gyvenimą ir didžiuosius pasiekimus dėkingi motinų duotam pavyzdžiui ir išauklėjimui.

Motina buvo mylima ir gerbiama Nepriklausomoj Lietuvoj. Istorikas Tarasenska mano, kad senovėje ne tėvas, o Motina buvo genties galva. Daugeliu atvejų motina buvo ta paskata, kuri vertė vaikus siekti aukštojo mokslo, vertė siekti aukštybių, ieškoti geresnio gyvenimo, platesnių horizontų. Motina išruošdavo sūnų, dukrą į Ameriką caristinės Rusijos laikais, kad nereiktų sūnui tarnauti caro kariuomenėj, dukrai skursti. Motina mokė mažytį kūdikį tikėjimo tiesų, skiepijo tėvynės meilę. Motina troško matyti sūnų prie altoriaus tarnaujantį visų kūrėjui Viešpačiui. Troško matyti dukrą vienuolyne, kad žemės pagundos nelieštų jos. Bet ji nesipriešindavo, jei jos vaikai pasirinkdavo kitą kelią, kad tik jie būtų naudingi žmonijai ir savam kraštui.

Nenuostabu tad, kad mūsų rašytojai ir poetai gražiausius kūrinius skiria motinoms, motinoms gimdytojoms, auklėtojoms, dažnai gyvybę už vaikus atiduodančioms.

Jei šiandien okupuotoje Lietuvoje tebėra gyvas tikėjimas, jei atsiranda žmonių, kurie už tikėjimą nebijo persekiojimų, nebaido jų baisius Gulagas ir psichiatrinės ligoninės, jei net maži vaikai nepabūgsta mokytojų ir draugų pašaipos ir persekiojimų, jei, nežiūrėdami ateistinės propagandos ir geresnio gyvenimo vilionių, jauni studentai dalyvauja religinėse profesijose, jei dori iš doriausių ir pasiaukojantieji kunigai dirba pastoracinį darbą — nuopelnas jų motinų ir senelių, kurios tikėjimo daigelius juose įskiepijo.

Lietuvių tauta didžiuojasi savo motinomis, didžiuojasi jų išauklėtais vaikais, didžiuojasi, kad jos davė pavergtai tautai tiek daug kankinių.

20 metų Juozo Daumanto kuopai Los Angeles, Kalifornijoje

(Kalbą pasakė rašytojas JURGIS GLIAUDA)

Sesės šaulės ir broliai šauliai,

Šiandieną, taip gausiai susirinkę paminėti garbingąją mūsų šaulių kuopos istorinę dieną, dvidešimties metų kuopos šaunaus gyvavimo sukaktį, nejučiomis prisimename ir kitą istorinę datą — Tai Šaulių sąjungos gyvavimo šešiasdešimt penktuosius metus. Lietuvos valstybės atkūrimo sukaktis ir Lietuvos šaulių sąjungos įsteigimo sukaktis seka lygiagriečiai, tik tai vienerių metų skirtimi.

Garbės šaulys Jurgis Gliuda

Šaulys teisininkas Rapolas Skipitis pastebi savo atsiminimuose:

“Pirmoji Lietuvos Šaulių sąjungos įkūrimo data žymima 1919 metais birželio 27 dieną, bet kiek reikšmingiau ši organizacija pradėjo veikti tik rudenįop . . .”

Tad 1984-ieji metai ir rugsėjo mėnuo, kaip tik tai yra sukaktuviniai metai, ir šis ruduo primena mums, kad Lietuvos Šaulių sąjungos sunkusis organizavimosi periodas jau buvo pergyventas, kad organizacija jau veikė. Tai buvo Šaulių sąjungos išėjimas viešumon per šaudymo pratybas Kaune, Vytauto kalne. Visuomenė jau buvo supratusi šaulišką idėją. Visoje Lietuvoje jau kūrėsi Šaulių sąjungos būriai, jungdamiesi į kuopas.

Ankstų 1919 metų pavasarį, kaip liudija šaulys dailininkas Antanas Žmuidzinavičius, sąjungos steigėjas Vladas Pūtvis reikė sumanymą visą lietuvių tautą paversti ginkluotais kovotojais už tautos laisvę.

Vladas Pūtvis sakė:

“O kad mes taip visus Lietuvos vyrus pakeltumėm ant kojų. Ką mums tada kolčakai, ką bolševikai galėtų padaryti! Kad visi vyrai mokėtų ginklą vartoti, kad būtų šauliai! Ana, kai kur, girdėtis, patys kaimiečiai sudaro būrius ir pavaro ir vokiečius, ir bolševikus. Įsivaizduok sau tūkstančius tokių būrių, sujungtų į vieną organizaciją . . .”

Šios sparnuotos, į svajonę panašios mintys buvo reiškiamos dar tuo metu, kada Lietuvos visuomenė tik tai formavosi, nežinojo kaip vartoti karišką ginklą, kaip mesti granatą, kaip šaudyti iš kolkosvaizdžio. Tada ir reguliarios kariuomenės tebuvo tik tai užuomazga. Lietuvos patriotų buvo gana daug, o patyrimo kautis su priešų ginklais jie neturėjo. Todėl ir šaulių parengties idėja buvo nesunkiai suvokiama: tautai būtina ginkluotis ir gintis. Gyvenimo sąlygos kėlė savo klausimus. Per pirmąjį 1919 metų pusmetį svarstyta: ar ginkluoti tik tai valdininkus, ar ginkluoti visus patriotes? Kaip parankiausiai išmokyti žmones gerai vartoti ginklą? Kaip suderinti savarankiškos kariuomenės egzistenciją su reguliarios kariuomenės veikimu?

Tasai terminas — šaulys — atkilo, tvirtina tyrinėtojai, iš suomių praktikos. 1918 metais rašė vokiečių spauda apie gausią suomių ginkluotą privačių piliečių organizaciją. Vokiškas terminas “Schuetzenkorp” — šaulio pavadinimas prigijo Lietuvoje. Tai buvo logiškas pavadinimas: ginkluotas pilietis, pasiryžęs kautis dėl savo valstybės problemų, yra šaulys.

Dėl šaulių ginklavimosi, laikui atėjus, Lietuvoje kilo įstatyminių problemų — kaip vykusiai suderinti dviejų ginkluotų sistemų sanbūvį? Lietuvos kariuomenė buvo paremta Lietuvos meilės idėja. Bet tai buvo valstybinė organizacija, kurioje atlikti savo pareigas buvo privalu kiekvienam kvalifikuotam piliečiui. Šaulių praktikoje buvo kitaip; čia nebuvo šaukimo stoti į sąjungą. Čia viską sprendžiantis elementas, kaip ir dabar, buvo savo valia ir savo pasiryžimas. Šaulys savo noru ėmėsi ginklo, ir Šaulių sąjungos steigėjai nė neįsivaizdavo šaulio be ginklo . . .

Žiauri lemtis ištiko pasaulį, ir Europą, ir Lietuvą. Antro pasaulinio karo laimėtojai begėdiškai, niekšišškai ir klasingai atidavė tironijos giljotinoms laisvas ir garbingas, istorijas turinčias tautas. Nebėra Lietuvos nepriklausomos valstybės. Nebeveikia Lietuvos kariuomenė tautos idealams ginti.

Stovime ant mūsų valstybės laisvės griūvėsių. Tironija plinta pasaulyje nestabdoma, nesulaikoma, ir tironija, atrodo, skuba prie savo liepto galo . . . Azijoje, Afrikoje, Lotynų Amerikoje, Jungtinių Amerikos valstybių pašonėje . . .

Ir su nuostaba matome, kad tokiose tautų ir valstybių laisvės sutemose idėjiniai Lietuvos Šaulių sąjungos pagrindai gaivalingai išliko. Šauliai ėmė burtis vienas prie kito. Laisvame pasaulyje ėmė gaivalingai steigtis šaulių būriai ir kuopos ir visa sudėtingoji jų organizacija. Šaulys ir be ginklo ginkluotas. Jo ginklas dabar idėja, jo laisvės teritorija žydi po sąjungos vėliavomis. Tautos laisvės problemomis gyvena Šaulių sąjunga už Tėvynės sienų, svetur. Ir dabar šauliai yra stipriai ginkluoti: jų ginklas—atsidavimas šauliškai idėjai.

Kai Lietuvos Šaulių sąjunga minėjo savo keturiasdešimt penkerių metų įsikūrimo sukaktį, Los Angeles mieste buvo įsteigta šaulių ideologijos organizacija. Apie tai mums, mieli broliai ir sesės, papasakos kiti prelegantai . . .

Iševijoje įvyko šaulių pasaulėžvalgos atgimimas — šauliai užsieniuose neketina organizuoti desantų ir Baltijos jūros pakrantėse rengti D-Day kautynių. Tai viskas fantazija. Šauliai puoselėja kitus ginklus — patriotizmą ir tai yra jų nauja paskirtis. Jie nori burtis: vienamintis prie vienaminčio.

Jie sudarė kultūrinės veiklos šaulių kariuomenę.

Šaulys Mikas Mikelkevičius savo atsiminimuose rašo, kad 1919 metais birželio mėnesį jis pirmą kartą buvo pamatęs sąjungos steigėją Vladą Pūtvi. Baigus rikiuotės pratybas, į šaulius prabilo Pūtvis. Jis kalbėjo, rašo Mikelkevičius, “apie dvasinio priešo nugalėjimą, apie vidaus ir dvasios patriotizmą”.

Viskas tai man atrodė “fantastiška”, prisipažįsta Mikelkevičius. Toji spontaniškoji Pūtvio kalbėlė, kaip dabar matome, buvo vydušiškos savižvalgos reikalo skelbimas. Tai buvo numatymas, kad nevien tiktai materialiniu ginklu gali ginkluotis žmogus. Jis ginkluojasi mintimis, patriotizmo idėjomis, savo būdo auklėjimu. Tai buvo šauliškos

idėjos kūrėjo kalba, kuri buvo skirta ateičiai, mūsų gyvenamai dabarčiai. Tada, 1919 metais, kariškų pratybų metu, Pūtvis prašneko apie tą tolimą ateitį, kuri yra tikrovė čia, prie Pacifiko, Los Angeles mieste, įsteigus čia šauliškos idėjos organizaciją . . .

Evangelijoje pasakyta “kur jūs suėjote mano vardu, esu jūsų tarpe”. Lygiai ir šauliuose: idėjos vardan, Lietuvos meile vedini, suėjome, ir Lietuva mūsų tarpe.

Antrame savo raštų tome Vladas Pūtvis rašo, lyg pramatęs tada tautos nelaimės:

“Gera valstybė tautai reikalinga, bet tauta neturi užmiršti, jog jei valstybė žūsta, ji gali daug kart būti atstatyta iš naujo, kaip mašina. Jei žūsta tauta, tai jau žūsta amžinai.”

Šita išmintimi dabar turi gyvuoti šauliai.

Sueidami drauge minėjimuose, pobūviuose, kultūrinės veiklos vakaronėse demonstruojame savo susidomėjimą idėjiniu tautos būvimu. Nesame savo žemėje, bet turime likimo dovaną. Tai veikimo laisvė. Tai veikimo iniciatyvos laisvė. Ir kalbos apie šauliškas idėjas, apie lietuvių kultūros temas, yra pozityvus veikimas, nelyginant taiklaus šaudymo pratybos.

Baigiant šį žodį, kuris buvo skirtas šauliškos idėjos paskirčiai svetur, už Tėvynės sienų, tenka grįžti prie tolimą ateitį pramatančių Vlodo Pūtvio pareiškimų: “Tauta žiūri ir organizuojasi atsižvelgdama į tolimą ateitį ir sulig tuo stengiasi surišti savo ateities vagą su paties absoliuto labu, ir sulig tuo nustato šios dienos žingsnius . . .”

Dėkoju kuopos pirmininkui Juozui Pažėrai už pasiūlymą man tarti šį žodį ir tamstoms, sesės ir broliai, už dalyvavimą šiame pobūvyje.

Šiais olimpiados metais jaučiamės olimpinės liepsnos nešimo estafetės dalyviai. Mes nešame šauliškos idėjinės olimpiados liepsną, tvirtai tikėdami, kad ji stebuklingai, mums dar neatspėjamai, pasieks laisvos Lietuvos ribas . . .

O mes, kaip numatė Pūtvis, deriname savo žingsnius su didinga istorijos eiseną. Mes žinome istorijos kaitas, nesame svajotojai. Mes tikime laisva Lietuva, mes laukiame jos laisvės aušros . . .

BROCKTON, MASS.

Martyno Jankaus kp. šauliai pagerbė garbingą šaulį, visuomenininką Aleksandrą Mantautą, sulaskusi 90 m. amžiaus

1985 m. kovo 17 rytą iš Brocktono šaulių kp. valdyba Emilijos ir Romualdo Bielkevičių vairuojamu auto-

mobiliu vykome į Putnamą, pagerbti kuopos garbės narį A. Mantautą, kuris jau keleri metai N.P.M. seserų “Matulaičio” globos namuose. Prie atvykusiųjų Bielkevičių, St. Gofensienės, O. Eikinienės ir E. Ribokienės prisijungė rekolekcijas užbaigę kp. p. kas Juozas Stašaitis, išd. A. Šeduikis ir kiti rekolekcijų dalyviai. Į tėvo pa-

gerbimą atvyko sūnus prof. dr. Vaidutis Mantautas su miela žmona rentgenologe Šimulynaite-Mantautiene.

Po gražių tradicinių gavėnios pamaldų — Graudžių verksmų, pravesėtų vienuolyno kapeliono kun. Valdemaro Cukuro ir seselių, giedamų visų dalyvių koplyčioje, seselės pa-

kvietė jubiliatą ir svečius pietų. Pietų metu buvo pagerbtas Aleksandras Mantautas.

Sukalbėjus maldą, Martyno Jankaus kp. pirmininkas J. Stašaitis visus pasveikinęs, supažindino su sukaktuviniu, jo netrumpo gyvenimo plačiais keliais, pavadindamas A. Mantautą didvyriu, kuris už dviejų dienų peržengs garbingo gyvenimo 90 metų slenkstį.

Aleksandras Mantautas gimė 1895 m. kovo 19 d. Paukščių km., Žaslių vls., Trakų aps. Mokėsi Trakuose, vėliau Vilniaus gimnazijoje ir 1916 m. baigė Tiflise, Rusijoje karo mokyklą. Grįžęs Lietuvon 1925 m. baigė specialius rusų karininkams kursus, buvo pakeltas į Lietuvos kariuomenės leitenanto laipsnį ir paliktas atsargoje.

Svarbesnieji A. Mantauto gyvenimo įvykiai. 1917 m. dalyvavo lietuvių atstovų suvažiavime Tiflise, kame buvo išrinktas Lietuvių Tarybos pirmininku. Vėliau toji Taryba tapo Lietuvos atstovybe Tiflise 1918 - 1920. Atstovybėje jis buvo 1-ju sekretoriumi, o vėliau paskirtas Tifliso konsularinio skyriaus vedėju. Taigi, čia turime bene vienintelį Nepriklausomos Lietuvos konsularinės tarnybos narį. Grįžęs į Lietuvą 1922 m. įstojo į Lietuvos Šaulių Sąjungą. Buvo Vlodo Pūtvio artimas bendradarbis. Vedė Sofiją Pūtvytę.

1923 m. dalyvavo Klaipėdos Krašto sukilime. Buvo ryšininku tarp Mažosios Lietuvos gelbėjimo komiteto, kuriam vadovavo Martynas Jankus, su Lietuvos Šaulių Sąjunga. Tas darbas buvo labai svarbus, nes LŠS buvo pavestas to sukilimo visos organizavimas. Prijungus Klaipėdą prie Lietuvos, Mantautas važinėjo po Klaipėdos kraštą ir steigė šaulių vienetus. Jam talkino Jonas Vanagaitis. Vėliau tapo Klaipėdos Krašto Rinktinės pirmininku. Ilgą laiką buvo LŠS organo "Trimitas" redaktoriumi.

Laimingai pergyvenęs 1-įjį bolševikmetį, 1944 m. su šeima pasitraukė į Vakarų ir 1949 m. apsigyveno JAV, Brocktone, Mass. Čia su žmona įsivijo atkurti LŠST. Ta svajonė išsipildė 1954 m. A. Mantautas buvo laikiniosios LŠST CV pirm. ir įsikūrusios LŠST pirmuoju pirmininku.

A. Mantautas redagavo ir išleido

Tremties Trimitas sveikina garbingąjį sukaktuvininką 90-metį LŠS veteraną, buvusį Nepriklausomaj Lietuvos Trimito redaktorių, Vlodo Pūtvio raštų redaktorių, pirmąjį atsikūrusios Lietuvos Šaulių Sąjungos Tremtyje redaktorių ALEKSANDRĄ MANTAUTĄ, pradėjusį naująjį savo amžiaus dešimtmetį. Linkime dar energingam ir sveikam toliau dirbti Šaulių Sąjungai.

T.T. REDAKTORĖ

Marijos N. Pr. Seserų Dangaus Vartų kapinėse prie a. a. Sofijos Pūtvytės - Mantautienės kapo. Iš k.: O. Eikinienė, E. Ribokienė, sukaktuv. A. Mantautas, sūnus Vaidevutis, St. Gofensienė, A. Šeduikis; klūpo — sūnaus žmona ir J. Stašaitis, Martyno Jankaus Šaulių kp. pirmin.

Vlodo Pūtvio raštų II ir III tomus, Lietuvoje buvo parašęs Vlodo Pūtvio biografiją, bet nespėjo atspausdinti. Tremtyje su žmona parašė Vlodo Pūtvio biografiją ir tas veikalas sudarė I-įjį Vlodo Pūtvio raštų tomą. LŠST išleido tą biografiją ir raštus vardu "Vlodo Pūtvio Gyvenimas ir Jo Parinktieji Raštai". Didelę LŠST išleisto veikalą "Nepriklausomai Lietuvai" parašė A. Mantautas. Paruošė atsiminimus apie Klaipėdos Krašto sukilimą, keli lankai jau paruošti spaudai. Tie atsiminimai duos Lietuvos istorikams pilną vaizdą Klaipėdos Krašto sukilimo.

Garbingajam jubiliatui Martyno Jankaus sesės šaulės įteikė gėlių puokštę, kp. pirm. LŠST Vilniaus Rinktinės Kanadoje išleistą "Metraštį" ir lietuvišką juostelę ir įrėmintą Martyno Jankaus šaulių kuopos adresą. Visi sugiedojo "Ilgiausių Me-

tų". Jubilianto stalą puošė du tortai: šeimos ir M. Jankaus kuopos sesės St. Gofensienės puošnų kūrinių su žvaktėmis. Po linkėjimų ir nuoširdžių sveikinimų jubiliatas, marčios talkinamas, užpūtė žvakeles. Vaisinosi skaniais kepiniais su kava ir dalinosi prisiminimais.

Po malonių vaišių visi vyko į Dangaus Vartų kapines, kuriose ilsisi Sofija Pūtvytė — Mantautienė, mirusi 1984 m. balandžio 5 dieną. Šventės dalyviai jai nunešė maldų ir gėlių puokštę, jos kapą papuošė Lietuvos trispalve, fotografavosi prie laikino antkapio ir pasklido po seselių kapines lankyti pažįstamųjų. Tose kapinėse rado poilsį Lietuvos 20-jo amžiaus lietuvių tautai nusipelnęs asmenys: prof. J. Brazaitis, kun. Stasys Yla, kun. Vembrė ir kiti.

E. RIBOKIENĖ

VL. PŪTVIO - PUTVINSKIO MINĖJIMAS

Kovo 17 dieną, Sydney Dariaus ir Girėno šaulių kuopos valdyba surengė Lietuvos Šaulių Sąjungos įkūrėjo Vl. Pūtvio-Putvinskio 55 metų mirimo sukakties minėjimą. Ta pačia proga buvo paminėta Lietuvos Šaulių Sąjungos 30 metų įsikūrimo sukaktis tremtyje, tokia tvarka:

a) Išvakarėse, t.y. kovo 16 dieną, per Sydnėjaus lietuvių radijo valandėlę gražiai paminėta Lietuvos Šaulių Sąjungos įkūrėjo V. Pūtvio 55 metų mirimo sukaktis, iškelti jo nuopelnai Lietuvai ir paminėta Šaulių Sąjungos 30 metų įsikūrimo sukaktis tremtyje.

b) Kovo 17 dieną Lidcombe St. Joachim bažnyčioje 11:30 val. įvyko iškilmingos pamaldos. Šaulių kuopos šauliai su vėliava dalyvavo pamaldose. Pamaldų metu giedojo bažnytinis choras, vadovaujamas B. Kiverio. Prelatas P. Butkus pasakė šauliams pritaikintą pamokslą.

c) 3 val. p.p. Bankstovne Lietuvių Namuose įvyko iškilmingas minėjimas, kurį pradėjo š.k. pirmininkas S. Pačėsa. Lietuvos Šaulių Sąjungos įkūrėjas Vl. Pūtvis-Putvinskis pagerbtas vienos minutės susikaupimu. Invokaciją skaitė prelatas P. Butkus. Paskaitą skaitė šaulių kuopos pirmininkas S. Pačėsa. Eilėraščių, Tėvynės prisiminimas, skaitė šaulys J. Slavikauskas.

d) Oficialiai daliai pasibaigus, Šv. Kazimiero 500 metų mirimo sukakties proga su Lietuvos vaizdais iš šv. Kazimiero gyvenimo buvo rodomas filmas, pagamintas šaulio Prano Sakalausko. Jam talkininkavo p. Kęstutis Ankus. Loteriją pravedė šaulys S. Pacėsa, o laimingus bilietus ištraukė šaulių kuopos talkininkė p. Danutė Ankienė.

Atvykusią į minėjimą asmenų skaičius buvo mažokas, nes sporto klubo "Kovo" vadovybė, neprisilaikydama Sydney organizacijos parengi-

mų kalendoriaus, tą pačią dieną surengė savo nario Vl. Daudaro mirimo metines; šventino antkapį ir Lietuvių namuose V. Daudaro vardo atidarė garbės sieną. Atlikus ceremonijas, visi dalyviai buvo pakviesti vaišėms. Ateityje tokie nesklandumai turėtų būti pašalinti.

S.P.

Vytauto Didžiojo šaulių rinktinė Čikagoje

Vytauto Didžiojo šaulių rinktinės meno kuopelė, vadovaujama J. Petrausko, š.m. kovo mėn. 24 d. suvaidino Kielės 3-jų veiksmų komediją "Jaunystės Eleksyras". Žiūrovų prisirinko apie 170. Visi vaidintojai savo roles atliko gerai. Publika smagiai pasijuokė.

Po vaidinimo moterų vadovė sesė M. Dapkienė su talkininkėmis paruošė kavutę su užkandžiais. Visi dalyviai smagiai praleido popietę ir draugiškai pabendravo.

K.J.

"Jaunystės eleksyro" vaidintojai iš k. į deš.: S. Rudekas, V. Bražionis, R. Tolis, S. Kepuraitienė, V. Stašaitienė, J. Bagdžius, vadovas J. Petrauskas, mot. vadovė M. Dapkienė ir sekr. J. Mackonis.

ANTANAS SUKAUSKAS SUKAKTUVININKAS

“Kario” žurnalo skaitytojams, ma- nau, pravartu žinoti apie ilgame- čius šaulius, kurie nuo pat jaunystės Lietuvoje priklausė šaulių organizaci- cijai ir iki šios dienos tebėra ištikimi šaulių idėjoms, išėivijoje virš trisde- šimt metų priklausydami šiai orga- nizacijai. Šešiasdešimt metų būti šauliu nėra dažnas atvejis išėivijos šaulių gyvenime. Šitokiu yra Antanas Sukauskas, tyliai ir ramiai šešias- dešimties metų sukaktį švenčias kaip šaulys, priklausęs šaulių organizaci- jai Lietuvoje, Vokietijoje ir dabar čia išėivijoje.

Antanas Sukauskas prieš šešiasde- šimt metų įstojo į Radviliškio šaulių dalinį. Tada Antanas, dar prieš kari- nės prievolės atlikimą, jau pasižymė- jo šaudymo primenybėse ir jose jau buvo laimėjęs pirmąsias vietas. Bū- tiną bei privalomą karinę tarnybą atliko aviacijos daliniuose. D.L.K. Al- girdo antrame pėstininkų pulke Šan- čiuose baigė devynerių mėnesių mo- komąją kuopą 1930 m. ir sugrįžęs į aviacijos dalinį, darbavosi su jau- nesniais kariais kaip aviacijos jaun. puskarininkis. Būtinioje tarnyboje pasižymėjo trumpų distancijų bėgi- mu ir granatos į tolį metimu, už ką aviacijos vadovybės buvo apdovano- tas atžymėjimo medaliu. Kariuome- nėje mėgo modeliuoti lėktuvėlius, iš kurių pašymėtinas gen. Gustaičio “Ambo” IV, “Fiet” ir kiti. Išėjęs į atsargą, įsijungė Kaune į Pūtvio šaulių dalinį, kiek vėliau priklausė Telšių šaulių daliniui ir Klaipėdoje buvo geležinkelio šaulių dalinyje. Šaulių daliniuose pasižymėjo šau- dymo rungtynėse dažnai laimėdamas pirmąsias vietas.

Atvykęs į JAV ir įsikūręs Detroite, įstojo į “Švyturio” jūros šaulių kuopą, kurioje iki šios dienos darbuo-

įsi ir eilę metų priklauso valdybai. 1975 metais A. Sukauskas šaudymo pirmenybėse iš 20 kalibro laimėjo trijų padėčių pirmą vietą. “Švyturio” jūros šaulių kuopa yra apdovanojusi šaulių žvaigždės medaliu ir yra pakė- lusi jį dalinio garbės nariu. Dabar valdyboje yra atstovu spaudos reika- lams. Be to, priklauso Detroito Ka- rių - ramovėnų skyriui ir Amerikos Lietuvių Tarybai, kuri Antaną yra apdovanojusi žyminiu už visuomeni- nę veiklą.

Antanas Sukauskas D.L.O. Centre buvo valdybos nariu, išdininku ir dvejus metus yra buvęs pirmininku. Jau virš tris dešimt metų, kai An- tanas Sukauskas su kitais D.L.O. Centro Valdybos nariais organizuoja lietuvių dalyvavimą Pavergtų Tautų festivaliuose miesto centre, prie Detroito upės, kur lietuviškais or- namentais išpuošti nameliai patraukė svetimtaučių dėmesį: jie teiravosi apie Lietuvą ir čia pat gavo reika- lingų žinių bei informacijų. Taip pat pagrindinis Vasario 16-tosios minėji- mas kiekvienais metais buvo ir tebė- ra ruošiamas D.L.O. Centro valdy- bos, kurioje su pareigomis susirū- pinusį matėme A. Sukauską. Lietuvių spaudoje dalyvauja, aprašydamas Detroito lietuvių kultūrinę veiklą “Naujienose”, “Laisvoje Lietuvoje” ir retkarčiais parašo į “Kari”. Pri- klauso Lietuvių Žurnalistų Detroito skyriui ir Šv. Antano lietuvių para- pijai Detroite.

Antanas ir Bronė Sukauskai už- augino didelę ir gražią šeimą, iš ku- rios pažymėtinas sūnus Rimas (teisi- ninkas), efektyviai pasireiškęs D.L.O. Centro valdyboje pirmininko parei- gose.

Antanui Sukauskui linkime geros sveikatos ir dar daug metų darbuo- tis šaulių organizacijoje ir visuome- ninėje veikloje.

S. Slizys

Šaulys Antanas Sukauskas Jūros šau- lių šventėje Union Pier, Mi.

Lietuvos karaliaus Mindaugo šaulių kuopa Montrealyje

Kuopos narių metinis susirinkimas įvyko 1985 m. kovo mėn. 3 d. pa- rapijos salėje po iškilmingų pamaldų Aušros Vartų bažnyčioje. Šaulių in- tencijai šv. Mišias aukojo Jūros šau- lių “Neringa” kuopos kapelionas kun.

J. Aranauskas, S.J., dalyvaujant or- ganizuotai abiejų kuopų šauliams- lėms su Vilniaus Šaulių Rinktinės Kanadoje ir kuopų vėliavomis.

Kuopos p-kas Aug. Mylė, susirin- kimą atidaręs, pasidžiaugė, kad kuop- pos metiniam susirinkime dalyvauja (jau nebe pirmą kartą) ir Jūros šau-

lių “Neringa” kuopos šauliai-lės, su kuriais po susirinkimo valgysime bendrus pietus.

Į prezidiumą pakviečiami į susi- rinkimą atvykę kuopos garbės šau- liai: Ig. Petrauskas ir J. Šiaučiulis. Jūros šaulių “Neringa” kuopos p-kas L. Balaišis tarė sveikinimo žodį. Taip

pat susirinkimą sveikino ir v. Š. Rnės p-kas J. Šiaučiulis.

Pakviečiami vėliavininkai, įnešamos vėliavos. Šaulių malda ir susikaupimo tylos minute pagerbiami už Lietuvos laisvę žuvę šauliai ir mirę kuopos nariai-rės, prisimenant ir S-gos įkūrėją — Vladą Pūtvį-Putvinskį.

Susirinkime dalyvauja net iš Kanados sostinės Ottawos atvykęs š. Klemensas Čepulis, kuris vietoj paskaitos skaitė Kario žurnale išspausdinto (berods 1977 m.) "Šaulys ir Politika" kai kurias minėtojo straipsnio ištraukas.

Atidžiai išklausius pareikštų ta tema minčių, Jūros šauliai-šaulės tęsė L. K. Mindaugo kuopos būstinėje metinį kuopos susirinkimą.

Pagal dienotvarkės 3-čią punktą sudaromas prezidiumas: Aug. Mylė — pirmininkas ir P. Gabrys — sekretorius. Paskutinio susirinkimo protokolą — perskaitė P. Gabrys. Protokolas — priimtas.

Seka pranešimai: a) kuopos pirmininko Aug. Mylės. (Ištraukos iš pranešimo svarbesnių įvykių). L. K. Mindaugo šaulių kuopą sudaro 72 nariai: 53 vyrai ir 19 moterų. Pristato kuopos valdybos sąstatą, kuri kaip matyti, kiek sąlygosleido stengėsi priimti 1984 metų veiklos planą išpildyti.

Buvo organizuoti aplankyti kuopos narių kapai. Dalyvauta Vasario 16-tos ir Birželio trėmimų - minėjimuose. Joninių šventės parengimas. Kuopos tradicinė gegužinė. Tautos šventės. Rugsėjo 8-tos ir kariuomenės šventės minėjimai. Naujųjų metų sutikimas. Knygų — Vilniaus Šaulių Rinktinės Kanadoje Metraštis 1954-1984 ir Tikroji Lietuva pristatymas Montrealio visuomenei.

b) Iždininko: referuoja A. Žiukas. Pateikdamas susirinkimui kuopos metinės veiklos pajamų ir išlaidų apyskaitas.

c) Šaudymo-sporto vadovo: B. Kasperavičiaus pristato - taiklaus šaudymo pirmenybėse dalyvavusius. Pakviesdamas kuopos garbės šaulį Ig. Petrauską įteikti laimėjusiems taurės — trofėjas. I-mą vietą laimėjo: Aug. Mylė.; 2-rą vietą: J. Šiaučiulis; 3-čią vietą: B. Kasperavičius ir 4-tą vietą: P. Gabrys.

d) Turto globėjo: referuoja Ig. Petrauskas, painformuodamas, kad šiuo metu kuopos bibliotekoje yra 849 knygos, kuriomis kiekvienas kas tik mėgsta skaityti — gali pasinaudoti. Dalis knygų sandėlyje. Biblioteka turi — 1420 knygų.

e) Revizijos komisijos: sekretorius P. Gabrys perskaitė kuopos izdo — patikrinimo aktą. Už rūpestingą ir pasiukojantį darbą, tvarkant bei ugdant kuopos izdą, komisijos vardu rekomendavo susirinkimui, kad būtų išdininkui A. Žiukui pareikšta padėka.

f) Garbės teismo: referuoja J. Šiaučiulis. Kuopos garbės teismui neteko bylų spręsti. Visų pranešimai priimti be diskusijų.

Naujų narių tvirtinimas. Priesaika: pakvietus Jūros šaulių "Neringa" kuopos kapelioną kun. J. Aranauską, S. J., priesaiką atliko į L. K. Mindaugo šaulių kuopą įstojęs Alinauskas Gasparas.

Aptartas Lietuvos Šaulių Sąjungos Tremtyje Atstovų suvažiavimas kuris įvyks 1985 m. balandžio 27 - 28 dienomis Chicagoje. Išrinkti atstovai.

Pristatomas susirinkimui darbštus kuopos menininkas dail. š. A. Vazalinskas, kuris pakeltas į kuopos garbės šaulius.

Įteikiamas Vilniaus Šaulių Rinktinės Kanadoje 1954 - 1984 Metraštis Bronei ir Jonui Malaiškai už talkininkavimą kuopos scenos mėgėjų grupei (1971 - 73) paruošiant vaidinimus. Įteikti knygą pakviečiamas tuo metu buvęs kuopos p-kas ir dalinai režisierius Viktoras Sušinskas.

Š. rėmėjas J. Malaiška, atsirevanšuodamas, įteikė kuopai Trimitą.

Knygos — Veidu į Šiaurę (II Pasaulinio karo prisiminimai) išleidimui organizuojamam Fondui, Aug. Mylei pasiūlius, priimtas nutarimas — paskirti iš kuopos izdo šimtą dolerių.

Susirinkimo uždarymas. Pakviečiama — vėliavų tarnyba, grįžta iš būstinės Jūros šaulių "Neringa" kuopos šauliai-lės. Po Lietuvos Himno, išnešamos vėliavos. Susirinkimas — uždaromas.

Seka abiejų kuopų bendri pietūs — vaisės. Tik neša sesės, tik krauna ant stalų įvairius patiekalus, kuriuos paruošė, neseniai į kuopą įstoję: Stasys ir Genė Rimeikienė.

Besivaišinant, jūreiviai su pėstininkais prisiminė artejančius kuopų numatytus parengimus, pažadėdami vieni kitiems šaulių parengimuose dalyvauti.

P.G.

VLADO PŪTVIO - PUTVINSKIO IDĖJINIS PALIKIMAS

(Jo 56 metų mirties sukakčiai)

STEPAS JAKUBICKAS

Šaulių Sąjungos įkūrėjas Vladas Pūtvis-Putvinskis mirė 1929 metais kovo 5 dieną. Pagal dr. J. Matusą, Trimitas 1937 m. kovo 5 d., Pūtvis - Putvinskis yra pasakęs, "jog netikęs kapo papuošimas ašarom ir kerpais". Šaulių Sąjungos įkūrėjas būdėjos pigių ašarų ir dejavimų. Jis, būdamas kūrybos ir veiklos vyras, troško, kad visuomet, ir po jo mirties, eitų gyvas, kūrybinis darbas.

Dirbti lietuvių tautos garbei — tai pirmasis ir didžiausias Pūtvio - Putvinskio palikimas. Šitą reikalavimą jis išreiškė labai drąsiai ir reikšmingu posakiu: "Prakeikta ta tauta, kuri nelaiko savęs rinkta!" Vadinas, ir lietuvių tauta turi žinoti esanti Dievo išrinkta. Išrinkta ne todėl, kad būtų už kitas aukštesnė ar kilnesnė, bet kad sukurtų ką vertingo ir brangaus. Kitaip — lietuvių tauta nustoja buvimo. Taigi tasai išrinkimas yra uždavinys ir priedermė kurti. Lietuviškumas mūsų sąjungos steigėją buvo perėmęs ligi slapčiausių sielos gelmių. Jis norėjo, kad tautos garbės ir kūrybos pajautimas kažkokiu mistiniu saitu sujungtų visus Lietuvos sūnus ir dukteris. Tų siekių pradinių kai ir gaivintojai turi būti šauliai ir šaulės.

Būti gerai žmonėmis yra antras jo palikimo posmas. Tą sakinį išreiškus kas dieną vartojama kalba — "gerai eiti savo pareigas". Visoks nešvarumas ir nesąžiningumas turi būti pašalintas. Matydamas, kaip kartais nusižengiama šiam reikalavimui, Pūtvis pravirkdavo visu savo protu, visa siela, visa širdimi! Jis apie tai rašė atvejų atvejais. Apsileidimą amžino atminimo vyras nesidrovėdavo vadinti stipriais baramais žodžiais. Skaitydamas Pūtvio raštus jauti, lyg gyvas jis kalbėtų, kad šau-

liai būtų pilietinio ir dorinio švarumo pavyzdžiais. Jis neužmiršo šeimos, nei vaikų. Jaunuomenės auklėjimas, anot jo, turi remtis veiksniu ir drausme. Be drausmingumo iškrinta ir dorinė ir visokia kitokia tvarka.

Trečias jo palikimas — pamėgti ginklą. Putvys - Putvinskis pajuto ginklo garbingumą, kaip tarnaujanti ginti tautai, o ši yra sutelktinė gėrybė. Kaip kraujas yra žmogaus organizmo gyvybės ženklas, reiškiąs ir tautos gyvybę. Sąjungos įkūrėjo dėsnis — kad kiekvienas lietuvis nelenktų sprando po svetimu batu, bet grobikui atstatytų žibantį plieną. Garbingo lietuvio rankose ginklas būtinai turi paklupdyti niekšingą priešą.

Ketvirtas dalykas garbingame Pūtvio - Putvinskio palikime yra lietuviškas pasiryžimas. Anot jo, dvasia tai viskas. Jei žmogus išugdo savyje ryžtą, tai jau beveik viskas padaryta. Dėl to jis reikalauja, kad lietuviu, ypač šaulio dvasia būtų stipri. Paskui jau savaime viskas išsispręs. Labai tiksliai Putvis klausia: "Ką reiškia ginklas menkadvasio kareivio rankose?" Iš tikrųjų, nieko. O jei dvasia galinga, tada, jei ir ginklo neturėsi, pajėgsi save ir Tėvynę apginti. Dėl to šaulių (kuriuos jis mėgo vadinti broliais ir sesėmis) tėvas reikalauja žinoti savo tautos istoriją ir branginti gražiąją mūsų kalbą. Norėdamas pabrėžti jos kilnumą ir visam lietuviškumui svarbumą, ją pavadino net šventa. Pūtvis lietuviškumą suprato lyg kokį mistišką dalyką. Lietuvio dvasios stiprinimui tarnauja mokslas, daina, teatras, sportas ir kiti panašūs veiksmai. Be jų Pūtvis neišsivaizdavo Šaulių Sąjungos. Mat, visi tie dalykai ugdo lietuviškumą ir dvasinį stiprumą. O tai yra Lietuvos nepriklausomybės siekių gyvenimo pagrindas. Tik sąmoningas lietuvis sugebės galingai vartoti šautuvą ar lėktuvą.

Tokioje dvasioje išugdytas pasiryžimas yra nenugalimas. Dvasios milžinas Pūtvis - Putvinskis tuo buvo nepalaužiamai įsitikinęs. Štai jo žodžių perlai: "Jūsų likimas — jūsų rankose... Išties mūsų tautos ir mūsų pačių jėgos ir galios yra didelės, bet jos neveikia, ligi jų nesukels pasiti-

Vladas Putvinskis - Pūtvis
1927 m. Grauzikuose

kėjimas ir siekti pasiryžusi valia... Aš linkiu jums, kad jūs patys užkariautumėt laimę, kad bendru darbu, rangioje, drausmingoje brolių sutartinėje kurtumėt šviesią ateitį mūsų tėvynei. Nėra tokios jėgos pasaulyje, kuri galėtų pavergti tautą tvirtai pasiryžusią ginti savo nepriklausomybę."

Pūtvis - Putvinskis nors buvo dvarininkas bajoras, bet jau prieš pirmą pasaulinį karą susibičiuliavęs su kaimo žmonėmis, su ūkininkais, reiškė liaudies arba kaimo žmonių reikalus. Pūtvis — Putvinskis, ryžtingai nusišukęs nuo lenkomanų bajorų, kovojo prieš tautos lenkinimą. Lietuvišku keliu jis ėjo nieko nepaisydamas. Jis siekė ir reikalavo, kad visi nelygumai ir šnairavimai būtų paskandinti, kad tarp lietuvių vienybė žydėtų. Vladas Pūtvis-Putvinskis buvo vyresnės kartos žmogus, bet jis veikė su jaunimu. Todėl ir jam mirus ir tautos nelaimės atveju šauliškas darbas tęsiamas toliau. Jis sielos gilumoje nujautė, kad vyresnioji ir jaunesnioji karta turi eiti koja į koja vieningai. Vyresniųjų didžiausias mintis turi vykdyti jaunieji. Lyg motina: ji savo kūnu ir krauju išugdo vaiką, o šis paskui ją remia ir globoja. Didžiojo kūrėjo dvasia ir dabar išeivijoje veikia šaulių tarpe. Todėl jo palikimai mums visiems uždeda pa-

reigą. Galiausiai Putvio paskutinis palikimo patarimas — nuolat žengti pirmyn. Lyg ugnimi degina jo žodis: būti — reiškia kilti. Vadinasi, ugdyti naujas mintis, naujus sumanymus ir juos vykdyti. Kitaip prasideda merdėjimas. 1925 m. visuotiniam Šaulių Sąjungos suvažiavimui Pūtvis sakė: "... Mes neturim atsilikti, bet turime stengtis bėgti pirmyn!" Čia jis yra nepamainomas pavyzdys. Jis rėmė šaulių namų statybą, aviaciją, o savo gyvenimo paskutiniais metais sakė: "Kas nemokės kilti, turės žūti — Kas ne aklas, numano, kad ateina oro mašinų gadyne. Kas suvaldys orą, turės žemę ir ateitį". Reikia stebėtis jo numatymu tų dalykų, kurie po penkiasdešimts šešių metų pilnumoje pildosi. Ir tos Vlodo Pūtvio-Putvinskio mintys nepasens ir po šimto metų. Į savo dienaoraštį Pūtvis yra įrašęs: "Pasiėkti Dievą galima tik darbais". Šitą dėsnį jis vykdė kančia ir prakaitu. Jis dirbo lietuvišką darbą, nors sulenkėję giminės ir kaimynai jį išskyrė iš draugijos ir laikė lenkų išgama. Dar prieš pirmąjį pasaulinį karą jis kūrė slaptas lietuviškas mokyklas. Už lietuviybę ir laisvę sėdėjo kalėjime, buvo ištremtas į Rusijos gilumą. Prieš mirtį Pūtvis skundėsi gydytojui: "... Ne tiek fiziniai skausmai mane kankina, kiek didžiulis moralinis skausmas, kad negaliu baigti įvykdyti taip svarbų tautos idėjai sutikti paruošiamąjį darbą". Jis ir merdėdamas vis sielojosi tautos reikalais ir sustingo su žodžiais lūpose: "Neliūdėkite man mirus, bet spieskitės visi krūvon, Lietuvos vaikai, ugdykite savo širdyse tautos idėją"! Todėl visų lietuvių, ypač šaulių yra šventa pareiga vykdyti didžiojo lietuvio palikimą siekiant Lietuvai laisvės.

Lietuvos kariuomenės ir
Šaulių sąjungos veiklos
nuotraukų labai laukia

KARIO redakcija

UGNIES DAINA

Trijų veiksmų drama
Prologas ir epilogas

ANATOLIJUS KAIRYS

Jaunimas — nuo 17 iki 20 metų:

ROMAS KALANTA

LINAS, jo brolis

JUOZAS, jo netikras brolis (28 m.)

RIMA, mergaitė kaimynijoje

GAILĖ, VIRGA, VYDAS, UNTĖ, Romo draugai

MILICININKAS I ir Milicininkas II, vyresni

Keli statistai

Vieta — Kaunas, 1972 m. gegužės mėn.

PROLOGAS — Kalantos namų gatvės kampas po
metų, dvejų, trejų . . .

PIRMAS VEIKSMAS — Parkas už miesto gegužės
1 dieną.

ANTRAS VEIKSMAS — Savo namų kieme gegužės
7 dieną.

TREČIAS VEIKSMAS — Miesto sodas prieš teatrą
gegužės 14 dieną

EPILOGAS — Miesto sodas kasmet ir nuolat

PROLOGAS

(Vienoje scenos pusėje gatvės kampas ir iškaba PANERIŲ GATVĖ. Tokia pat iškaba scenos vidury, trečia kitame scenos šone ir t.t. Gatvė mažai apšviesta, tačiau parašai aiškiai matyti apie 3 metrų aukštyje. Vidurnaktis.)

Įeina VYDAS ir GAILĖ, apsidairo.)

VYDAS. Nieko nėra.

GAILĖ. Tyliau.

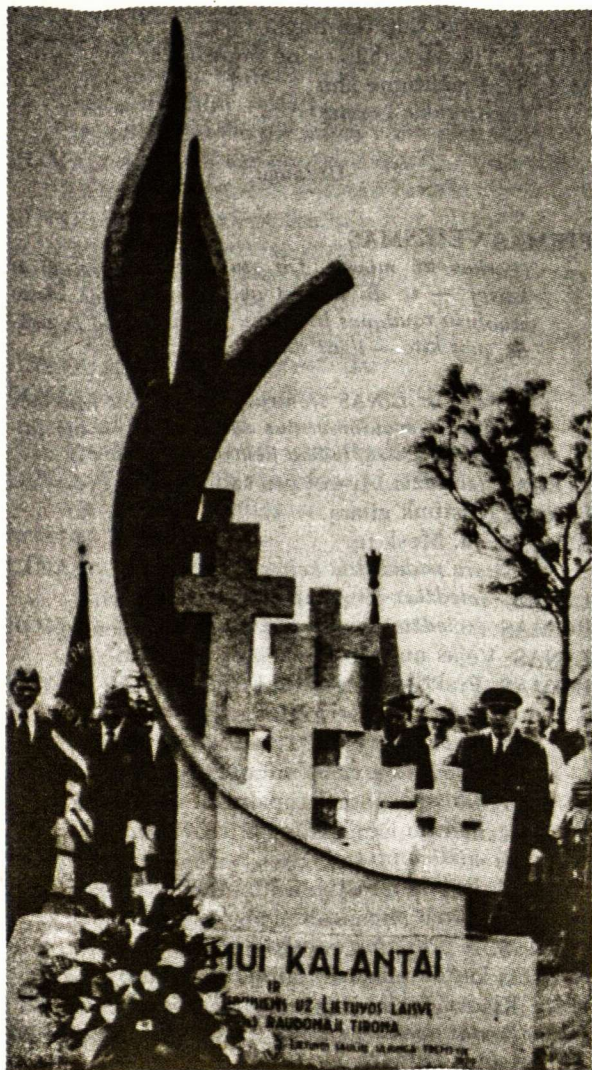
(VYDAS pasilenkia, GAILĖ šoka ant jo pečių šis atsistoja kartu pakeldamas ir mergaitę. GAILĖ uždeda lentelę KALANTOS ant PANERIŲ, nušoka nuo VYDO pečių. Apsidairo. Eina prie sekančios gatvės lentelės, ją pakeičia tokia pat būdu, tada eina prie trečios ir t.t. Klausos.)

VYDAS. kažkas ateina.

GAILĖ. Mus seka.

(Jie pasislepia tamsoj. Tyla. Įeina du milicininkai. Jie stebi, pamato pakeistą gatvės pavadinimą, kurį laiką žiūri.)

MIL. I. Matai?

Čikagos lietuvių kapinėse šauliai pastatė
paminklą Romui Kalantai

1972 m. gegužės mėn. 14 d. Kauno teatro sode gyvybės aukos liepsnoje susidegino jaunas moksleivis Romas Kalanta, šaukdamas "Laisvės Lietuvai!"

Su rašytojo — dramaturgo Anatolijaus Kairio triveiksme drama, kuri šioje Kario laidoje pradeda spausdinti, pagarbiai prisiminsime heroiskai mirusį Romą Kalantą.

Reikia tikėtis, kad šis Anatolijaus Kairio kūrinys bus ne tik pasiskaitymui, bet bus išvestas ir į lietuviškojo teatro sceną. O tai jau būtų prasmingas Romo Kalantos aukos pagerbimas.

Red.

MIL. III. Kalantos gatvė.
(MILICININKAS I pasilenkia, antras stoja ant jo
pečių, nuplėšia KALANTOS ir priklįjuoja PANERIŲ
Tą pat daro nuimdami kitas lenteles.)

MIL. I. Tvarka atstatyta.

MIL. II. Kaip ilgam?

MIL. I. Nieko nėra amžino.

MIL. II. Jau metai praėjo, o vis dar . . .

MIL. I. Man regis jau du.

MIL. II. Laikas nežiūri į mūsų dantis.

MIL. I. Kas čia gyvena?

MIL. II. Kalantų namai ant kampo.

MIL. I. O . . . Aš ir užmiršau.

MIL. II. Neužmiršo partija, neužmiršo žmonės.

Budi dienos ir nakties metu.

Trys pamainos saugo ir neišsaugo.

MIL. I. Ir ten pakeista, žiū . . .

Kalantos gatvė į Panerių!

MIL. II. Visai nakčiai darbo užteks.

(Nusiskubina. Tyla.)

*Iš tamsos išneria UNTĖ ir VIRGA. Žodžio
netarę jie pakeičia visus gatvių pavadinimus
iš PANERIŲ į KALANTOS — ir dingsta. Tyla.
Įeina tie patys milicininkai šluostydami prakaitą,
jie norėtų pailsėti. Bet . . .*

MIL. I. Jurgiuk!

MIL. II. Tik nuėmė!

MIL. I. Velnias pakeitė!

MIL. II. Tu sakai — čia vaidenasi?

MIL. I. Nei balso, nei žingsnio—

o štai kas padaryta!

Jeį ne velnias, tai kas?

Žmogus neatėjo, pasivertęs dvasia.

MIL. II. (kiek išsigandęs.)

Velniai nekeičia vardų—

Tik nusineša, kas jų.

MIL. I. Anuo metu, kai atsitiko . . .

MIL. II. Kada?

MIL. I. Tada, kada įvyko.

MIL. II. Kur įvyko?

MIL. I. Vaikinas susidegino . . .

MIL. I. Aš, nieko nežinau,

Aš nieko negirdėjau.

MIL. I. Kažkoks tipelis—

Iš gatvės Panerių.

MIL. II. Ilgaplaukis?

MIL. I. Romas Kalanta.

MIL. II. Psichopatas!

Dabar tokių daugybė matos.

(Pakeičia gatvių vardus tylėdami.)

MIL. I. O neretai didieji ponai

Apšaukia ir sveikus ligoniais.

MIL. II, (susidomėjęs draugo sugestija.)

Papasakok man, draugās, jei žinai,

Kada ir kaip ten buvo.

MIL. I. Tik nė žodžio — nė mu-mu . . .

MIL. II. Pražūtume abu.

(Pasitraukia į tamsą)

Uždanga

PIRMAS VEIKSMAS

(Parkas už miesto. Du stuobriai — dešinėj ir
kairėj — ir du kelmai avanscenoje. Ant vieno
stuobrio raudonas brėžinys: penkiakampė žvaigž-
dė, prie kito — ilgas suolas.)

ROMAS ir LINAS treniruojsi leisdami rankines
strėles — svaidomuosius aštriagalius — vis tai-
kydami į centrą, tačiau jiems nesiseka.)

ROMAS, (sviedžia.) Ir vėl pro šalį.

LINAS. Nusiimk gitarą.

ROMAS. Ja. Mesk tu.

(Gitarą padeda ant kelmo nuošaliau.)

LINAS. (sviedžia.) Nepataikiau.

ROMAS. (sviedžia.) Nelengva pataikyti į centrą.

LINAS. Vėjas nunešė.

ROMAS. Praktika. Kartok, iki išmoksi.

O išmokęs — kartok, kad neužmirštum.

(linas sviedžia)

Ir tavo strėlė vėjas nunešė.

LINAS. Man šis sportas nepatinka.

Išsinėriaus iš peties.

(Jis miklina ranką.)

ROMAS. Reikia įprasti.

LINAS. Geriau pagrok, Romai.

ROMAS. Ir prie gitaros reikia praktikos—

Iš karto nepagrosi taip gražiai.

Klaus, taktas — viens, du, trys . . .

(Romas derina gitarą ant kelmo atsisedęs, Linas
stebi jo pirštus.)

LINAS. Nieko nėra lengva,

Nieko paprasta, matau.

Aš norėčiau taip mokėti . . .

ROMAS (skambina ir dainuoja.)

Pro bažnyčių grįstas kelias,

Į bažnyčių — vos takelis . . .

LINAS. Išmokyk mane, Romai.

ROMAS. Ne pirštai groja, Linai—

Tavo siela ir širdis.

Jausk žodį, išgautoną,

Gitarą kaip abėcėlę išmok.

(Jis ima aukštesne gaida, Linas dar labiau palinksta
prie gitaros.)

Vergų minia ateina ir praeina—

O pėdsakų nelieka nė žymės.

Kas lenkia galvą, tas palenkia

Ir savo dvasią be garbės.

LINAS. Gausiu darbą —pirksiu gitarą.

ROMAS. Galvok apie mokslą, ne gitarą.
 LINAS. Aš noriu gitaros—
 Jos muzika patinka man.
 Aš noriu būti — vytis.
(Linas pabraukia per stygas visais pirštais.)
 ROMAS. Ar žinai, kas yra tie vyčiai?
 Algirdo, Kęstučio, Vytauto kariai.
 LINAS. Jau sakei vieną kartą.
 ROMAS. Vytis — laisvas vyras.
 Kaip dangus, kaip paukštis,
 Kaip vėjas laukuose.
 Tik savo tėvynei tarnauja.
 LINAS. Eikim pasitreniruoti dar.
 ROMAS. Jei nori būti vytis—
 Galėsi būti.
(Padeda gitarą, ima strėliukes.)
 LINAS. Laikas eiti į mokyklą
 Ir prisistatyti, Romai.
 ROMAS. Tu manai?
 LINAS. Gegužės pirmoji — diena . . .
 Susirinkimas, paradas, eisena.
 ROMAS. Vytis — nieko nebijo.
 Jis daro tai, ką nori.
 LINAS. Bus negerai, pamatysi.
 ROMAS. Mes — vergai. O vergui
 Nebus nei geriau, nei blogiau.
 LINAS. Vergas aš nesijaučiu.
 ROMAS. Mums viską draudžia — mes vergai!
 Negalim pakeisti mokyklos.
 Nei vietos, nei darbo.
 Negalim lankyti bažnyčios,
 Nei eiti, kur veda galva.
 Negalim skaityti, ką norim,
 Rašyti, kalbėti, klausyti žinių.
 LINAS. Gal todėl mamytė verkia.
 ROMAS. Pastebėjau, kaip gi ne.
 Ar klausei — ko ji verkia?
 LINAS. Klausti aš bijau.
 ROMAS. Tu bijai, o aš paklausiau.
 Atsakyti ji nedrįsta.
 Aš žinau — ji bijo :
 Gitaros mano ir ilgų plaukų,
 Ir viso to, kas draudžiama.
 Tai vergystė, Linai.
 LINAS. Ašaros jai nepadės.
 ROMAS. Nelaiminga ji, nelaimingi mes—
 Taip ir nešame kančių marias.
 Kol jos dienos prašviesės,
 Baimė jai akis išės.
 LINAS. Kasgi kaltas, Romai?
 ROMAS. Raudonoji žvaigždė!
(Sviedžia strėlę niršulingai.)
 LINAS. Raudonoji žvaigždė! Ji kalta!
(Sviedžia ir jis nepatenkintas.)

ROMAS. Ji — mūsų nelaimė.
 Drąsiai — į centrą!
 Tu jau vytis, Linai.
 LINAS. Aš jau vytis?
 Romai . . .
(Pasigirsta motorų urzgimas.)
 ROMAS. Atvažiuoja.
(Iš priešingų pusių įlekia du motociklai — vieną vairuoja VYDAS — ant užpakalinės sėdynės GAILĖ, kitą — UNTĖ, už jo nugaros — VIRGA. Gitaros merginoms už pečių. Visi apsirengę lengvai, pavasariškai — "jeansais", skirtingų spalvų marškiniais, ant kaklų skepetaitės, ilgi plaukai parišti juodais kaspinais . . .)
 UNTĖ. Ei!
 VIRGA. Romai!
 VYDAS. Ei!
 ROMAS. Nieko negirdžiu!
(Untė sustabdo motorą.)
 LINAS. Naujas?
 ROMAS. Eina gerai?
 UNTĖ. Nešasi, kaip partorgas iš Maskvos!
 LINAS. Tai velnias.
 VIRGA. Labas, Romai.
 ROMAS. Labas.
 GAILĖ. O mane matai?
 ROMAS. Labas.
 VYDAS. Kaip tau patinka mano asiliukas?
 ROMAS. Ir tavo naujas?
 VYDAS. Naujai nuplautas.
 GAILĖ. Visą dieną šveitė.
 VYDAS. Darom tūrą po Europą, ką?
 GAILĖ. Nustok sapnuot.
 VIRGA. Geriau po Afriką.
 UNTĖ. Vyrui, traukiam aplink pasaulį!
 GAILĖ. Liežuviais.
(Pastato motociklus toliau, nusiima gitaras. Virga ima svaidyti strėles, kiti apstoja ją ratu, drąsindami, patarnaudami.)
 VIRGA. Vienas, antras . . .
 UNTĖ. Ji pataikė!
 VYDAS. Į patį centrą!
 ROMAS. *(Linui.)* Eik namo, mama laukia.
 VYDAS. Ji — geriausias šaulys!
 UNTĖ. Gauni Lenino ordiną!
 VIRGA. Pasiimk sau!
(Svaidytojai keičiasi. Linas išeina. Romas ir Gailė ateina į avansceną, tuo tarpu likusieji svaido strėles pritemdytoje šviesoje.)
 GAILĖ. Sėskimės, Romai.
 ROMAS. Ko taip liūdnei nusiteikusi?
 GAILĖ. Pas mane buvo krata.
 ROMAS. O. Kada?
 GAILĖ. Užvakar. O vakar pas Virgą,

Pas dėdę, pas tetą.
Prasidėjo kratų epidemija.

ROMAS. Kas vykdo jas?
GAILĖ. Saugumas, žinai.
ROMAS. Ko jie braunasi?
GAILĖ. Visko ir nieko — baimės įvaryt.
Pas motiną vėliavą rado,
Pas dėdę — seną knygą.

ROMAS. Tardė ir tave?
GAILĖ. Aš namie nebuvau.
ROMAS. O tėvas?
GAILĖ. Aš tėvo neturiu.
ROMAS. Neturi? Kaip tai?
GAILĖ. Neturiu ir tiek.
ROMAS. Tai kur jis?
GAILĖ. Aš jo nemačiau. Niekada.
ROMAS. Gaile . . .
GAILĖ. Mama pasakojo — jį nušovė.
Kai aš gimiau — jis mirė.

ROMAS. Kare? (*Tyla*) Miške? (*Tyla*) Kalėjime?
GAILĖ. Ar tai svarbu?
ROMAS. Aš noriu žinoti.
GAILĖ. Kalėjime.
ROMAS. Už ką?
GAILĖ. Už vėliavą. Vasario 16
Iškėlė. Ir sugavo.
Aš gimiau vasario 18.
Jis norėjęs mane pamatyti—
Ir šokęs pro langą.
Saugumietis nudėjo.

ROMAS. Jis mirė už savo tėvynę.
GAILĖ. Jis mirė už mane.
ROMAS. Tai auką tik padidina.
Vėliava tautos, o žmogus—
Tėvynės simbolis.
GAILĖ. Žmogus — simbolis?
ROMAS. Tėvynės meilės. Mes visi.
Gyvi laisvės simboliai.
Mūsų gyvenimas — tik simboliai.
Laisvės ar priespaudos simboliai.
Viskas priklauso nuo mūsų.

GAILĖ. Tai baisu, Romai!
Kaip atskirti vertą simbolį—
Nuo beverčio daikto ar veiksmo?

ROMAS. Sąžinė sveria, sąžinė sprendžia.
Kas laiko beverčiu save,
Tam gyvenimas mūsų bevertis.
Tavo tėvo auka bus aukščiausia.

GAILĖ. Aš manau, aš manau . . .
Saugumas vėliavų ieškojo.
Prieš gegužės pirmąją.
Kas nors iškels ir sugadins paradą!
(*Prie jų VYDAS.*)

ROMAS. Gegužės pirmoji neverta aukos.

VYDAS. Kokios aukos, Romai?
ROMAS. Bet kokios, Vydei.
Ypač tokios,
Kuri reikalauja gyvybių.

VYDAS. Nesutinku, draugai.
Gegužės pirmoji — šventė neverta,
Tačiau tą dieną žiūri į mus
Visas apvalus pasaulis!

ROMAS. Atleisk, aš nežinojau.
VYDAS. Nėra ko atleisti.
ROMAS. Gailė irgi neturi.
Tai kur jie?
VYDAS. Po velėna.
GAILĖ. Kaip skaudu . . .
VYDAS. Kada prisimeni — skaudu,
Bet kai negalvoji — nieko.

GAILĖ. Ar galima negalvoti?
Kada tu negalvoji apie juos?
VYDAS. Kada dainuoju — negalvoju.
Vienas toks pamokė — vis dainuok,
Vis dainuok ir skambink.
Įsigijau gitarą, štai, nauja,
Išmokau groti ir sudėjau dainą.

GAILĖ. Sudėjai pats?
(*Vydas atsako galva.*)

VIRGA. Dainius!
GAILĖ. Padainuok, Vydei, padainuok.
VIRGA. Mes pritarsim.
ROMAS. Trauk, ko varžais?
Visi mes neturim tėvų.
VYDAS. Kad dar nebaigta . . .
ROMAS. Mes užbaigsim!
VIRGA. Baigta, baigta, pradėk.
GAILĖ. Pradėk!
VYDAS. *skambina ir dainuoja, kiti padeda.*
Seniai, seniai, labai seniai,
Kai aš buvau trijų—
Mamytė mano ir tėvelis
Važiavo miško takeliu.

Giria tamsi, giria klaidi,
o mama buvo išdidi—
Šis miškas jų, ši žemė jų,
Kai aš buvau trijų.

Jie nešė duoną, nešė viltį,
Ieškojo brolių alkanų—
Ir eidami sutiko mirtį,
Kai aš buvau trijų . . .

GAILĖ. Ar žinote kas linksmesnę istoriją?
VIRGA. Aš verkiu.
ROMAS. Ir tu našlaitė, Virga?

VIRGA. Našlaitė. Visi mes našlaičiai.
Nesistebėk, geriau užjaušk.
Aš nežinau tėvų, nei jų vardų,
Nei kas jiems atsitiko.
Bet ir aš, kaip Vydas—
Sudėjau dainą jiems atminti.

VYDAS. Sudėjai ir tu, Virga?
Iš kokių balsų?

ROMAS. Pasakyk jiems, Virga.

VIRGA. Iš ko? Iš nuogirdų dienos,
Iš legendų nakties.
Iš legendų tokių, kurių
Dar nežino vaikai.
Iš kančios ir skausmo.

GAILĖ. Kažkodėl man liūdna.

ROMAS. Virga, mes laukiam tavęs.

VIRGA. Gerai, paklauskite.
(*Ji skambina, kiti refrenuoja*)

Naktis sutiko ir pasakė:
Esi tu pasaka graži.
Geltonos kasos, melsvos akys,
Į savo mamą panaši.

Kas tu esi — paklauskiau ją,
Kaip man tave vadinti?
Ar tu sesuo, ar tu mama,
Ar Laimė kančiai nuraminti?

Jei tu sesuo, kur mano broliai,
Jei tu mama, kur mano tėtis?
Sakyk, Naktie, sakyk, tamsi,
Kuo džiaugtis man, kuo man gėrėtis...

Deja, atsiliepė Naktis,
Deja, atsakė man juoda—
Tėvelį tavo ir mamytę
Sudraskė Sibiro meška...

UNTĖ. Ei, vyrai, ar žinot?
Amerikos prezidentas atvyksta!

GAILĖ. Į Vilnių?

UNTĖ. Į Maskvą!

ROMAS. Kada?

UNTĖ. Už dviejų savaitių.

GAILĖ. Ar užsuks ir į Vilnių?

VYDAS. Gal net į Kauną?

UNTĖ. Nei į Vilnių, nei į Kauną
Neužsuks, tačiau, draugai—
Jis skris Lietuvos erdve.

VYDAS. Mūsų politikas!

UNTĖ. Jei mes iškelsim vėliavą trispalvę,
Ant kalno aukšto, iš visų aukščiausio,
Jis pamatytų mūsų žemę ir suprastų...

VYDAS. Suprastų — ką?

UNTĖ. Suprastų, kad ji pavergta.

VYDAS. Ar Amerikos prezidentas žino,
Iš kiek spalvų susidaro trispalvė?

UNTĖ. Gal žino, gal nežino,
O juoktis nereikėtų...

VIRGA. Tai geriau ant aukšto namo.

GAILĖ. Šimto aukštų namo!

UNTĖ. Ne, geriau ant kalno.

GAILĖ. Kur toks kalnas yra?

VYDAS. Bet kas iš to?

GAILĖ. Prezidentas nežiūri žemyn.

VIRGA. Pakvieskim dvylika velnių, draugai.
Dvylika velnių suneš mums dvylika kalnų,
Ant dvylikos kalnų mes pastatysim dvylika
namų!

Ant viršutinio — vėliavą trispalvę!

UNTĖ. Per gerus žiūronus galima matyti kraliką.

VYDAS. Tai kas iš to?

UNTĖ. Aukštoji politika, vyrai,
Ne mums suprasti.

ROMAS. Reikia patikrinti pulsą,
Parodyti veidą tautos.
Jis negirdi jos šauksmo,
jis negirdi jos skundo.
Rimčiau, kiek rimčiau,
Pagalvokime, vyrai.

VIRGA. Vaikai jūs dar, vaikai.

UNTĖ. Ant aukšto kalno — dangoraižį!
Šimto aukštų dangoraižį!
Ant dangoraižio trispalvė—
Amerika susižavės ir ateis mums padėti.

VIRGA. Svajonėmis dangoraižio nepastatysi.

GAILĖ. Ne, draugai, aš manau kitaip.
Reikia duoti ypatingą kalną,
O ypatingame kalne iškelti
Nepaprastą vėliavą!

VYDAS. Aš jau žinau!

GAILĖ. Vydas gauna žodį.

VYDAS. Ant visų kalnų sukraukim po laužą
Ir juos uždekim tuo pačiu metu.
Pavojų laikais ir senovėje
Ant kalnų liepsnodavo laužai.

GAILĖ. Apipilti benzinu ir padegti!
Visas kraštas dega, dega Lietuva.
Tai ir bus nepaprasta vėliava.

UNTĖ. Senovė dabarčiai netinka.
Pamanytų, kad dega miškai.

VIRGA. Prezidentą sutikti tai reikia,
Ir pabilti į jį moderniai —
Mes nešam vergiją...

UNTĖ. Tik lausimas — kaip?

ROMAS. Ugnis geriau už vėliavą—
Ir vaizdas laikui atitinka.

UNTĖ. Toliau matyti.

GAILĖ. Protestas karštas.
 ROMAS. Ir prasmingas.
 VIRGA. Ir simboliškas.
 VYDAS. Žiūrint, kokia ugnis.
 GAILĖ. Kas per užuomina?
 VYDAS. Ir maža ugnis gali būti
 Pastebėta — viso pasaulio,
 - Atkreipti dėmesį žmonių.
 ROMAS. Tinkamu laiku, tinkamoj vietoj.
 UNTĖ. Kas tai per ugnis?
 VIRGA. Vydai, ką tu sumanei?
 VYDAS. Nieko nauja, nieko nauja . . .
 Aš galvoju Čekoslovakiją.
 Ar jūs užmiršote, draugai?
 ROMAS. Prieš keturiolika metų.
 VYDAS. Jonas Palachas.
 VIRGA. Aš girdėjau.
 GAILĖ. Susidegino.
 VYDAS. Pasaulis jo liepsną pamatė.
 VIRGA. Ir šauksmą išgirdo.
 GAILĖ. Ir dabar mato,
 Ir dabar girdi.
 VIRGA. Ji neužgeso.
 Kol čekų tauta bus gyva,
 Bus gyvas Jonas Palachas.
 GAILĖ. Nereikėjo jam kalno,
 Nei laužo — vienas . . .
 VYDAS. Aikštėje, kur — minia,
 Parlamento rūmai . . .
 VIRGA. Negęstanti ugnis, negęstanti auka.
 Negęstanti tautos garbė.
 UNTĖ. Gyvoji ugnis . . .
 VYDAS. Jis prarado gyvenimą.
 VIRGA. Ar mūsų tėvai neprarado gyvenimo?
 GAILĖ. Kas iš mūsų norėtų . . .
 VYDAS. Taigi, kas . . .
 GAILĖ. Prarasti gyvenimą?
 ROMAS. Prarasti ar atrasti?
 VYDAS. Idėja, draugai, neprarasta:
 Prarasti ar atrasti?
 ROMAS. Ką mes turime, broliai,
 Kad bijome prarasti?
 UNTĖ. Nieko.
 VIRGA. Gyvybę.
 UNTĖ. Mes neturime nieko—
 Mūsų gyvybės priklauso partijai!
 ROMAS. Aukotis save yra atrasti.
 Šventas Kazimieras — pavyzdys.
 Karaliaus sūnus, turtingas.
 Turėjo pilį, turėjo sostą.
 Turėjo viską, o tačiau . . .
 VIRGA. Šventasis.
 ROMAS. Jis negimė šventuoju.

Jis atsisakė gyvenimo
 Ir pasiaukėjo kitiems.
 VIRBA. Jis prarado gyvenimą.
 ROMAS. Jis atrado. Jis atrado
 Daugiau, nei prarado—
 Už laikiną, gavo amžiną.
 VYDAS. Aš palaikau Romą—
 Ką mes turime prarasti?
 UNTĖ. Pančius ant rankų.
 ROMAS. Tiktai.
 GAILĖ. Panieką ir gėdą.
 ROMAS. O ką atrado Jonas Palechas?
 UNTĖ. Amžiną atmintį tautos.
 VIRGA. Jo garbei — giesmė.
 UNTĖ. Pradėk.
(Merginos skambina, vyrai refrenuoja.)
 Tolima ir garbinga ta žemė,
 Kur Jonas Palachas gyveno.
 Mylėjo jis Dievą, mylėjo tėvynę,
 Mylėjo jis laisvę be galo.
 Graži ir laisva čekų žemė—
 Ta žemė pagimdė Palachą.
 Jį sūpė, jį dengė, maitino
 Ir laisvų širdy subrandino.
 Ir kartą drąsusis Palachas
 Save paaukojo Alachui—
 Už laisvę tautos ir tautų,
 Už laisvę vienos ir visų.
 Į dangų iškilo ugnis—
 Drebėjo žmonijos širdis!
 Žmogus suliepsnojo, nurimo rauda,
 Bet žemė jau liko kita.
(Ilga tyla.)
 VYDAS. Tai gal . . .
 ROMAS. Tai gal . . .
 UNTĖ. Patraukim . . .
 GAILĖ. Palaukit, palaukit . . .
 ROMAS. Nėra ko laukti.
 UNTĖ. Už dviejų savaičių prezidentas skris.
 ROMAS. Reikia laiko pasiruošti.
 Unte, burtus . . .
 VYDAS. Vienam iš trijų . . .
(Untė paruošia tris šapelius.)
 VIRGA. Ooo . . .
(Užsidengia veidą, Gailė taip pat. Untė ištiesia ranką.)
 UNTĖ. Du ilgi, vienas trumpas.
 ROMAS. Trumpas dega!
 UNTĖ. Kas pirmas?
(Mirtina tyla.)
 ROMAS. Aš.
(Rengiasi traukti burtą.)

Uždanga

(Tąsa sekančiame KARYJE)

**LKVS RAMOVĖS CENTRO VAL-
DYBOS rinkliavoje KARIUI paremti
aukojo:**

\$250.00

Dr. J. P. Kazickas, NY

\$100.00

P.A. Baldauskas, OH
J. Balbatas, OH
A. Jonaitis, OH
Lithuanian Charitable Society, MA
P. Milašius, OH
B. Poderys, OH
Rev. J. Panavas, IN
Dr. V. Stankus, OH
Dr. J. Uleckas, Ont. Canada

\$50.00

V. Apanius, OH
K. Balčiūnas, IL
G. Balanda, MI
A. Daunys, NY
Col. V. Dambrauskas, VA
P. Karalius, USVI
M. Mieliienė, IL
B. Norkūnas, MI
LKVS "Ramovė" Rochesterio sk. NY
K. Sapetka, CT
P. Skardis, OH
V. Trečiokas, CT
M. Šimkus, IL
I. Sajauka, Canada
R. Vilkas, FL
K. Žukauskas, FL

\$35.00

Mildred, Pratiel, CA

\$30.00

V. Diminskis, IL
P. Drusteikis, NY
Dr. S. Matas, OH
St. Mačys, OH
Justas Mašiotas, IL

\$25.00

A. Bakšys, CT
K. Čeputis, ONT
V. Dzigas, NE
B. Garsys, MA
K. J. Grigaitis, CA
Vyt. Ilgūnas, MA
V. Januškis, OH
V. Jackūnas, W-DC
Ž. Jūrienė, NY
J. Kudirka, MD
J. Liaukus, MI
J. Liorentas, FL
J. Mikaila, MI
P. Mikšys, FL
J. Okunis, NY
Kun. T. Pauliukaitis-Palis, CA

P. Pečenkis, NJ
P. ir S. Ročiūnai, IL
Z. Ramanauskas, FL
Z. Raulinaitis, NJ
J. Strazdas, FL
J. Starinskas, MA
Dr. R. Šidagys, IL
A. B. Sukauskas, MI
S. Tiškevičius, IL
V. Vilkutaitis, OH
A. Vakselis, NY
LKVS "Ramovė" St. Catherine
skyrius, ONT

KARIUI aukojo:

\$100.00

Dr. A. Gerutis, Šveicarija
LŠST M. Jankaus šaulių kp.
Brocktone, MA per pirm. J. Stasaitį

\$50.00

DLK Gedimino šaulių kp.
LKVS RAMOVĖ Montrealio sk. per
įzd. A. Kalvaitį

\$30.00

A. Sarapnickas, ONT.

\$25.00

P. Matekūnas, NY
A. Sukauskas, MI

\$20.00

J. Balbotas, OH
A. Zubavičius, AR, knygai "K. S."

\$17.50

LŠST Maironio šaulių kp. Sudbury,
ONT., per pirm. J. Kručą

\$13.00

J. Cicėnas, Ont.
Ig. Kriaučiūnas, CT
J. Klimavičius, ME

\$10.00

P. Gabrys, Que
Pr. Gustas, CA
G. Kiudulas, IL
Br. Mackevičius, Ont.
J. R. Smailys, NE

\$8.00

Anelė Ambraziejus, IL
J. Leščinskis, MI
A. Padolskis, Ont
Pr. Puškorius, OH
V. Sakas, Ont
Kl. Stravinskas, IN
A. Shurkus, MI
St. Stanaitis, IL

\$5.00

Pr. Eigelis, IL
J. Liutkenis, IL
L. Krajauskas, MI
M. Miknaitis, IL
A. Zubavičius, AR

\$3.00

Alb. Augustinas, IL
K. Balčiūnas, IL
Ch. Bubinas, IL.
Ed. Buzenas, FL.
K. Daknys, FL
P. Druseikis, NY
V. Černius, PA
P. Česiūnas, Vokietija
St. Gofensas, MA
B. Gražulis, MI
O. Juodišius, ONT
M. Kapočiūnas, NY
O. Kartenas, NE
Al. Kasper, IL
S. Katinas, Australia
K. Kielius, IL
K. Kriaučiūnas, RI
J. Litvinas, IL
M. Lisauskas, CT
J. Lormanas, ONT
A. Lukas, ONT
S. Morkūnas, QUE
A. Maskoliūnas, CA
J. Mažulaitis, ONT
A. Milaknis, CA
Kun. V. Pikturna, FL
J. Pocius, IL
Ch. Rakunas, CA
J. Rimkevičius, IL
J. Rimkūnas, FL.
J. Rovas, ONT
Vc. Rutkauskas, IL
J. Sarapnickas, ONT
B. Savickas, ONT
St. Senkus, ONT
Vc. Senuta, MA
K. Sirgėdienė, NY
J. Stelmokas, PA
Maj. Alg. Strazdas, CA
J. Šiaučiūnas, IL
Alb. Šležas, MA
Edv. Shilling, WI
J. Švedas, FL
K. Šviežikas, ONT
J. Švoba, MI
P. Varis, CA
J. Venckus, MA
J. White, FL
St. Zakas, PA
G. Žemaitis, OH
J. Žukas, MD

AČIŪ už jūsų dosnumą!

